

Udenrindene 2. kugle

Udenrindene

12. 1931

891.99

4/2 - 30

ՎՈՐԱԿԱՆ ԹԱՏՐՈՆ

ԱԶԴԱՆՇԱՆ

ՊԵՍ 5 ԱՐԱՐ., 6 ՊԱՏԿԵՐՈՎ,

891.99

4-30

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ — 1931

-6 NOV 2011

891.99

L-30

ԱՆՈՒՇԱՎԱՆ ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

891.542

ЦЕНТР. ГОС. БИБЛИОТЕКА Т.С.С.Р.
Инв. № 258 3

Ա. Զ. Դ. Ա. Ն. ՇԱՆ

Պիես 5 առարկածով յեղ 6 պատկերով

ԼՈՌՎԱ ԱՊՍԱՍԲՈՒԹՅՈՒՆՑ

ՊԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ

ՅԵՐԵՎԱՆ-1931

08/08/2015

36.913

ՊԵՏՏՐՈՍԻ ՏՊԱՐԱՆ
ՀՐԱՏԱՐԱԿ. 1623
ԳՐԱՌԵՊԿԱՐ 6400 (բ)
ՊԱՏՎԵՐ 2312
ՏԻՐԱԺ 3000

42715-63

ԳՈՐԾՈՂ ԱՆՁԻՆՔ

Լ. Ա. Զ. Ո., ընդհատակյա կուս. կոմիտեի անդամ:
ԲԱԴԱԼԱՆՈՎ, ՊԵՏԻ, գյուղացի
Գ. Ա. Լ. ՈՒՍՏ, նրա վերդին, — Ալլանվերդու գործարանի բաժնի
Ա. Ր. Տ. Ա. Շ., » » »
Շ. Ա. Մ. Ի. Լ., » » »
Տ. Ի. Գ. Ր. Ա. Ն., » » »
ԽԱԹՈՒՆ, Բաղալի կինը
ՆԱԶԻԿ, Բաղալի թոռը 15 տարեկան:
Ա. Ն. ՈՒՇ, աչրի կին:
ԶԵԶՈՔ ԶՈՆԱՅԻ ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ԿՈՄԻՍՍԱՐ:
ԳՈՐԾԱՎԱՐ:
Ս. Պ. Ա.
Գ. Ա. Լ. Ա. Վ. Ա.
ԿԱՄՍԱՐ, գյուղի կուլակ:
ՊՐԻՍՏԱՎ:
ՎՐԱՅԻ ԶԻՆՎՈՐՆԵՐ, ՀԱՅ ՄԱՌԻԶԵՐԻՍՏՆԵՐ,
ԳՈՐԾԱՐԱՆԻ ԿԱՌԱՎԱՐԻԶ:
ՄԻ ԽՈՒՄԲ ԲԱՆՎՈՐՆԵՐ ՅԵՎ ԳՅՈՒՂԱՑԻՆԵՐ:

(Անգիր տեղի ի ունենում Հայաստանում, 1920 թվին):

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԱՐՎԱԾ

Քենը ներկայացնում է չեզոք գոնայի դաշնակցական կոմիտարի սանձնատեսչակը: Գրասեղան, աթոռներ, զբքեր, պահարան, փարառեղ, հեռախոս... «Վազի: Հայաստանի» և ուրիշ մի քանի այլ մեծադիր նկարներ:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Հայ կոմիտարը և վրացի սպան

ՅՈՒՄԻՍ. — Ստացված տեղեկությունների համաձայն, ձեր ժողովրդական զվարդխան՝ յերկու զնդացիներով անցել է մեր սահմանը և քչել տարել չորս հարյուր գլուխ վոչխար...

ՍՊԱ. — Հետո...

ՅՈՒՄԻՍ. — Հետո այն, վոր չորս միջոցներ ձեռք պիտի առնվի՝ պարզելու և վերադարձնելու խլված վոչխարները...

ՍՊԱ. — Դատարկ բան է...

ՅՈՒՄԻՍ. — Լուրջ բան է. յես այդ մասին իմ իշխանություն հետադրել եմ:

ՍՊԱ. — Ինչ եք ասում... արժե միթե՞ չորս հարյուր գլուխ վոչխարի համար աղմուկ բարձրացնել... մինչդեռ մեր առաջ քաղաքական ընույթ կրող ամեն լուրջ խնդիրներ են դրվում... լսեցեք. Լորդկիպանիձեյից տեղեկություն ունեմ, վոր նա ստացել է հետախույզներից... Բազմում այս օրերս տեղի չեն ունեցել արեւելյան ժողովուրդների կոնֆլիկտ, վորտեղ չեղած զոհայի ներկայացուցիչը, ըստ յերեմիայիին հայ բայլեմիկ, գեկուցել և հայտարարել է, վոր հայ դաշնակցականներն ու վրացի մենչիվիկները լսեղդում ու ձեռում են Լոռվա աշխատավոր ժողովրդին տրոտսկիս և բարոյապես... և նա խնդրել-ապաչել է սովետական կառավարության, վոր նրանք դան փրկեն յերեկ կյանքը և ազատեն տանջանքներից...

ԿՈՄԻՍ. — Սրիկաներ...

ՍՊԱ. — Ահա տեսնում եք... մինչդեռ քիչ առաջ, վրաց ժողովրդական զվարդիայի յերկու ղեկացիներն ու սահմանն անցնելու և չորս հարյուր գլուխ վոչխար քշել տանելու մասին եյիք մտածում... Դուք մեղավոր չեք. ընդհանրապես, դուք հայերդ շահասեր մարդիկ եք, քաղաքական խնդիրներով դուք ամենեւին չեք հետաքրքրվում կամ թե շատ քիչ եք հետաքրքրվում... Իհարկե սա ի միջի այլոց...

ԿՈՄԻՍ. — Դուք հետաքրքիր նորություն հայտնեցիք... իրոք, լուրջ գրություն կարող ես ստեղծվել... հարկավոր եմ ժխացյալ ճակատ կաղմել և անխնա կերպով...

ՍՊԱ. — Յես ձեզ հետ համաձայն եմ: Դուք իրավացի եք: Այո, բայց չեմ կենցիկ զեմ ժխացյալ Ֆրանս կաղմելը և փոխադարձ ոգնությունը մեզ անհրաժեշտ ե: համոզված եմ, վոր մենք աշխատեա ել կանենք: Մենք կտեսնվենք: Ստացմ (դուրս ե գնում):

ԿՈՄԻՍ. — Յախտություն:

Տ Ե Ս Ի Է 2

Կոմիսար և գործավար

ԳՈՐԾԱՎ. — Հեռագիր, շտապ և հույժ կարեւոր...

ԿՈՄԻՍԱՐ. — Տեսնեմ... Ներքին Գործոց Մինիստրություն... Ձեզը գոնայի հայ կոմիսարին... (կարդում ե) «Սնմիջապես ուղարկել Արտաքին Գործոց Մինիստրությանը բոլոր այն փաստաթղթերը, վորոնք վերաբերվում են վրաց զորքերի չեղուք գոնայի սահմանը անցնելու գեպքերին... կետ: Վերահիշյալ տեղեկությունները հարկավոր են մինիստրությանս, վրաց կառավարության համապատասխան բողոք ներկայացնելու համար: Կետ»: Մեր տված հեռագրի պատասխանն ե: Վերցրու այդ տեղեկությունները և այսօր և ետ ուղարկել:

ԳՈՐԾԱՎ. — Լսում եմ.

ԿՈՄԻՍ. — Տես ո՞վ կա այնտեղ սպասող, ներս հրավիրել:

ԳՈՐԾԱՎ. — Լսում եմ... (դուրս ե գնում):

Տ Ե Ս Ի Է 3.

Կոմիսար, Բաղալ, Արտաշ և Շամիլ

Գյուղացու պատուով չորերով, մոթալ փափաններով, յերկար փաշտը ձեռքներին: Մանկուն պես գլխարկները վերցնում են և խոնարհ գլուխ տալիս:

ԲԱԴԱՆ. — Բարեկ ձեզ, պարոն կոմիսար:

ԿՈՄԻՍ. — Ով եք դուք...

ԲԱԴԱՆ. — Դեկեկատներ ենք, պարոն կոմիսար:

ԿՈՄԻՍ. — Դեկեկատներ եք:

ՅԵՐԵՔՈՎ. — Հրամանք ես, պարոն կոմիսար:

ԿՈՄԻՍ. — Դե ասեք տեսնեմ, ինչի՞ համար եք յեկել:

ԲԱԴԱՆ. — Մեր գեղի հասարակութիւնը մեզ գրկել ա ձեր կուշտը, վոր մեր գեղի դրության մասին ձեզ պատմենք...

ԱՐՏԱՇ. — Դրա համար մենք ձեզ մի քանի անգամ գրել ենք, բայց գրելով բան դուրս չեկավ...

ՇԱՄԻԼ. — Դրա համար ել, մենք վորոշեցինք անձամբ գանք ձեր կուշտը, վոր բալքի դուք մեզ ոգնեք...

ԿՈՄԻՍ. — Ինչո՞ւմն ե խնդիրը.

ԲԱԴԱՆ. — Խնդիրը նրանումն ա, պարոն կոմիսար, վոր մեր գեղի ժողովուրդը շատ ա նեղվում... նեյարյալնի գոնում մեզ համար անասելի դրություն ա ստեղծվել... ամեն ոք խուզարկութիւն, ձերբակալութիւն, սպանութիւն, կոտորած, թալան, ծեծ, լաց, շիւման, վախատուն...

ԿՈՄԻՍ. — Ովքե՞ր են դրանց հեղինակները:

ԲԱԴԱՆ. — Վո՞նց ասեմ... նրանք ելի, պարոն կոմիսար, նրանք... մի խոտըով, ես յերկիրը մեզ համար թափում դժոխք ա դառել...

ԿՈՄԻՍ. — Յերկրի մասին կարող ես չխոսել...

ԲԱԴԱՆ. — Լավ, դե վոր բանեց ա մեր գեղի մասին կխոսեմ... հա են եյի առում, տանող տանողի ա, տեր ու տիրական չկա... մի մահանա ճարում են գալիս մտնում տները՝ ելած չեյածը հալաբում-տանում, հետո անմեղ ու անշառ մարդկանց ել բռնում բանտարկում, կամ թե աչքներին առաջ խփում՝ տեղն ու տեղը սպանում... բա սա ո՞րենք ա, բա սա հայություն ա՞:

ԿՈՄԻՍ. — Որենքի և հայության մասին վոչ մի խոսք:

ԲԱՂԱՆ. — Ներդրութեան, իսկ վրացիներն մասին կարելի՞ ա խոսել.

ԿՈՄԻՍ. — Միայն թե առանց ավելորդ արանութիւններէ...

ԲԱՂԱՆ. — Լավ. ինչպէս ձեզ հայտնի ա, մեր գեղի վար ու ցանքը եւ տարի լավ բերք եր խոստանում... համա ետ վրացիները չթողին նրանց ետ լեռուէն տարյազն ա՞, թե ինչ դահրամար ա, դուղի բոլոր ցանքը իրենց անասունները բերին կերցրին ու խալիին դցեցին եւ դրութեան մեջ... մարդ չի հասկանում, եւ յերկրի տերը յեթե նրանք են բա դուք ինչացո՞ւ եք... յեթե դո՞ւք եք, նրանք ի՞նչացու են... Մի խոսքով, բարեկոնյան խոսնակութեան ա ըստեղծվել... չունը՝ տիրոջը չի ճանաչում:

ԿՈՄԻՍ. — Լուր. բավական ե... դուք քաղաքական հարցեր եք չոչափում, յես այդ թույլ չեմ տա... դուք խոսելու ձեր չգիտեք, դուք տղետ եք, անկիրթ եք...

ԱՐՏԱՇ. — Դե մենք բանվոր մարդ ենք... ձեզ նման ուսում չենք առել...

ԿՈՄԻՍ. — Յեւ քեզ իրավունք չտվի խոսարու...

ԲԱՂԱՆ. — Հա եւ եյի ասում, ետ վրացի աֆիցերը մեզ շատ ա ներդում... վախտ ու բեմախտ գալիս ա մտնում աները միթամ խուզարկութեան ա կատարում. բայց թե խուզարկութեան անվան տակ ուրիշ անթույլատրելի բաներ ա անում...

ԿՈՄԻՍ. — Նրանք իրավունք չունեն, մյուս անգամ յեթե կզան, դուրս արեք, թույլ միք տա.

ԲԱՂԱՆ. — Առանց են ել հետները խոսար չի բլում. վայ ա թե նրանց մի բան ասիր՝ ել պրծա՛վ... մի շատ կմոզոնեն ու քեզ տեղն ու տեղը կրոնեն-կտանեն գլուխդ կկարեն, մարմինդ կդցեն չոլերը՝ դչերի վայ կանեն... եւ բանը ամեն որ մեր աչքի առաջ կատարվում ա... բա սրանց վերջ չկա... բա արդարութեան չկա...

ԿՈՄԻՍ. — Արդարութեան մասին վոչ մի խոսք:

ԱՐՏԱՇ. — Արդարութեան մասին վոչ մի խոսք, որենքի մասին վոչ մի խոսք, հայութեան մասին վոչ մի խոսք... յես չեմ հասկանում, ինչի՞ համար ենք յեկել. վեր կացեք զընանք... եւ մարդը մեզ իրավունք չի տալիս խոսարու:

ԿՈՄԻՍ. — Լուր, յես քեզ խոսելու իրավունք չտվեցի... յես չեմ սիրում, յերբ մարդիկ միջամտում են ուրիշի խոսակցութեան:

ԲԱՂԱՆ. — Հա, եւ եյի ասում, վոր մեր տներում ել բան չեն թողել, ինչ վոր ձեռքները ընկել ա հալաքել տարել են... ել վոչ անասուն ունենք, վոչ ուտելու հաց, վոչ հագնելու շոր, վոչ քնելու անկողին... մնացել ենք բսենց դատարկ ու տկուր... յեթե կառավարութեանը մեզ քոմադ չհասնի, մեր գեղի քյասիր ու չքավոր խալիսը եւ ձմեռ ցրտից ու սովից կկոտորվի...

ՇԱՄԻԼ. — Կառավարութեանը եւ մեր նեղ դրութեան մեջ, յեթե ոգնութեան չհասնի մենք կկորչենք... ապրելներս միայն դամայն դուր ա... ամէլի լավ ա մի քար կապեք վրիներս, տանեք գցեք ջուրը միանգամից թող խեղդվենք...

ԿՈՄԻՍ. — Ավելորդ խոսքեր չալցելու կարեք չկա. յես շտապ կերպով ուրիշ տեղ պիտի գնամ. վոսադ եմ, ժամանակ չունեմ: Յերկու խոսքով ասացեք ի՞նչ եք ուզում:

ԲԱՂԱՆ. — Ուղեւուն վոր մնա, պարոն կոմիտար, մենք շատ բան ենք ուզում... դե, հմի մեր ուղեւուն ով ա անգաջ դնում...

ԿՈՄԻՍ. — Դու նորից շարունակում ես...

ԲԱՂԱՆ. — Դե լավ, վոր բռնեց ա չեմ շարունակի, յես կարճ կկապեմ:

ԿՈՄԻՍ. — Նու... ինչ եք ուզում... դուք ինձ համբերութեանից հանեցիք:

ԲԱՂԱՆ. — Պարոն կոմիտար, մենք ուզում ենք, վոր դուք միջամտեք, մեր եւ տարվա հարկը հետաձգեն...

ԿՈՄԻՍ. — Ահա թե ի՞նչ... չհամարձակվեք մյուս անգամ կրկնել. ուրեմն դուք անիւխանականներ եք... մեր կառավարութեան փորձած հարկերն ու տուրքերը վճարելուց դուք խուսափում եք, սրիկաներ... հայրենիքի դավաճաններ:

ԲԱՂԱՆ. — Պարոն կոմիտար, մենք բռնեց բան չառեցինք:

ԿՈՄԻՍ. — Դուք շատ բան ասացիք... յես ձեր միտքը հասկանում եմ. ձեր գեմքը ինձ համար պարզվեց... Դուք Բագվում կոնֆերանս եք դումարում եւ մեր մասին ամեն տեսակ հերյուրանքներ տարածում... դուք մեր ժողովրդի խելահաս միտքն ուզում եք թունաւորել եւ նրանց աղտաւորութեան հրահրել... անամոթներ. քիչ առաջ դուք այստեղ ինչ խոսքեր եյիք ասում... դուք նենգամիտ եւ ստորաբարձ մարդիկ եք... իզուր աշխատում եք չքմեղ ձեռնալ:

ԲԱՂԱՆ. — Պարոն կոմիտար, մենք գեղացի, սանչար մարդիկ ենք, եզ ինչ վոր ասում ես, մենք գլխի չենք ընկնում:

Քիչ պարզ ու ընենց հասկանալի լեզվով խոսա, բայց թե հասկանանք:

ԿՈՄԻՍ. — Դուք ամեն ինչ լավ եք հասկանում: Ձեզ տրեխափորներիդ մենք ճանաչում ենք: Գիտենք թե դուք ինչ պտուղներ եք: Մեր յերկրի վողջ հարստությունը, յեթե ձեզ տան, դուք ձեր վիճակից դարձյալ գոհ չեք լինի: Այո, դուք կառավարությունից միայն պահանջել գիտեք: Իսկ տալու մասին բոլորվին չեք մտածում: (Մխախտով տալու փք գրպանից հանում է):

ԲԱՆԱԼ. — Մենք վոնց մտածենք, պարոն կոմիտար:

ԱՐՏԱՆ. — (Մի կողմ) Շապիկներս ել ուզում են վրենբրիցս հանեն:

ԿՈՄԻՍ. — Դուք տեսնում եք, վոր մեր կառավարությունը նեղն է ընկած, փոխանակ նրան ողնելու, փոխանակ նրա հիմքերը ամրացնելու, ընդհակառակը, գլուխ եք բարձրացնում և պետական հարկերից ու տուրքերից ազատվելու համար դանաղան խարդախ միջոցների գիմում: Ինչո՞ւ համար: Մեր կառավարությունից գյուղացիությունը ինչո՞ւ դժգոհ պիտի լինի: Փառք ասածու, ինքնավար յերկրում դուք ձեզ համար ազատ ու հանգիստ ապրում եք, վոչ վոք ձեզ չի նեղում (ծխում է):

ԲԱՆԱԼ. — Պարոն Կոմիտար, բա վոր նեղվելիս չլինեք, ձեզ մոտ ի՞նչի համար ենք յիկել:

ԿՈՄԻՍ. — Գիտեմ, սակավահողության պատճառով դուք նեղվում եք, ճիշտ է: Սակայն, այդ խնդիրը պարլամենտի որակարգում արդեն դրված է: Մոտ ապագայում այդ խնդիրը հիմնականորեն կլուծվի և մեր յերկրի սահմանները անյերեվակայելի չափերով կլայնանան ու կմեծանան և դուք այլևս չեք նեղվի:

ԲԱՆԱԼ. — Խեղճ բան չի կտրում, են ճանապարհը, վոր մենք ենք բռնել, մեր յերկրի սահմանները վոչ թե կլայնանան ու կմեծանան, վոնց վոր դուք եք ասում, այլ ընդհակառակը, յես վախում եմ, քանի զնա մեր յերկրի սահմանները ավելի նեղանան ու ավելի փոքրանան:

ԿՈՄԻՍ. — Ծերուկ, դու հակակառավարական մտքեր ես արտահայտում: Յեթե մյուս անգամ կրկնես՝ յես քեզ կձերբակալեմ:

ԲԱՆԱԼ. — Յես կառավարություն հակառակ բան չեմ ասում: Յես են եմ ուզում ասեմ...

ԿՈՄԻՍ. — Վոչինչ հարկավոր չի ասել զո՛ւրս զնացեք:

ԲԱՆԱԼ. — Պարոն կոմիտար, ախր...

ԿՈՄԻՍ. — Վոչ մի խոսք, յես այլևս չեմ կամենում ձեզ լսել: Յես ձեզ կտրուկ կերպով հայտարարում եմ, վոր մեր պետական հարկերն ու տուրքերը նշանակված ժամանակից յեթե մի րոպե ուշացրել եք՝ մեր սահմաններից կվտարվեք կամ սրի կքաչեմ ձեզ բոլորիդ կկոտորեմ: Կզնաք և այդպես կհայտնեք բոլորին:

ԱՐՏԱՆ. — (Մի կողմ) Եդ մենք գիտենք թե ինչ կհայտնեք: Դո՛ւրս յիկեք:

ՇԱՄԻԿ. — Են գլխից յես ձեզ ասում ելի, վոր զալներս դուր ու (դուրս է գնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Կոմիտար և հետո գործավար

ԿՈՄԻՍԱՐ. — (Ձանգահարում է. գործավարը ներս է մտնում) ո՞վ կա այդտեղ:

ԳՈՐԾԱՎ. — Սպասողներ շատ են, բայց մի կին իր յերեխայի հետ գյուղ պիտի գնա. խնդրում է, վոր ստաջի հերթին իրեն ընդունեք:

ԿՈՄԻՍ. — Այդ կնոջը ասա թող ներս գա, իսկ մնացածներին հայտնի, վոր այլևս չեմ ընդունում, թող վաղը գան:

ԳՈՐԾԱՎ. — Լսում եմ (դուրս է գնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Կոմիտար. Անուշ և փոքրիկ յերեխ տարեկան յերեխա

Անուշը ցնցոտիներով, իր փոքրիկ յերեխայի ձեռքից բռնած ներս է մտնում: Կոմիտարը նրա գեղեցկությամբ վրա շլացած նայում է:

ԿՈՄԻՍԱՐ. — Դա... լավիկն է... բավական գրավիչ տեսք ունի... նուրբ, շարժուն դիմագծեր, նազուկ ու չքեղ իրան. յերկար ու թավ մազեր, սեվ խոչոր աչքեր. սատանան տանի ախ ցնցոտիների մեջ անգամ պահպանված է նրա արտաքին կարգի գեղեցկությունը: (Մոտենում է նրան) Բարեկ ձեզ... ինչո՞վ կարող եմ ձեզ ծառայել:

ԱՆՈՒՇ. — Գնում եյի գեղը, ճանապարհին ինձ թախանցին ե զո-
ռով... (յերկու ձեռքով յերեսը ծածկում է և լաց լինում) :

ԿՈՄԻՍ. — Ինքնաթիռքան հասկանալի չէ. բացատրելու կարիք
չկա... Ե՛հ ի՞նչ արած. դուք մեղափոր չեք... անկախ ձեր
կամքից այդ դժբախտությունը տեղի չէ ունեցել... պետք
է հաշտվել կատարված իրողության հետ... լաց լինելն
և մտահոգվելու, յես կարծում եմ, կարիք չկա... յեթե
դուք անչափահաս որիորդ լինեյիք, պատահած դեպքի
սարսափեցնող հետևանքների վերաբերմամբ ձեր մտահո-
գությունը թերևս հասկանալի լիներ... մինչդեռ, դուք
յերեխայի տեր չափահաս կին եք, այդ տեսակ մի գո-
տարկ բանի համար դուք տեղը լաց եք լինում...

ԱՆՈՒՇ. — Ի՞նչ տապիք... դուք տեղը լաց եմ լինում, ուրե՛մն
կանգնեմ յերեսներիդ ծիծաղեմ :

ԿՈՄԻՍ. — Ծիծաղելու ել կարիք չկա : Ես ինչ լավ յերեխա ու-
նեմ... սրան կարելի չէ հեշտությամբ տեղափոխել ամե-
րիկյան վորտնացում, իսկ քեզ ընդունել մեզ մոտ ծա-
ռայության... համաձայն ես (գրկում է նրան և ուզում
է համբուրել, կինը հրում է և քույլ չի տալիս) :

ԱՆՈՒՇ. — Թող, ինչ ես ուզում ինձանից... յես դրա համար չեմ
յեկել քեզ մոտ. առանց են ել տեսնում ես իմ դրությու-
նը. ողնելու փոխարեն, ինձ ավելի ես ուզում կործանել :

ԿՈՄԻՍ. — Սխալվում եք, յես ձեզ կործանելու ամենակին մտա-
դրություն չունեմ : Ձեր իսկ ոգտի տեսակետից, յես ձեզ
լավ առաջարկություն եմ անում : (Ուզում է նորից գրկել) :

ԱՆՈՒՇ. — Ձեմ ուզում, թող. կոմիտար մարդ ես, ամօթ չի քեզ
համար. քո դիմքի ու բարձր շրջանի սիրուն կնանիքն ու
աղջիկներք թողած՝ ինձ պես մի հասարակ կնկա հետ ես
ընկնում :

ԿՈՄԻՍԱՐ. — Իմ գլխի ե շրջանի կանանցից ամենադեղեցիկը դու
ես. թույլ տուր գրկեմ այս նաղուկ ու չքեզ իրանդ ե
ջեմ համբուրներ քաղեմ քո այս վարդապույն շր-
թունքներից... (Գրկում է, համբուրում) :

ԱՆՈՒՇ. — Թող, հեռացիր ինձանից... Ես յերեխայից դուռն ա-
մաչիր, նա կանգնած քեզ է նայում... դու քեզ ենդես
ես պահում, կասես կյանքումդ կնկա յերես չես տեսել...
խելքդ հավաքի գլուխդ և գնա տեղդ հանդիստ նստիր. յես
քու իմացած կնիկարմատներից չեմ... Ձեն կտամ՝ արտը

աչիարհ կհավաքեմ գլխիդ, բոլորի առաջ կխալտառ-
կեմ... յես քեզ մոտ բոլորովին ուրիշ գործով եմ յե-
կել :

ԿՈՄԻՍԱՐ. — Գիտեմ, ինչու համար ես յեկել : Յերեվի դու
կարծում ես յես կդնամ քեզից գողացված իրերը կզրա-
նեմ և կբերեմ կտամ քեզ... կամ թե յենթադրում ես,
վոր քեզ հետ պատահած խալտառակության համար մե-
ղավորներին դատի կհրավիրեմ և նրանց անմիջապես
կպատժեմ... չարաչար սխալվում ես : Յես վոչ միլիցիո-
ներ եմ և վոչ ել դատավոր... ձեռն ե, թեև դու չափա-
յանց դեղեցիկ ես, բայց անչափ հիմար ես : Մի՞թե դու
չգիտես, վոր մեր որերում մենակ ճամբորդությունը դե-
ղեցիկ կնոջ համար՝ չափազանց վտանգավոր է... ին-
չո՞ւ ամուսնուդ հետդ չեյիր վերցնում :

ԱՆՈՒՇ. — Յես ամուսին չունեմ... ամուսինս անցյալ տարի կրա-
վում սպանվեց :

ԿՈՄԻՍԱՐ. — Յավում եմ, բայց վոչինչ չեմ կարող անել (գան-
գահալում է) :

ԳՈՐԾԱՎ. — Ի՞նչ եք հրամայում...

ԿՈՄԻՍԱՐ. — Տես այս կինը ի՞նչ է ուզում :

ԳՈՐԾԱՎ. — Արի... (դուրս է գնում) :

ԿՈՄԻՍԱՐ. — Ինչո՞ւ համար ես կանգնել, գնա նրա մոտ, ինչ վոր
հարկավորն է՝ նա կանի :

ԱՆՈՒՇ. — Կոմիտարը դու ես, նրա կուշան ես ուղարկում... ին-
խանությունը և իրավունքը քու ձեռքին ա, դու վոր չես
ողնում, նա ի՞նչ կաբող ա անի :

ԿՈՄԻՍԱՐ. — Նման խեղդիկներով դառվող մենք համարադատ-
խան մարմիններ ունենք, գնացեք դիմեք, նրանք ձեզ
կողնեն :

ԱՆՈՒՇ. — Հողս նրանց գլխին, մի բարի պտուղ ել նրանք չեն
դնացի տեսի, կոնիցս բռնեցին դուրս արին... իրանք
կերել-կչտացել են, տեղներումն առոք-փառոք նստել,
չեն տեսնում, թե դրսում ինչեր ա կատարվում :

ԿՈՄԻՍԱՐ. — Վոչինչ. լավ ես սկսել, շարունակիր...

ԱՆՈՒՇ. — Իհարկե, կարո՞ւնակեմ. վոր կոմիտար ես, կարծում
ես քեզանից վախենում եմ. սկի ել չեմ վախենում...
ձեռքիցդ ինչ վոր գալիս ա՝ արա :

ԿՈՄԻՍԱՐ. — Դուրս գնա այստեղից, տեսնում ես, վոր յես դրադ-
ված եմ, քեզ լսելու ժամանակ չունեմ:

ԱՆՈՒՇ. — Յանկությունդ վոր կատարեցի, լսելու ժամանակ
կունենայիր: Ըսենց ել բան կլինի, ում կուշտը զնում եմ՝
կամ միտքն ա ծռում, կամ թե յերեսն ա չուռ տալի ու
ել լայեղ չի անում, թե մի յերկու բոպե կանգնի հետս
խոսա: Զբաղված են, ժամանակ չունեն: Հողս ձեր գլխին
ել, ձեր ժամանակի գլխին ել: Զեռքներիցը յերկու կողմ-
կի բան չի գա, համա վոր խոսացնես, ամենքը մինխտոր
են ուզում դառնա:

ԿՈՄԻՍԱՐ. — Ո՞ւմ մասին ե ձեր ակնարկը:

ԱՆՈՒՇ. — Դիպիդ ել մի զալըրից դուրս յեկած, մի թուրից կտրած
ղերբիներ եք, բարձր պաշտոնների հետեվից ընկած...
չաղ-չաղ ոռճիկներ ստանալու ե ձեր տուն ու տեղը յըց-
նելու համար եք դուք միայն մտածում... ել ուրիշ բանի
չտորք չունեք... վոր չամաչեք, կգաք մեր վերջին չապիկն
ել վրեներիցս կհանեք: Հողս ձեր գլխին... մեծից սլտիկ
թալանչի-գող ալազակներ եք:

ԿՈՄԻՍ. — Լռիր, բավական ե... դու չափ ու սահմանն անցրիր...
(վտտքը խփում ե գեսնին ե բարձր ձայնով գուռում:
Գործավարը ե մյուս բոլոր ծառայողները հավաքվում են
դռան շեմքից հետաքրքրությամբ նայում): Լիրը տնդ-
գամ, դու մտածիր, թե վո՛րտեղ ես գտնվում ե ո՛ւմ հետ
ինչ ես խոսում... վորպես կին, դու քեզ մի փոքր վայե-
լուչ պահիր, այս տեղ յեկել ինչ վոր հիմար խաղ ես ու-
զում սարքել... բայց դա քեզ չի հաջողվի... յես քեզ
առաջարկում եմ յերեսայիդ վերցնել ե առանց այլևայլի
դուրս գնալ այստեղից:

ԱՆՈՒՇ. — Յեռ ձեզ մոտ գանգառվելու համար եմ յեկել. ձեզա-
նից ոգնություն եմ խնդրում. դու ինձ դուրս ես անում.
վորը յերեսի տեր եմ, վո՛չ ուտելու հաց ունեմ վո՛չ հագ-
նելու շոր. վոր դուրս ես անում, ո՛ւր գնամ, ո՛ւմ ասեմ,
գանգառվեմ... ամուսինս կենդանի լինեք, տերություն
կանեք... հմի սրան պահողն ո՛վ ա... նրան տարաք կըռ-
վում սպանեցիք, մեզ ել եստեղ ցրտից ու սովից եք ու-
զում կոտորել (լաց ե լինում): Բա դուք ասոված չու-
նե՞ք... դուք խիղճ չունե՞ք. մինչև՞ մահներս ել հո տան-

Ջանքով ու ցափով չպետք ե ասրենք... ինձ նմաններին
ել, վոր քոմադ չպետք անի՝ ել ինչ կատավարություն ա,
ել ի՞նչ իշխանություն... այ քանդվի, բրկաղ ըլի ձեր
գլխին ձեր կատավարությունն ել, ձեր իշխանությունն
ել: (Յերեսայի ձեռքից բռնած դուրս ե դնում):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՊԱՏԿԵՐ ԱՌԱՋԻՆ

Բեմը ներկայացնում է Բաղալ ամառ տունը: Կահավորումից բուրովի՞ն գուրկ, աղփատիկ խրճիթ, քալստ, սեղան, մի ֆանի տաքուրետկա: Յերկու դուռ. մեկը՝ տանում է դեպի դուռը, մյուսը՝ դեպի խոհանոց: Դեպի պարտեզը նայող մի լուսամուտ, վոքի վրա ապակիների փոխարեն՝ լրագրի քուզք է կայցրած: Կես ուր է:

ՏԵՍԻԼ 1

Խաթուն և Անուշ

ԱՆՈՒՇ.— Խաթուն մոգեր, ինչի՞ յես եսքան անբախտ եմ ծընվել... (քալստի վրա նստած լաց է լինում):

ԽԱԹՈՒՆ.— Առանց տղամարդու կեկա որն ըտենց կլինի... խեղճ ըլես դու: Մարդու ել գնացիր, մի ուր չտեսար... դարդ մի արա, դու չլա ջահել ես, յերեխադ կմեծանա, ջանիդ կհասնի... բա յես ինչ անեմ, վոր սարի պես տղա եմ կորցրել, չորս տարի ա գշեր ցերեկ նստած նրա համար լաց եմ ըլում... (լաց է լինում):

ԽԱԹՈՒՆ.— Խաթուն մոգեր, քու դարդն ել չատ ա... կովի տաքինեցում դեպքեր չատ ա պատահել, վոր չորս տարով, հինգ տարով կորած մարդիկ ելի նորից հեռ են յեկել... կարող ա պատահի, վոր Գալուստն ել հեռ գա... բայց են, ինչ վոր յես եմ կորցրել... ել յես չի գա. ուր վոր գնում եմ՝ ամենքը վրես խեթում են... չեն ուզում հետա խոսան... ինձ վոր տեսնում են՝ յերեսները չուռ են տալիս... ախր յես ինչ մեղավոր եմ... (լաց է լինում):

ԽԱԹՈՒՆ.— Ասում ես, չորս հինգ տարով կորածները յես են յեկել... ուր ա, թե մի ըտենց բան ըլի... տեսնողներն ասում են, վոր Խորհրդային յերկրում կովներին մասնակցում ա... սուտ ա, թե ըզորթ, ես ել խաբար չեմ... յերանի կենդանի ըլի, թեկուզ մի յերկու տարի ել ուչ

գա... Լսիր, Անուշ. աղջիկ ժամանակը, մեր Գալուստի աչքը քու վրեն եր... նա քեզ չատ եր սիրում: Գնալուց ինձ ասեց, ա՛յ մեր, վոր դնացի եկա, Անուշին ուղևուռ եմ... խեղճ յերեխա մուրազը սրտումը մնաց... (լաց է լինում, Անուշը արտավելով դուրս է գնում):

ԽԱԹՈՒՆ.— Զիդարով աղջիկ ա... են խոսքերը նրան չպետք է ասեյի... խեղճի սիրտը անմեղ տեղը չուռ բերի...

ՏԵՍԻԼ 2

Խաթուն և Նազիկը

ՆԱԶԻԿ.— Տատի ջան, ելի դու լաց ես ըլում... ախ, մի անբույլան ըլեր, կնասեյի ու կգնայի քնուռն կվերցնեյի՝ կբերեյի:

ԽԱԹՈՒՆ.— Բերող ըլելի, ըտենց չեյի ասի. են կուժը վերցրու՝ գնա մի վոտ ջուր բեր, գնեմ կրակի վրա տաքանա, պապը ճամփից ա յեկել, նրա վոտներն ու դուրսը պտի լվանամ...

ՆԱԶԻԿ.— Ամեն մի ճամփից յեկող, անպատճառ պետք է վոտներն ու գլուխը լվանամ...

ԽԱԹՈՒՆ.— Բա վո՞նց եյի ուզում, ուսաների պես բաղնիս չուներ, վոր յերբ ուղենանք գնանք լողանանք...

ՆԱԶԻԿ.— Ռուսները եզ բաղնիսները հեռները չեն բերել, նրանք յեկել չինել են... դուք ել չինեք:

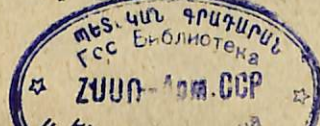
ԽԱԹՈՒՆ.— Դու ելի սկսեցիր զլխիցդ մեծ-մեծ դուրս տալ: Յես քեզ ասում եմ, վոր կուժը վերցրու գնա ջուր բեր...

ՆԱԶԻԿ.— Ինչ փիսն ես տատի... յերբ վոր գամ ձեր տուն, դու ինձ պետք է անպատճառ գործի գնես- գործ անել վոր ուղենամ՝ մեր տանը, կարծում ես, գործ քեզ կա՞... ենքան գործ կա վոր...

ԽԱԹՈՒՆ.— Գործ կա՞ ինչի չես անում... Թամբալն ես, վոր հատը չկա. հերդ ու մերդ քեզ չատ են յերես տվել:

ՆԱԶԻԿ.— Թամբալության խնդիր չի... յես տան գործը անել չեմ սիրում:

ԽԱԹՈՒՆ.— Վորսկան թաղու պես սաղ ուր դես ու դեն վազելը սիրո՞ւմ ես: Դե, ել մի կանգնի, վերցրու կուժը քնուռն ջուր բեր. հմի վորտեղ վոր ա պապիդ կգա... յես չլա

Ջուր չեմ տաքացրել... (կուծը վերցնում տալիս է նրան և մինչեւ դուռը հրելով տանում: Նազիկը դուրս է գր-նում): Ես հմիկվան յերեխե՛քը... պա՛հ-պա՛հ-պա՛հ... (Նազիկը դատարկ կուծը ուսին և մի ծրար ձեռքին դըր-սից կանչելով գալիս է):

ՆԱԶԻԿ. — Տատի, ա՛յ տատի... (կուծն ուսից վայր է դնում):

ԽԱԹՈՒՆ. — Աղջի, դու հլա չես գնացել... դե արի՛ սրա հետ խոսա...

ՆԱԶԻԿ. — Տատի, Գալուստ քեռուց նամակ եմ բերել...

ԽԱԹՈՒՆ. — Աղջի, դրուստ ես ասում: Տո՛ւր տեսնեմ... (ծրարը վերցնում է նախ նայում և ապա համբուրում ու դնում կրծքին): Նրա գերն ա. քոտանում յես... ևս յերեխե վրա չատ խոսացի... Անուշը դրուստ եր ասում, վոր չորս հինգ տարվա կորածները սրտահում ա, վոր նորից գտնվում են յես են գալիս... աղջի բա ես նամակը քեզ ով տվեց...

ՆԱԶԻԿ. — Պապին տվեց... ինքն ել հրեա դալիս ա. ասաց տար տուր տատիդ՝ թող քիչ ուղարհանա... դե տուր կարդամ:

ԽԱԹՈՒՆ. — Առ կարդա, տեսնեմ յերեխես ինչ ա գրում... (թախտի վրա նստում են. Նազիկը կարդում է, իսկ նա շարունակ դեյրի փեշով աչքի արտասուքներն է սըր-բում):

Ներս եմ մտնում Բաղալը, Տիգրանը: Առաջին և յերկրորդ գյուղացիներ

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Խաթուն, Նազիկ, Բաղալ, Տիգրան ասաջին և յերկրորդ գյուղա-ցիները

ՏԻԳՐԱՆ. — Յես իմ տանը ես բուրեղիս վոչ հաց ունեմ, վո՛չ ել մի մսխալ ալյուր:

1. ԳՅՈՒՂ. — Ո՞վ ունի, վոր դու ունենաս:

2. ԳՅՈՒՂ. — Յեթե մեղ մի տեղից ոգնություն չհասնի, մենք սովից կկուտորվենք... դե լավ, ես կենտրոնում նստած մարդիկ ի՞նչ են մտածում:

ԲԱԴԱՆ. — Ինչ կարիք կա մտածելու. առանց մտածելու իմանում են, վոր մենք մարդավարի ապրել ենք ուղղում... և նրանք

են ել են իմանում, վոր մեր մարդավարի ապրելը՝ իրանց մարդավարի ապրելուն խանդարում ա... դրա համար ասում են, վոր դուք գնացեք մինչեւ որս վոնց վոր ապ-րել եք, ելի շարունակեք ընենց ապրել... Ձեր ապ-րուստի, չեք կյանքի պայմանները փոխելու համար, ա-սում ա, մենք վոչ ժամանակ ունենք մտածելու, վոչ ել նյութական միջոց ունենք ձեզ տրամադրելու...

ՏԻԳՐԱՆ. — Դե լավ, յեթե նյութական միջոցներ չունեն մեզ տրամադրելու, դոնե նրանց պատժեն, ով մեզ է՛ս սրն ա զցել:

ԲԱԴԱՆ. — Մեզ ես որ պողը հենց իրանք են. դե արի ու գնա նրանց պատժի տեսնեմ, վոնց ես պատժելու:

ՏԻԳՐԱՆ. — Դու իմ ասածը չհասկացար... իմ խոսքը ես տըղ-բուկների մասին ա, վոր ըստեղ չլնքներին նստած՝ մի քարիքը ծծում են...

1. ԳՅՈՒՂ. — Դրուստ ա ասում. կենտրոնում նստածները սրանց հետ կապ չունեն... նրանք ուրիշ են, սրանք՝ ուրիշ...

ԲԱԴԱՆ. — Ուրիշ չեն... նրանց կապը մեկ ա. նրանք խոսքները մեկ արած, մերը քանդում են, իրանցը՝ դգում: Ուրիշ խոսքով, ես կառավարությունը իրանց կտալարու-թյունն ա... իրանց իշխանությունն ա. դուք նրանցից լավ բան միք սպասի... նրանց ձեռքին, յեթե հնար ըլի, ես արեվի պայծառ լույսիցն ել մեզ կգրկեն... ուր մնաց թե նրանք մեզ համար մտածեն... ընկնողին սրանք քա-ցով տալիս են, վոր ավելի խորը թաղվի...

ՏԻԳՐԱՆ. — Ձեմ հասկանում...

ԲԱԴԱՆ. — Իհարկե, չես հասկանա. սարին տաներկու ամիս գը-լուխդ քաշ, դու քու քյաախբուլթյան հետեւիցն ես ընկել և չես տեսնում, թե դրսի աշխարհում ինչեր ա կատար-վում... հրեն Գալուստից նամակ եմ ստացել, վոր իմա-նաս ինչեր ա գրում իսկադ կհավաքվի գլուխդ: Սուտ բան ա... բանի մենք չենք խոսում, քանի չենք բողո-քում, գլխներին նստում են:

ՏԻԳՐԱՆ. — Յես ելի չեմ հասկանում, թե դու դրանով ի՞նչ ես ուղում ասել:

ԲԱԴԱՆ. — Յես ուղում եմ ասել, վոր սրանց հարկավոր ա քչել, հարկավոր ա ես կոիվներին վերջ տալ... հարկավոր ա է՛ս քանդված ու ավերված յերկրում մեզ համար աշխատան-

քի խաղաղ պայմաններ ստեղծել... վոր մենք ե՛ս յեղ-
բայրակից ազգերի ու հարեման ժողովրդների հետ բա-
րեկամորեն կապվենք ու նրանց հետ հաշտ ու հանգիստ
ապրել կարողանանք...

ՆԱԶԻԿ. — Հեղափոխությունը հենց զրա համար էր. Գալուստ
քեռին հրեն դրում ա:

ԲԱԴԱՆ. — Ինչ հեղափոխություն... ով ասաց, թե ես տեղ հե-
ղափոխություն ա կատարվել... հեղափոխությունից ա-
ռաջ ել մենք ըսենց էլինք ապրում, հմի ել ըսենց ենք
ապրում... Նիկոլայի կառավարությունը, ճիշտ ա, տա-
պալվել ա, բայց նրա անարդար որենքները դեռ մինչև
որս մեղ մոտ հիմնովին մնում ա... սուտ բան ա, եչը՝
ել են եչն ա, մենակ փախան ա փոխվել... կամ թե չե
թմ ասելը, ինչ կանեք, դուք ինքներդ տեսնում եք ելի.
ռաջվա նման հարուստը՝ ելի հարուստ ա մնացել, քյա-
սիրը՝ քյասիր:

I ԳՅՈՒՂ. — Յես զարմանում եմ, բա ել դուք ինչե՞ համար դնա-
ցիք:

ԲԱԴԱՆ. — Մեր գնալով, դու հենց իմանում ես, ամեն ինչ փոխ-
վելու յեր... փոխվելու համար ա՛յ ընենց հեղափոխու-
թյուն ա հարկավոր վոնց վոր Գալուստն ա դրում:

II ԳՅՈՒՂ. — Դե ասա, ունքը շինելու տեղ՝ դնացել եք տվել
աչքն ել քուռացրել... դու վոր սակել ըսենց ես խոսում,
յերեվակայում եմ թե նրանց մոտ վոնց խոսացած կլինա:

ԲԱԴԱՆ. — Մենք նրանց հետ չենք խոսել, ասենք խոսալու կարիք
ել չկա: Մեր կալը վերջնականապես հարկավոր ա նրան-
ցից կարել:

ՏԻԳՐԱՆ. — Պատավել ես, խելքը թամամ կորցրել ես... Այ
մարդ, դու եղ ի՞նչեր ես խոսում. գեղի Զահեղ-Ջուլները
եղ խոտքերը չեն ասի, ինչ վոր դու ես ասում... խելքդ
հավաքի գլուխդ, աշխարհի հոգսը մենակ մեղ չեն տվել,
վոնց վոր ուրիշները, նրանցից մեկն ել մենք... իմ կար-
ծիքով տրտնջալու մի ընենց առանձին հիմք ել չկա:

I ԳՅՈՒՂ. — Ասենք, տրտնջալը լավ բան ել չի, դրանով բան
առաջ չենք դրի:

II ԳՅՈՒՂ. — Աշխարհն ըսենց յիկել, ըսենց ել գնալու ա... համ-
բերություն ա հարկավոր... ամեն ինչ ինքն իրան կամաց-
կամաց կդրոտվի, վոսղելու կարիք չկա... վոսղելով

բանն ավելի խաբար կանենք... հրեն, ե՛նքան բռնված,
ենքան փախած տղերք կան, ինչե՞ նման ա... բա նրանք
մեղք չե՞ն...

ՏԻԳՐԱՆ. — Եղ բուրբ վոսղելու հետեմանք ա... թուրքերեն մի
առած կա, ասում ա, «յավաչ գեղար, չոխ գեղար»...
Բաղալ ամի, դու, վոր ասում ես, եղ որհնված ձեռք մի
բարձրացրու, տեսնենք եղ քու հինգ մատը իրար հետ
հավասար ա՞:

ԲԱԴԱՆ. — Հավասար չի...

ՏԻԳՐԱՆ. — Բա դու վոնց ես ուզում եսքան խախին հավասարեց-
նես: Ձե, եղ ինչ վոր դու ասում ես, վոտնգավոր բա-
նեք ա... խնդրում եմ, սրանից հետո, ըսենց բաներ իմ
կշտին չատես... ես պատերն ել ախանջներ կունենան՝
կլսեն... դե արի ու են ժամանակ եչը ցեխիցը հանի...
Ձե, ախպեր, դրա խերը մենք չուղեցինք... վեր կացեք
դնանք:

I ԳՅՈՒՂ. — Գնանք. ես մարդը գոռով խախին կրակի մեջ կդրի:

II ԳՅՈՒՂ. — Տաք արյուն մարդկանց յես չեմ սիրում, դնանք:

(Տիգրան. I և II գլուխացիները դուրս են գնում):

ԲԱԴԱՆ. — Դե արի սրանց բան հասկացրու:

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Բաղալ և Խաթուն

ԽԱԹՈՒՆ. — Այ մարդ, ես նամակն ուղացել ա... ես դրածի հաշ-
վով ինքը արդեն եկած պաի ըլեր:

ԲԱԴԱՆ. — Կգա ելի. ինչ ես վոսղում... տնաքանդի կնիկ, չորս
տարի համբերել ես, մի չորս որ չես ուզում համբերի...
(շարունակ չիբուխ ե քաշում):

ԽԱԹՈՒՆ. — Կհամբերեմ, այ մարդ, ով ա բան ասում... եհ վոտը
ասածու... գոհանամ քեզ, ով Մայրիամ Աստվածածին,
դու քոմագ անես ամեն մի անճար ու նեղվածի (ծնկաչոֆ
աղոթում ե):

Նույնիքը, Արտուշը, Շամիլ և եետո Գալուստ

ԱՐՏՍՈՒՆ — Բազալ ամի, լսել ենք, վոր Գալուստը գալիս ա, գրուստ ա՞ :

ԲԱՆԱԼ — Գրեւ ա, թե գալիս եմ :

ՇԱՄԻԼ — Դե վոր ըտենց ա, աչքներդ լուս... (ձեռք եմ տալիս) :

ԽԱԹՈՒՆ — Աչքի լույսով կենաք...

(Գալուստը կարմիր բանակաշինի հագուստով, հրացանը մեջքին, սակվոյածը ձեռքին ներս է մտնում) :

ԳԱԼՈՒՍ — Բարեւ ձեզ :

ԽԱԹՈՒՆ — Բարեւիդ ու արեւիդ զուրբան, Գալուստ ջան... (Գրկախառնվում ու համբուրվում են) :

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ԱՐԱՐՎԱՇ

Բեմը ներկայացնում է Անուշի տունը, մութ ու խոնավ ներքնա-
խորի : Մի քախտ, յերկու տարուրետկա, մի սեղան, ջրի կուժ,
մի ավել և մի խափանդագ : Ճրագի աղուտ լույսի տակ Գալուստն
ու Անուշը խոսում են, յերեխան քախտի վրա քնած է :

Տ Ե Ս Ի Լ 1

ԳԱԼՈՒՍ — Գիտեմ, մայրս ինձ եղ բոլորը պատմել ա... դրա
մասին մտածել չարժի... յես եղ խնդրին ենպես չեմ մո-
տենում, ինչպես վոր ուրիշներն են մոտենում... կարեւոր-
ըր նա յե, վոր յես առաջվա նման քեզ սիրում եմ... և
ուզում եմ, վոր մաքուր սրտով քեզ հետ կապվեմ, քեզ
հետ միասին ձեռք-ձեռքի տված մեզ համար մի նոր
կյանք ստեղծենք... զինվոր գնալուցս հետո, ծնողներդ
քու կամքի վրա բռնութիւն են դրած դրել, դու իմ վե-
րադարձին սպասել, պարզ բան ա, չեյիր կարող... իսկ
հիմա դու քու ազատ կամքի տերն ես... խանգարող
հանգամանք չկա :

ԱՆՈՒՇ — Կա՛, Գալուստ ջան կա...

ԳԱԼՈՒՍ — Յերեխայի համար ես մտածո՞ւմ... յես նրան կըն-
դունեմ և իմ հարազատ յերեխայիս պես կսրահեմ :

ԱՆՈՒՇ — Իմանում եմ. դրա մասին չեմ ել կասկածում :

ԳԱԼՈՒՍ — Բա ել ուրիշ ի՞նչ... դուցե դու ինձ չե՞ս սիրում :

ԱՆՈՒՇ — Սիրում եմ, բայց ուզում եմ, վոր դու սպասես...

ԳԱԼՈՒՍ — Չորս տարի ա սպասում եմ. ել համբերել չեմ կա-
րող :

ԱՆՈՒՇ — Չորս տարի համբերել ես, քիչ ել համբերի...

ԳԱԼՈՒՍ — Չորս տարի մենք իրարից կտրված եյինք. իրարից
հեռու եյինք, իրար չեյինք տեսնում... հիմա իրար շատ
մոտ ենք... ամեն ոք քեզ վոր տեսնում եմ. սիրտս կրակ
ա ընկնում, վառվում... համբերել չեմ կարող... հա-

կանոն՝ ես... չեմ կարող... (ուզում ե նրան գրկել, համբուրել) :

ԱՆՈՒՇ. — Թող Գալուստ, ի՞նչ ես անում. դրա ժամանակը չի...

ԳԱՆՈՒՍ. — Ճիշտ ես ասում... դրա ժամանակը չի... յես ինձ չկարողացա պահել... իմ կողմից դա թուլություն եր... ներողություն... (նստում ե աթոռի վրա գլուխը յերկու ասիերի մեջ առած մտածում) :

ԱՆՈՒՇ. — Նեղացա՞ր, Գալուստ ջան... մի նեղանա... դու չես խմանում, թե իմ գլխին ինչեր ա յեկել, ինչ որեր եմ քաշել. Գալուստ ջան, յես ամեն ինչ կորցրել եմ, ամեն ինչից զրկվել... յես ել եմ առաջվանը չեմ, ինչ վոր կարծում ես... ինձ անպատկել եմ... ինձ խայտառակել եմ... ինձ հողի հետ հավասարեցրել եմ: Իմ սիրտս չարությամբ ա յցված... յես իմ վրեժս մինչեւ նրանցից չլուծեմ, չեմ հանդատանա... նրանք են, վոր ինձ ես որն են դցել... մենք մեր սկսած գործը կվերջացնենք, նրանցից հետո հավիտենապես յես քունը կլինեմ. յես քեզ սիրում եմ...

(Գլուխը դնում ե Գալուստի ուսի վրա և հեկեկում) :

ԳԱՆՈՒՍ. — Լավ, թող քո ասածն ըլի, ... հրեա ընկերները յեկան... մենք ետոր ետեղ ժողով ունենք... դու ասացիր, վոր քու տունը սպահով ա...

ԱՆՈՒՇ. — Ինչքան ուզում ա աղահավ ըլի. հույս դնել չի կարելի... յես կգնամ քու ձեռքին կկանգնեմ, ոքմին զալու բլի՝ կգամ ձեզ իմաց կանեմ... (դուրս ե գնում) :

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Գալուստ, Շամիլ, Արտաշ և I—II գլուխացիները

ՇԱՄԻԼ. — Ա, դու արդեն յեկել ես... խնդրում եմ ծանոթանա, սրանք նոր ընկերներ են. և լավ ընկերներ են:

ԳԱՆՈՒՍ. — Շատ ուրախ եմ... (բարեկամ ե նրանց) :

I ԳՅՈՒՂ. — Հորդ հետ մենք վաղուցվա ծանոթներ ենք:

II ԳՅՈՒՂ. — Նա քո մասին մեզ շատ բան ա պատմել... ուրիշ խոսքով, նա մեզ հեղաշրջել ա, հա, հա, հա...

ԳԱՆՈՒՍ. — Իհարկե, դուք ել ձեր հերթին ուրիշներին կհեղաշրջեք:

I ԳՅՈՒՂ. — Դե, իհարկե... հա, հա, հա...

ԱՐՏԱՇ. — Լսի՛ր, Գալուստ, գործարանի կառավարիչի հետ քու

մասին խոսեցի. ասի, վոր նա զինվորությունից վերադարձել ա. ուզում ա դա աշխատի:

ԳԱՆՈՒՍ. — Հետո ի՞նչ ասաց, համաձայնվո՞ւմ ա...

ԱՐՏԱՇ. — Հենց բանն ել ետ ա, վոր չի համաձայնվում:

ՇԱՄԻԼ. — Վոնց թե չի համաձայնվում... ասի՛ր չե վոր զինվոր գնալուց առաջ, ես մարդը ետ գործարանում աշխատել ա... ինչ իրավունք ունի չընդունելու:

ԳԱՆՈՒՍ. — Սպասի՛ր. վրդովվելու կարեք չիա... դու ինձ եմ ասա, պրոֆսիթյուն, գործարկո՞ւմ, արտադրական հանձնաժողով ունե՞ք:

ՇԱՄԻԼ. — Չունենք...

ԳԱՆՈՒՍ. — Կոմբլե՞ջ, կոմսոմո՞ւլ, մո՞պր, չե՞ք ընկերություն...

ՇԱՄԻԼ. — Չունենք...

ԳԱՆՈՒՍ. — Խրափունքի մասին, ուրեմն, ել ինչ խոսք կարող ե լինել...

ԱՐՏԱՇ. — Լսի՛ր Գալուստ, իսկ յեթե շատուց դուրս, ընենց փողրաթի գործ լինի, կաշխատե՞ս, այ վոնց, վոր յես, Շամիլը, Տիգրանը բանն աշխատում ենք... վաղոնեակով կկրենք քար ա, պղինձ ա, մի խոսքով ինչ վոր կհասնի... թեթե գործ ա:

ԳԱՆՈՒՍ. — Թեկուզ ծանր ըլի... ինչ կա վոր:

ԱՐՏԱՇ. — Ուրեմն, գալիս ա՞... (ձեռք մեկնում ե) :

ԳԱՆՈՒՍ. — Գալիս ա... (սեղմում ե նրա ձեռքը) ուրեմն, յեթե ուրիշ ընկերներ չեն գալու, անցնենք գործի:

ՇԱՄԻԼ. — Գալու յես, վոնց չե...

ԳԱՆՈՒՍ. — Ուրեմն քիչ ել կսպասենք... (Անուշը շփոթված ներս ե մտնում) :

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Նույնք և Անուշ

ԱՆՈՒՇ. — Գալիս եմ, հեռացեք:

ԱՐՏԱՇ. — Ո՞վքեր են ետ յեկողները և քանի՞ հոգի յես:

ԱՆՈՒՇ. — Յերեք հոգի յես: Մեկը՝ Լեջանեցի թյունունց Արուսթյանն ա, վոր նոր պրիստավություն ա ստացել, մեկը գլավինն ա, մյուսն ել եմ չարչի կամարն ա... (դուրս ե գնում) :

ՇԱՄԻԼ. — Թողեք յես գնամ դրանց եղ յերեքին խփեմ տեղն ու

տեղը չան սատակ անեմ... ինչի են պետք, վոր ապրում են աշխարհիս յերեսին: Վնասակար ելեմենտներ են, յես դրանց հերն անիծեմ, (ատրեանակը ձեռքին ուզում ե դուրս գնալ):

ԳԱՆՈՒՍՏ.— Սպասի... ո՞ւր ես գնում. ծայրահեղ միջոցի դիմելու առաջիմ կարիք չկա: (Անուշը շփոթված ներս ե մտնում):

ԱՆՈՒՇ.— Տեր առաված, դուք հլա չեք գնացել... նրանք աշդեն մտել են հայաթը... ել հմի չեք կարող... նրանք ձեղ կտեսնեն:

ԱՐՏԱՇ.— Բա հիմա ի՞նչ անեք.

ՇԱՄԻԼ.— Ուրիշ ել ինչ պիտի անենք... ուղենք-չուղենք պտի կռվենք... (ատրեանակը նորից վերցնում ե ձեռքը):

ԱՆՈՒՇ.— Սպասեք, մոռացա ասեմ, վոր եստեղ թոնիր կա:

ԱՐՏԱՇ.— Սրանից ապահով տեղ չկա... մտե՛ք:

ԳԱՆՈՒՍՏ.— Թոնիրը պտտիկ ա, հինգ հոգի չենք տեղավորվի:

ՇԱՄԻԼ.— Դե լավ, դուք մի կեքոյ տեղավորվեք, յես կմտնեմ թախտի տակը (Շամիլը մտնում ե քախտի տակը, մշուսները քոնիրը):

ԱՆՈՒՇ.— Ես լավ ե, լավ... (քոնրի բերանը նորից ծածկում ե ե դուրս ե գնում): (Պրիստավը գլավին ե կամսարը խառնելով ներս են մտնում): Պրիստավը գիմվորական տաքացով, շինել, քուր, ատրեանակ, ուսադիրներ, յերկալավիդ կոշիկներ ե մտրակ: Գլավան՝ գլուղացու սովորական հագուստով, չուխա, արխալուզ, մոքալ փափախ, կրծքին գալավայական նշան, մտրակ, դաշույն: Կամսարը առեվորականի հագուստով: Արծաթե փամար, վոսկե ժամացույց իր վոսկե շղթայով, մատանիներ:

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Պրիստավ, գլավա ե կամսար.

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Յես որենքից դուրս բան չեմ բռնում: Ով ինչ ուզում ա թող ասի, ով ինչ ուզում ա թող խոսի... Ի՞նչ ա դուք կարծում եք յես ուղտի ականջում քնած եմ ե չեմ խմանում հասեղ ինչեր ա կատարվում... գեղում ընենց մարդիկ կան, վոր իմ պրիստավությանս համար սրտները ճաքում ա... նախանձից գիչերները չեն քնում:

Դրուստ ա, եղ մարդիկ յերեսիս չեն համարձակվում, քայց հետեվիցս չատ բան են խոսում...

ԿԱՄՍԱՐ.— Եհ, թող խոսան, խոսալուն ի՞նչ են ախանջ անում... թագավորի յետեվիցն ել են խոսում... դատարի խոսալունցն ի՞նչ ա դուրս գալիս, վոչի՛նչ...

ԳԼԱՎԱ.— Զավակս մարդկանց փեշակը՝ խոսալն ա. բանիդ կաց... մեր գեղի խալիսը դամչու տակ ա ծնվել ու մեծացել, նրանց լեզվով բան հատկացնելը դժվար ա...

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Ըտենց ա. դու ճշմարիտ ես ասում... յես քեզ հետ համաձայն եմ... ես դամչին ի՞նչի համար ա տված ձեռք... ես որհնվածը մինչեվ նրանց մեջքին չգրկվի ե նրանց կաշին մինչեվ մի տասը տեղից չպլուկվի, նրանք իեկքի չեն դա... Սուտ չեն ասել, թե գլուղացու գլուխը՝ հաստ ա ըլում, միտքը բարակ. իշին հարցրին որենը քանի՞ վերստ ճամբա կգնա, ասավ՝ բիզն ա խաբար... հիմի յես վոր կամ, ես չըջանի բիզն եմ, ես չըջանի իշխանավորն եմ... որենքն ու իրավունքը իմ ձեռքին ա... յես ինչպես, վոր կհրամայեմ, ես չըջանի խալիսը ընենց պտի ժաժ գա:

ԿԱՄՍԱՐ.— Ամենանշանավորը ե ամենաարժեքավորը եղ ա... ինձ վոր հարցնես, մեր յերկրում տեք ու տնորենք ամերիկացիներն են... հայերն ու վրացիները աչքի ընկնող մի ընենց դեր չեն խաղում...

ԿԱՄՍԱՐ.— Շմարիտ ա... ես չըջանի խալիսը քեզ պտի յենիքարկվի: Քու ուժ ու դորութենի առաջ նրանք պտի խոնարհվեն:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Զեզոք գոնայում, կամիսարից հետո պաշտոնական յերկրորդ մարդը, դուք գիտեք, վոր յես եմ: Ամերիկացիների կողմից ես նշանը մենակ ինձ ա տված... (կրծքի վրայի փոքրիկ նշանը մատով ցույց ե տալիս):

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Դա ինքն ըստինքյան. դու ինձ են ասա, ապիտակ ալյուրը, կամ թե սյուկերով ապրանքն ու քաղցր կաթը մեզ ո՞վ ա տալիս:

ԿԱՄՍԱՐ.— Իհարկե, ամերիկացիները:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Դե ել ինչ խոսք... պարզ բան ա, վոր ես յերկրի տերն ու տնորենը նրանք պտի ըլեն... համա ես մի բանը լավ չի, վոր վրացիները նրանցից որինակ են վեր-

յընում ե մեր ներքին գործերում խառնվում... լեռու-
չի աւարյալի նաչալիկը համը հանում ա... ընենց հրա-
մաններ ա տալի, կասես գլխիս տերն ա. տսում ա՝ գնա
սրտ տունը մտի խուզարկի... նրան բանտարկի... են մե-
կելին բռնի բեր... կարծես խուզարկելու կամ բանտար-
կելու կարիք վոր ըլի, տոանց նրա կարգադրության յես
չեմ կարա անի...

ԳԼԱՎԱ.— Եդ նրանից ա, վոր թույլ ես վերաբերվում... քու
ուժն ու գորությունը նրանց ցույց չես տալիս... քու
տեղումը թող յես ըլեմ, տես ի՞նչ կանեմ...

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Եդ մեկը դու ձգմարիտ ես ասում... Թյունունց
Վարդանը մի տարեի գեղում քյոխվայություն արալ,
հետը խոտալ չեր ըլում. ինչ ա դուք կարծում եք պը-
րիստալությունը քյոխվայությունից քաշ պաշտոն ա...
Թե՞ յես նրանից պակաս հոր ու մոր վորդի յեմ, դուք
գլխեք, վոր մեր ազգումը չորս տերտեր ա ըլել. մի
սարկավազ ու յերկու տերացու... խոսելով ընկանք, յես
մոռացա, թե ի՞նչի համար մենք յեկանք:

ԳԼԱՎԱ.— Ասացին, վոր լսակա ժողով կա:

ԿԱՄԱՍԱ.— Բա ո՞ւր ա. որանց տանը սկի մարդիկ ել չկան:
(Անուշը ներս ե մտնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Նույնք և Անուշ

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Հա. հրես տան տերն յեկալ... աղջի, Անուշ, դու
ես վո՞րտեղ ես. յեկել ենք քու կուշաղ զոնաղ, դու տա-
նը չես...

ԱՆՈՒՇ.— Դուքսը փետ էյի կտարում:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Դե ասա ձմռան համար թաղարիք ես տեսնում,
էլի: Լսիր ի՞նչ եմ ասում. թե ցախի պակասություն ես
քուշում՝ ասա քեզ համար մի արարա չափ փետ ուղար-
կեմ... յես չառ ունեմ:

ԱՆՈՒՇ.— Շնորհակալ եմ:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Առանց տղամարդի տունն ել մի բան չի... յերե-
վում ա, վոր նեղություն չառ ես քաշում... դու գի-
տես, վոր ձեռքիս տակ մարդիկ չառ կան... հարկավոր
ժամանակ դու ինձ իմաց արա. յես նրանց կասեմ՝ կզան
քեզ քոմազ կանեն:

ԱՆՈՒՇ.— Շնորհակալ եմ. առանց քու զրկած մարդու ել յես
իմ գործը կանեմ... դու ես քաղցը խոսքերով գնա ուրի-
շի սիրտը շահի... առանց մի վորեվե պատճառի դուք
եստեղ չեյիք դա: Ասեք տեսնեմ՝ ի՞նչի համար եք յե-
կել... ի՞նչ եք ուզում ինձանից: Բա յես իմ տանը մի
րոպե ազատ ու հանգիստ նստելու իրավունք չպիտի ու-
նենամ: Յեթե ինձ վրա կասկածում եք, տարեք բանտար-
կեք... վախենում եք ձեր բանակրում ինձ համար տեղ
չունենա՞ք... անհող յեղեք, ինձպեսիների համար դուք
տեղ չառ կգտնեք... որը տասն անգամ յետեվիցս մարդ
եք զրկում...

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Որենքի առաջ տմենքս հալաւար պատասխանա-
տու յենք. քեզ վոր կանչում են, իհարկե, պտես դա...
լսիր, քու ողորմած հողի մարդուն յես ձանաչում եմ...
նրա կենդանության որով նրա հետ մի քանի անգամ
նստել աղ ու հաց եմ կերել. ու հմի ետ աղ ու հացը
յես չեմ ուզում կորցնեմ... խոսքի դուզը յես քու ե-
րեսին ասում եմ... յես չեյի դալի, ինձ են վրացի ա-
ֆիցերն ա ուղարկել...

ԿԱՄԱՍԱ.— Ճիշտ ա ասում... մենք չեյինք դալի, նա մեկ զո-
ռով ուղարկեց:

ԳԼԱՎԱ.— Մենք վոր չգայինք, միեմնույն ա ինքն եր դալու:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Նա վոր դար, քու բանը ջլիղ խարաք կլիներ:

ԱՆՈՒՇ.— Պարզ տեք, բռնն ինչո՞ւմն ա. յես չեմ հասկանում:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Բանը նրանումն ա, վոր քեզ վրա կասկած կա...
ասում են, վոր քու տունը բալչեփիկներ են գալիս գնում:
Նրանք ամեն ժամանակ եստեղ պաղտնի ժողով են անում:
Ես քանի որս կարծեմ, ինչ-վոր մի տեղից դուք գնե-
քեր եք ստացել... ապստամբվելու պատրաստություն
եք տեսնում...

ԱՆՈՒՇ.— Ընենց բան եք ասում, վոր եփած հալվը կծիծաղի:
Ի՞նչ ժողով, ի՞նչ գնեք, ի՞նչ ապստամբություն... ետ
վոր տեղից եք հնարել. ետ բոլորը թշնամու խոսք ա...
ով վոր լսի՝ չի հավատա, գնացե՛ք, գնացե՛ք, դուր տե-
ղից խախի վրա շատեր միք մոգոնի. յես ինձ համար
յլ ուրիշ դործ չունեմ, դարդ չունեմ, ցափ չունեմ, վոր
չնամ բռնեց բռնեի մեջ խառնվեմ... ճիշտ ա, մար-
դուս մոտիկ ընկերները, պատահած զեղքերում մեր

սուն գալիս ու գնում են... դե նրանք ընենց մարդիկ
չեն... հենց ես որ ել նրանք յեկել եյին... Ձեր գալուց
մի քանի րոպե առաջ դուրս եկան գնացին...

ԿԱՄՍԱՐ.— Ետ վոնց գնացին, վոր նրանց տեսնող չեղավ...
դուռ չէյին, թե ասեմ, թե վեր առան յերկինք թռան...
ստորանա չէյին, թե ասեմ չգնացին կամ թե գետնի տակը
մտան...

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Խնդրում եմ, դուք իմ իրավունքի սահմանը չանց-
նեք. կողմնակի հարցաքննության կարիք չկա. կատեղ
ուխտաժողի ել չի դուռում... Ենա ասում ա, վոր եկան
ու գնացին...

ԱՆՈՒՇ.— Յեթե չեք հավատում, ես դուք՝ ես իմ սուներ... ման
եկեք, թե վոր կգտնեք, տարեք նրանց հետ ինձ ել պատ-
ժեք:

ԿԱՄՍԱՐ.— Դե լավ, բա ինչի՞ եյին ասում:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Հմի նրանց ասածներին հավատամ, թե իմ աչքով
տեսածին:

ԳԼԱՎԱ.— Ես կնիկը սուտ չի ասում, գարու ժամանակ յես նը-
րանց տեսա, վոր նրանք գնում եյին:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Դու ել քնել ես, քնել, նոր ես արթնանում... աս
վոր գիտեյիր, ի՞նչի ստաջ չէյիր ասում... դուր տեղը
հենց ես խեղճ կնկան եյինք մեղ գնում... ես մեր խաբ-
խի նման նախանձ, չկամ ժողովուրդ աշխարհիս յերե-
սին մի տեղ ելա չկա... ետ տնաքանդները մի բանը
վոր իմանում են, տաան ել իրանք են վրեն ավերացը-
նում, լուն գալա շինում... հրես ասում եմ, յեթե մի
ուրիշ անգամ ել իմացել եմ, աստղծ գիտի, թուրս հա-
նելու յեմ ետ սուտ խաբար բերողի գլուխը թոցնեմ:
(Մտնելում ե Անուշին և նրա հետ լուռ խոսում):

ԿԱՄՍԱՐ.— Դե ել ինչի յեք կանդեկ. գնանք են վրացի աֆիցի-
րին հատկացներ բանն ինչումն ա:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Կգնանք, ինչ էք վճարում... (շարունակում ե Ա-
նուշի հետ խոսել):

ԿԱՄՍԱՐ.— Սուտ արա, բերանը համի ա ընկել...

ԳԼԱՎԱ.— Խոստովանք ըլի լավ... թիքա ա մեռածն ինչ ասես
աթի...

ԿԱՄՍԱՐ.— Իմ ձեռը, վոր ընկնի, յես դրան տասը ադրույ աղջը-
կա հետ չեմ փոխի:

ԳԼԱՎԱ.— Ինչ դեսն արի, թորնի մեջ չընկնես:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Ես ինչ լավ թախտ ես ունեցել... վրան արժի պատ-
կել, (ուզում ե Անուշի թեվից բռնի, նա հեռանում ե):
Ինչի՞ վախեցար...

ԱՆՈՒՇ.— Աարճանակը, վոր ըսենց կողքիդ կապել ես, դրանից
եմ վախենում, հանկարծ կարող ա տրաքի:

ՊՐԻՍՏԱՎ.— Դե լավ, վոր դու եղբան վախուկ ես, յես մի ու-
րիշ անգամ քու կուշար ստանց ստորճանակի կգամ...
մնա՞ս բարով. (պուրս ե գնում):

ԿԱՄՍԱՐ.— Բանը դրսեց. զնա՞նք (դուրս են գնում):

ԱՆՈՒՇ.— Գնալիկդ ըլի, գալիկդ՝ չլինի (թոքի թերակը քաց
ե անում): Գնացին, դուրս եկեք:

ԳԱԼՈՒՍ.— Շունչներս կտրվեց:

ՇԱՄԻԼ.— Անուշ, խոստովանք ըլի, լավ սկրաբանության մեջ
եյիք... ել ինչ գարդ ունես մեկի տեղ՝ յերեք կավալեք-
նեք ես ունեցու... հա՛-հա՛-հա՛...

ԱՆՈՒՇ.— Ը՛հ, հոգս նրանց գլխին (յերկու ձեռքով չույն ե ա-
նում):

Բաղալը մի քանի գյուղացիների հետ ներս ե գալիս:

ԳԱԼՈՒՍ.— Հրես սրանք ել եկան, մենք մեր ժողովը կարող ենք
հիմի սկսել:

ԲԱԼՈՐԸ.— Սկսենք.

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՅԵՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐՎԱԾ

Բեմը ներկայացնում է Բաղալի տունը 3-րդ պատկերում նրկաբացված իրերը. այստեղ ավելացնել՝ պատի վրա Լեւինի մեծադիր նկարը, հրացան և տան մի անկյունում տեղաշարի փռքիկ ծալք: Յերեկայ է:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Գալուստ, Շամիլ և հետո Անուշ

ԳԱԼՈՒՍՏ — Մանրամասնութունն այստեղ դրված ա: Կհանձնես կոմիտեյի քարտուղարին... և հարկավոր հրահանգները հետո կվերցնես կրեքես:

ՇԱՄԻԼ — Տուր տեսնեմ (ծրարը դնում է գլխարկի մեջ) և ուրիշ տեղում բան հո չունես... դե յես գնացի (դուրս է գնում):

ԱՆՈՒՇ — Լավ ա, վոր տանն ես... յես տառ տանը Հես լինի:

ԳԱԼՈՒՍՏ — Ի՞նչ կա, ի՞նչ ա պատահել:

ԱՆՈՒՇ — Վաչինչ չի պատահել... յեկել եմ, վոր թուրքիկները տանեմ:

ԳԱԼՈՒՍՏ — Թող մնա, յես ուրիշի ձեռքով կուղարկեմ:

ԱՆՈՒՇ — Դե ել մի ուղարկի, յես քեզ ասում եմ, վոր տուր:

ԳԱԼՈՒՍՏ — Ձեմ հասկանում... յերազից ով ա խմանում ել ինչ ևս տեսել...

(Տեղաշարի ծալքի տակից կոսմում է թուրքիկների կապոցը հանելու: Անուշը մոտենում է յերեսից համբուրում):

ԱՆՈՒՇ — Յերազիս ես եմ տեսել...

ԳԱԼՈՒՍՏ — Դե լավ, դու վոր համբուրում ես... ի՞նչի թույլ Հես տալի, վոր յես ել քեզ համբուրեմ... դու կարծում ես յես Հեմ կարող, ինչ ե... (Գրկում համբուրում է):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Նույնի և հաքուն

ԽԱԹՈՒՆ — Վաչ, քոռանամ... հենց խմացա, դու մենակ ես...

ԳԱԼՈՒՍՏ — Բան էլիք ասելու (թուրքիկների կապոցը յերկու մասի յե բաժանում):

ԽԱԹՈՒՆ — Ուզում ելի հարցնեմ—ճաշը բերե՞մ, թե Հե:

ԳԱԼՈՒՍՏ — Ճաշի ժամանակ չի, հատեղ մենք գործ ունենք... ևս կեսը դու կտանես, իսկ մնացածը թող մնա, Արտաշին ասել եմ, վոր դա տանի: (Թուրքիկների մի մասը նուրից դնում է ծալքի տակ):

ԽԱԹՈՒՆ — Ա՛ տղա, Անուշն ել հատեղ ա, մի աման ել նրա համար ածեմ, նստեք միասին կերեք:

ԱՆՈՒՇ — Յես կերել եմ, չնորհակալ եմ... լսիր, քիչ հետո, յես ելի նորից կանցնեմ, Արտաշ յեթե տարած չլինի, ես ել կտանեմ... սիրտս ինչ—վոր վատ բան ե դուում... յերեկ սող գիշերը յես Հեմ քնել...

ԽԱԹՈՒՆ — Վաչ, քոռանամ յես յերեկսիս գլխին մի բան չպատահե՞լ...

ԳԱԼՈՒՍՏ — Դու ել սրա գլխիս բան գցեցիր:

ԱՆՈՒՇ — Դե, յես գնացի...

ԳԱԼՈՒՍՏ — Սպասի, յես ել եմ գալիս:

ԽԱԹՈՒՆ — Ճաշը...

ԳԱԼՈՒՍՏ — Պատրաստի, ես բոլորիս գալիս եմ:

(Անուշի քեզից բռնած դուրս եմ գնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Խաքուն և հետո Նազիկ

ԽԱԹՈՒՆ — Աշխարհիս բանը մարդ չի հասկանում... ում մտքով կանցներ, վոր չորս տարուց հետո, սրանք ելի իրար կպատահեն ու ելի իրար կախեն... յերեկսիս զամաթն ա ըլել... բա՛ վոր յերեկս ունի... Ե՛հ ինչ արած, իրար վոր սիրում են... ինչ անեմ, վոր վորքեվարի ա... սիրուն ա... սող գեղի աչքը դրա վրեն ա...

ՆԱԶԻԿ — Տատի ջան, քեռին տանը չի՞:

ԽԱԹՈՒՆ — Հենց նոր դուրս յեկալ. ի՞նչ կա. բա՞ն էլիք ասելու... հրես յեկալ:

Նույնիք, Գալուստ և Արտաշ

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Մեր հաջողութիւնը խոշոր չափով եւս կամուրջի խնդրի բարեհաջող լուծումիցն է կախված: Եւ մասին յերկրի մենք եւս մոտ որերս մի խորհրդակցութիւն կունենանք. իսկ մինչ եղ եւս մեր հաժապած բոլոր տեղեկութիւնները վազորութիւնը կուղարկենք կոմիտէի, յի մեր հետագայ անելիքների համար նրանից անհրաժեշտ հրահանգներ կստանանք... (Քաշվում եմ մի անկյուն և իրենց խոսակցութիւնը շարունակում: Նազիկն ամբողջ ժամանակ ականջը նրանց կողմն արած՝ լսում է):

ԽԱԹՈՒՆ.—Եւ մեր հաշիվորն առաւտոր դուրս ա յեկել, կես գիշեր ա դառել՝ չկա... յերանա ինչ կրավ, ուր մնաց ինչի ետքան ուշացավ... հոգը գլխիս... հալրաթ նրան մի բան ա պատահել, քոռանամ յես:

ՆԱԶԻԿ.—Հեղափոխականի մայրը եւս խոսքերը չի ասի. հարեւանները կլսեն, ամոթ ա... քու ակողմ դուր մի ուրիշն ըլի՝ հրացանը կվերցնի թշնամու դեմ կովի դուրս կգա... իսկ դու՝ տանը նստել ինչեր եւս մտածում. ը՛հ, վախլուկ...

ԽԱԹՈՒՆ.—Սրա լեզվի՛ն... սրա խոսակցուն... հոգս գլխիդ, տառներկու տարեկան եւս, վոր ըտենց եւս խոսում, բա վոր մեծանաւ ի՛նչ կլինես...

ՆԱԶԻԿ.—Կոմսոմոլ կլինեմ...

ԽԱԹՈՒՆ.—Կոմսոմոլը ինչ ա՞... եւս ել թաղա բան ա...

ՆԱԶԻԿ.—Քեռուն հարցրու, նա քեզ կասի... Խորհրդային յերկրում մի գնա տես կոմսոմոլներն ի՛նչեր են անում... իսկ յես ամբողջ որը տանը նստած վոչինչ ել չեմ տնում (արտասովում է):

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Թշնամին քնած չի, մեր դեմ նրանք չարունակ պատրաստութիւններ են տեսնում: (Արտաշի հետ կամայ խոսում է):

ԽԱԹՈՒՆ.—Կես գիշեր ա դառել, վեր կաց գնա տուն:

ՆԱԶԻԿ.—Քեռու հետ յես առանձին գործ ունեմ:

ԽԱԹՈՒՆ.—Նրանք իրանց խոսակցութիւնը ետք չեն վերջացնի... կատես թե առաջի անգամն ա... տմեն որ ել ըտենց ա. հարցուր, անգամ պտեմ տաի՛ արի նստի հաց կեր...

ՆԱԶԻԿ.—Նրանց խոսակցութիւնն ա մեզ համար եւս բոլեկաւ կարեւոր, թե քու եւս հաշիւ. ո՞ւմ հետ եմ խոսում... միենույն ա, դու չես հասկանա... վոչ պիտենք եւս, վոչ կոմսոմոլ եւ... դրա համար ել հեղափոխական աշխատանքներով չես հետաքրքրվում և դրանց մասին զաղափար չունես:

ԽԱԹՈՒՆ.—Ձեռք կարի, հոյս գլխիդ, մի բարի պտուղ ել դու չես... դու ել նրանց հետն ու կտորն եւ... դրա համար եւս ամեն որ գալի ըստեղ... հլա վո՛նց ա լապտարակի պէս ականջները խլշտրել ու նրանց խոսակցութիւնը լսում:

ԱՐՏԱՇ.—Ամեն բան հեշտ ա, մենակ եւս կամուրջի բանն ա մի քիչ դժվար... (ծոծրակը փորում է):

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Վոչ մի դժվարութիւն առաջ մենք կանգ չենք առնի: մեր կազմակերպութիւնն իր ուժերի վրա միանալով կամայն վստահ ա: Լսիր, յես մոռացա ասեմ, թուցիկներն արդեն ստացել եմ (ծալփի տակից հանում է) ետք մենք ետեղ ժողով ունենք: Կուգես դո՛ւ ել մնա:

ԱՐՏԱՇ.—Ձեմ մնա: Գնամ, ճանապարհս հեռու ա... մինչեղ լուսարաց հաղիվ տեղ հասնեմ... ցերեկով ճանապարհ գնալը հիմա դժվար ա. թուցիկները հենց եւս քան ա՞ (մեկը վերցնում է ու կարդում):

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Բա հո փթերով չեր լինելու...

ԽԱԹՈՒՆ.—Եւս ամանը վերցրու գնա մի յերկու հատ թթու գրած խիտը բեր՝ դե, ել ինչ եւս կանգնել... դրսի բան ըլիւ՝ հմի տառն անգամ գնացած կլինեցիր, տան գործն անելու համար ջանդ դուրս ա գալիս... հոգս գլխիդ, թե քու մեջ աղջկա շնորք կա:

ՆԱԶԻԿ.—Դե լավ, գնում եմ... (ամանը վերցնում, գնում է խափաղ):

ԱՐՏԱՇ.—Լավ ա գրած... Եւ կարմիր «բացիք»-ներով տեսնենք քանիսն ա վարակիւր: (Թուցիկների կապոցը շապիկ վրայից ամրացնում է). ել ուրիշ բան հո չե՛ս տեսլու:

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Ուրիշ բան չկա... հրահանգ ստանալուն պէս, քեզ կհայտնեմ. զգուշ կաց. չբռնվես. առանց են ել բռնվածներ չատ են:

ԱՐՏԱՇ.—Անհոգ կաց. բռնվող պտուղներից չեմ... համբուրվենք, ով ա իմանում, բալքիմ ել չենք տեսնվում...

(համբուրվում եմ) : Դե, յես գնացի, ցտեսություն...
(դուրս ե գնում) :

ԳԱՆՈՒՍՏ.—Յտեսություն...

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Խաթուն, Գալուստ և Նազիկ.

ԽԱԹՈՒՆ.—Փառք ասածս, խոտալդ վերջացրիր. դե լավ ա,
հրեա դու ել յեկար: Ետ թթու խիարը դիր եզտեղ, ա-
թոռը քաշի՝ դու ել նստի: Ա՛ աղա, դե արի, ճաշը
սպասարաստ ա:

ԳԱՆՈՒՍՏ.—Ա՛ մեր, դու քո ճաշով գլուխս թամամ տարար...
մի անգամ ասացիր՝ վերջացավ... ել ի՛նչ ես ամեն րո-
պե՛ «արի՛ ճաշ կեր. արի՛ հաց կեր» : Կուտենք ելի. սո-
վից հո չմեռանք:

ԽԱԹՈՒՆ.—Դե լավ, ել սրանից հետո չեմ ասի. բռնեց թող մնա-
կուզես՝ կեր, կուզես՝ մի կեր:

ԳԱՆՈՒՍՏ.—Դե լավ, մի նեղանա, ետ խոտքը յես ես մտքով
չտեսցի, վոր դու նեղանաս... ջղախնայած Ժամանակ
չատ անդամ լինքս ել չեմ իմանում, թե ինչ եմ խոսում.
միտքս ուրիշ տեղ ա լինում... հիմա արդեն միտս վրես
ա... ասա, ի՞նչ ես ասում, յես քեզ լսում եմ: Դե լավ,
արի հաշտվենք. (համբուրվում ե) ա՛խ, մայրիկ ջան,
մենակ դու չես. բոլոր մայրերը եղպես են... նրանք չա-
րունակ իրենց զավակներին համար են մտածում, նրանց
կյանքի ու ստողջության հոգար քաշում... Նազիկ ջան,
արի տեսնեմ... (գրկում ե նրան և ծնկան նստեցնում):

ԽԱԹՈՒՆ.—Ե՛հ, ինչ անես, են ել ես դու ասում, ես ել ես դու ասում,
խեղճ բլեն ձեր ծնողները. նրանք ձեր ձեռքին կրակն
են բնկել: Սրտներս կասես կալի աման բլի ձեզ համար,
համ կուտրում եք, համ կոծկում... հմի ել սրանք
սկսեցին. տեսնենք սրանք յերբ են վերջացնելու... կե-
րակուրը ստեղ ա, տանեմ կրակի վրա գնեմ տաքանա...
(կեքավորի պղինձը ձեռին գնում ե խոհանոց) :

Տ Ե Ս Ի Լ 6

Գալուստ և Նազիկ.

ՆԱԶԻԿ.—Դու խոտքը կուտր մի գցի, յես ուզում եմ ձեզ հետ
աշխատեմ:

ԳԱՆՈՒՍՏ.—Ժամանակը կգա՝ դու ել կաշխատես. դու դեռ
փոքր ես.

ՆԱԶԻԿ.—Փոքր չեմ. Լն աշխատանքները, վոր դուք տանում եք,
եղ աշխատանքներին ուզում եմ ոգնել...

ԳԱՆՈՒՍՏ.—Գեղ ո՞վ սոաց, վոր մենք աշխատանքներ ենք տա-
նում. մենք վոչ մի աշխատանք չենք տանում:

ՆԱԶԻԿ.—Դու, կարծում ես ձեր խոսակցությունը յես չե՞լի՞
լսում. բոլորը յես լսում եյի ինչ-վոր դուք ծրագրում
եյիք, յես բոլորը գիտեմ...

ԳԱՆՈՒՍՏ.—Սուտ ես ասում, դու վոչինչ չգիտես... դու սա-
տանություն ես անում և ուզում ես ինձանից խոտք-
դուրս քաշել:

ՆԱԶԻԿ.—Իսկի ել չե: Ուզում ես մեկ-մեկ ասեմ, թե ինչ եյիք
ծրագրում:

ԳԱՆՈՒՍՏ.—Ասա՛:

ՆԱԶԻԿ.—Կամուրջ... դիմախա... սղաթյուն... Կարմիր քա-
նակ... սալստամբություն... ա՛յ, տեսնո՞ւմ ես, յես ու-
մեն ինչ գիտեմ:

ԳԱՆՈՒՍՏ.—Այո. դու ամեն ինչ գիտես... բայց խոսակցության
Ժամանակ լրտեսելը լավ բան չի... յեթե մյուս անգամ
նկատեմ, քեզ չեմ նեքի:

ՆԱԶԻԿ.—Բեռի ջան, իդուր մի բարկանա... կոմսոմոլներին
կյանքից կարծեմ դու եյիլ պատմում, թե քաղաքացիա-
կան կոխիլներին Ժամանակ նրանք ինչպիսի հերոսու-
թյուններ են արել... Կարմիր բանակին ինչպիսի ա-
ջակցություն ու ոգնություն են ցույց տվել:

ԳԱՆՈՒՍՏ.—Այդ բոլորը ճիշտ ե. բայց դու, սիրելիս, մոռա-
նում ես մի բան, վոր նրանք կոմսոմոլներ են, իսկ
դու...

ՆԱԶԻԿ.—Լավ, թող քո ասածը լինի. յես կոմսոմոլ չեմ, բայց
կոմսոմոլի աշխատանքները հո կարո՞ղ եմ տանել...
ա՛յ, որինակի համար, իմ միջոցով դու քո բնիկներին
հետ կենդանի կապ կազմակերպես, ամեն տեսակի հանձ-
նաբարություններ կկատարեմ, ուր վոր ասես կգնամ,
ձմեռ, բուք ու բորան. մութ գիշեր. խուլ անառա,
դաշտ ու ձոր... մի խոտքով չեմ վախենա, յերբ ուզում
եմ, վորտեղ ուզում եմ ուղարկի, յես միշտ պատ-
րաստ եմ:
(Խաթունը պղինձը ձեռին ներս ե մտնում):

Նույնիք և Խաթունի.

ԽԱԹՈՒՆ.—Աղջիկ, ևս ո՞ւր ևս գնում:

ՆԱԶԻԿ.—Ո՛ւր պետք է գնամ... վոչ մի տեղ:

ԳԱՆՈՒՍ.—Նարգիզ ջան, մորից դու տղա ծնված պիտի լի-
նեյիր:

ՆԱԶԻԿ.—Իմ աղջիկ լինելու, յեթե գործին կխանգարի, յես տղա-
մարդու չորեր կհագնեմ:

ԽԱԹՈՒՆ.—Ձեռք կտրի, տղամարդու չորեր հագնելով, տղա-
մարդ չես դառնա, բռնեց վոր բլի՛ դիմն ել տղամարդու
չորեր կհագնեն... հողը գլխիդ, յեքա աղջիկ յես դա-
ռել՝ ելի եղ խելքին ևս... Եսոր եզուց խնամախոսներ
կսկեն գալ հորդ կուշտը: Դու գրա համար մտածի...
Ի՞նչ ևս նստել. կես գիշեր ա դատել, հերն ու մերդ քեզ
սպասելիս կլինեն, գնա տուն... (Նազիկը տխուր սըր-
տով դուր ե գնում) ա՛ տղա, բա դու հաց չես ու-
տելո՞ւ:

ԳԱՆՈՒՍ.—Կուտեմ... (գլուխն ափերի մեջ առած մտածում ե):

ԽԱԹՈՒՆ.—Ել յերբ, կես գիշեր դառնա՛ հետո. մի ոք չեկավ,
վոր ժամանակին նստես հաց ուտես: Ախր մի տես, ինչ
ևս դատել ե՛... քանի գնում՝ որ-որի մաշվում ևս...
միտք վրադ հավել, դատարկ վոսկորներդ ա մնացել...
քանդվի եզ դավողը. առաջ դու բռնեց չեյիր. եզ դա-
վողում բռնեց դառար: Եզ դառն ու անդնջուն աշխա-
տանքն ա ձեզ եզ որը գցել... առավոտը ձեքը չբացված
գնում եք մինչև վ գիշերվա կեսը տանջվում-չարչար-
վում... մի քու կոպեկի տեր չեք... ձեր դասը քրտին-
քով ձեռք բերած աշխատանք հազար մի չուն ու գել ա
ուտում:

ԳԱՆՈՒՍ.—Հենց եզ հազար ու մի չուն ու գելի գլուխներն ա,
վոր մտածում ենք ջարդել...

ԽԱԹՈՒՆ.—Մինչև ատուն ջուր գա, գորտի աչքը դուրս կգա.
սխր դու քեզ համար մի քիչ մտածի յե՛... քեզ վոր տես-
նում եմ բռնեց՝ սիրտս մաշվում ա... սեզ բլի՛ մեր
որը. բան չկա, վոր տամ ուտես՝ մի քիչ ջանի՛ գաս:
Քեզ, վոր մի բան պատահի՛ յես ինչ հողը տամ գլխիս...
յես մի ոք չեմ աղբի: Ել ում համար եմ աղբում...:
(Լաց ե լինում):

ԳԱՆՈՒՍ.—Եզ չեկավ, ա՛ մեր... դու նորից սկսեցիր:

ԽԱԹՈՒՆ.—Աչքիս լիսը գնացել ա, կյանքս մաշվել, մինչև
պահեմ-մեծացրել եմ...

ԳԱՆՈՒՍ.—Դե լավ, հանգստացի... ո՞վ ասեց, թե յես հիվանդ
եմ... հիմա ի՞նչ անենք վոր մի քիչ թոքերս թույլ ա...
գործարանում աշխատող բոլոր բանվորներին թոքերն ել
թույլ ա. նրանք նստում քեզ պես լաց են լինո՞ւմ. յեթե
խմանք լաց լինելով՝ կառողջանանք, կնստենք բոլորս
լաց կլինենք: Դրանք դատարկ բաներ են, դռնադ կաց,
սիրտդ պինդ պահի, Եսոր եզուց խորհրդային իշխանու-
թյունը մեզ մոտ կհաստատենք, գործարանները կվեր-
ցնենք մեր ձեռը ախտանքի և կյանքի պայմանները
հիմնովին կփոխենք և այլևիս չենք... հիվանդանա... ա
մեր, յես սոված եմ, գե ի՞նչ ևս բերում՝ բեր ուտեմ:

ԽԱԹՈՒՆ.—Ե՛հ, փառք ասածո, մաղահը թամամեց: (Գեյրի փե-
շով աչքերը սրբում ե և կերակուրը լցնում ու դնում
հրա առաջ)

Նույնիք, Արաշ և Շամիլ

ԳԱՆՈՒՍ.—Ես ի՞նչ ա նշանակում, դուք դեռ չե՞ք գնացել:

ԱՐՏԱՇ.—Ճանապարհները բռնված են... յերեկի բան են խա-
ցել, գեղն ամբողջովին չբջատակել են:

ԳԱՆՈՒՍ.—Թույլ կենք ի՞նչ արել:

ԱՐՏԱՇ.—Պահված ա... դու արխային քու ճաշն արա:

ՇԱՄԻԼ.—Տնաչեն, կես գիշեր ա դատել, դու հլա նոր ևս ճաշում,
եզ հա բուրժուական դուրս յեկավ:

ԳԱՆՈՒՍ.—Կերածս ել հենց բուրժուական ա:

ԱՐՏԱՇ.—Լորին պրոլետարական կերակուր ա, բուրժուայինը լա-
յազ չեն անի լորի ուտեն: Նրանք ժարկոյ ուտելու սովոր
մարդիկ են:

ՇԱՄԻԼ.—Եսոր եզուց վոր գլխերին կտանք՝ Լրած-չեկածը ձեռք-
ներիցը կխլենք, տես վո՞նց լայազ կանեն... յես դրանց
մերը... թյո՛ւ... ևս ի՞նչ ասի... Խաթուն մոքիր, վո՞նց
ևս, քեֆդ, հալը... դու են ասա, մեր վերջը՝ վո՞նց ա
բլիւ... խելքը. ինչ ա կտրում, լավ որ տեսներո՞ւ ենք,
թե մինչև վերջն բռնեց քաշ ենք գալու:

ԽԱԹՈՒՆ.— Ի՞նչի յես ինձ հարցնում, վոնց վոր դու՛ ընենց ել

մենք, հրեա տեսնում ես ելի, ամիսներով մտով կերակուրի համ չենք տեսնում, կերածնեւս ցամաք հաց ա, դադարի լորի, լավ ե թե ես ել ամեն ուր ճարվի: Ես ել չկա: Աչքերս մնաց, թե մի ուր լիքը սուփրի առաջ նստենք, կուշտ փորով հաց ուտենք... Եհ, աստուծ վերջնեւս բարի անի... (կերակրի պղինձը ձեռին գնում ե խոհանոց):

ՇԱՄԻԼ.—Աստուծոն, վոր բնկավ բանը խարար կլինի:

ԱՐՏԱՇ.—Տնաքանդ դու ես խոսքը վո՞նց բերանիցդ թողիր... բա դու չտեսար իմ թուն մօքերը կողքիդ կանգնած ա. քու տեղ յեռ կարմրեցի: Կորի, կորի, բերան պատտած՝ գտա ես, քեզ հետ տեղ գնայր խաթա յա:

ՇԱՄԻԼ.—Իմ թուն մօքերը պատավ կնիկ ա, վնաս չունի, բնկեր Լենինը վոր լսեց, ա՛յ ես լավ չի: Գնամ բարըչեմ, ել ուրիշ ճար չկա: (Մտտեցում ե նկարին): Բարեկ մեծ բնկեր, վոնց վոր տեսնում եմ, դու ինձանից նեղացել ես. խոսով մնայր, յես կարծում եմ բայլչեվիկին վայել բան չի: Սը խաբուսեք եր ես միանգամը ներիր, ել մյուս անգամ իմ բերանից դու բռնեց անվայել խոսք չես լսի... ուրեմն, ներո՞ւմ ես»։ վա՛յ յես քու հոգուն մատաղ, դե վոր բանեց ա, արի պոռչտի անենք (նկարը համբուրում է)։

Տ Ե Ս Ի Լ 9

Նույնի, Խաթուն և Բաղալ

ԳԱԼՈՒՍ.—Ա մեր, արի սրանք հավաքի... ա, դու յեկա՞ր, մի բան իմացա՞ր, թե չե:

ԲԱԴԱԼ.—Իմացա... չները հոտ ես տուել... (նստում ե քախտի վրա):

ԱՐՏԱՇ.—Լուկ ես, վոր Կարմիր բանակը չարժու՞մ ա, ահ ու դողն բնկել ա ջանները, դրա համար ել տարել կամուրջի տակը դինամիտ ես դրել, վոր կամուրջը քանդվի:

ՇԱՄԻԼ.—Շուն չան վորդիք, Կարմիր բանակը դետը գալու համար, կարծում ես, ել ուրիշ ճանապարհ չկա: Թող քանդում են քանդեն...

ԳԱԼՈՒՍ.—Չպետք ե քանդեն... Կարմիր բանակը դետը գալու համար, ինչքան ել վոր ճանապարհներ չատ ունենանք, ախուսամենայնիվ եզ կամուրջը մեզ անհրաժեշտ ա... մենք ամեն կերպ նրան պետք ե պահպանենք... (Նազիկը շնչապառ ներս է բնկնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 10

Նույնի և Նազիկ

ՆԱԶԻԿ.—Վա՛յ, չունչա կարվեց...

ԳԱԼՈՒՍ.—Ի՞նչ կա, ինչ ա պատահել...

ՆԱԶԻԿ.—Չուրարանց Մոսեսի տան կշտեց մինչեվ ետեղ վաղե-
լեն յեկա. սաղաթներն բնկան քամակիցս՝ չկարողացան
բռնեն: Թողեք գլխից պատմեմ:

ԲԱԼՈՐԸ.—Պատմի, պատմի:

ՆԱԶԻԿ.—Ես տեղից յես վոր դուրս յեկա, տեսա քուչում հրացա-
նով վրացի սաղաթներ են դալի, յես գլխի բնկա, առի
տեսնեմ ես ինչ խարար ա: Չուրարանց Մոսեսի դուռը
չհասած՝ տեսնեմ թումանանց Վերդուչին, թամթուչանց
Գիդուլին, բժշկին, Չուրարանց Մոսեսին սաղաթներն
առաջներն արած տանում են: Նրանք ինձ վոր տեսան գրո-
խով նշան արին, յերեվի ուղում ելին հասկացնել, վոր
դամ ձեզ իմաց անեմ:

ԳԱԼՈՒՍ.—Ձեա սխալվել... ինչպե՞ս յերեվում ա մեզ բոլորիս
ուղում են ձերբակալել... Նազիկ ջան, ել մի սպասի,
գնա Անուշին ել իմաց արա, ասա թող թուռցիկներն ա-
պահով տեղ դնի: Նրա մոտ թուռցիկները յեթե գտնեն,
նրան խկույն, տեղն ու տեղը կընդակա՛սարեն: Դե, չուս
հալի. ել ժամանակ մի կորցրու, բայց զգուշ:

ՆԱԶԻԿ.—Նրանք չեն կարա ինձ բռնի (վազելով դուրս է գնում):

ԲԱԴԱԼ.—Յեա ձեզ ասեցի, վոր ես չները հոտ ես տուել: Դե, ին-
չի՞ համար եք կանգնել... դուրս յեկեք մի կողմի վրա
գնացեք:

ԳԱԼՈՒՍ.—Դու ել թաքած ուղտի անկաջում քնած ես... գլու-
դը չըջապատել են, ո՞ւր գնանք... տնից դուրս յեկանք,
թե չե կրոնվենք... (Անուշը լեզապատառ ներս է գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 11

Նույնի և Անուշ

ԱՆՈՒՇ.—Ամա՛ն, գլուխներդ ազատեք... վրացի աֆիցերը սաղ-
աթները հեռը վերցրած գալիս ա:

ԽԱԹՈՒՆ.—Վա՛յ, հողը գլխիս... Ի՞նչ ենք անելու... Գալուստ
ջան, մեզ համար մի մտածիր. դու գնա գլուխդ ազատի-
մենք ջհանգամը, թող գան մեզ ինչ ուղում են անեն:

ԳԱԼՈՒԹՅՈՒՆ — Տղերք, ել միք կանգնի. ահա չկա՞յ քաջացեք...
(նրանք իջնում են): Դե մնաք բարով... ով ա՞յ խմա-
նում... բալբի ել չենք տեսնում իրար... (գրկախառ-
նվում են և համբուրվում: Հրացանը պատից վերցնում ու
լուսամուտից իջնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 12

Բաղալ, Խաթուն և Անուշ

ԲԱԴԱԼ — Գնամ չունր բաց թողնեմ, գլուխները քիչ խառնվի:
(Բաղալը դուրս է գնում: Իսկ Խաթունն Անուշի հետ
կանգնած լաց են լինում: Բաղալը նորից ներս է գալիս
դուռը ներսից կողպում): *սը՛, սը՛, սը՛, ձեն չհանեք*
մոտե՛կ են հալածվում: (Շան հաչոց, հրացանի պայթյուն և
սպա շան վնասոց):

ԽԱԹՈՒՆ — Կրակն ընկնի նրանց ջանը... չանր սպանեցին:

ԲԱԴԱԼ — Դուք ինչի՞ համար եք ետեղ կանգնել... եղ յուրդան
դռնակից վերցրեք, գնացեք ներսը գցեք վրենբոլ պառ-
կեք, միթամ քնած եք:

ԽԱԹՈՒՆ — Լավ ես ասում... աղջի, Անուշ, մի բարձ վերցրու
արի... կրակ ընկնի, սրանց ջանը... (մի վերմակ ինքն է
վերցնում, մի բարձ Անուշը. գնում են ներս: Սպան
դրսից դուռը ծեծում է):

ՍՊԱ — Բաց արեք դուռը... չե՞ք լսում... յես ձեզ ասում եմ,
բա՛ց արեք դուռը... (դուռը կոտրում են և ներս մտնո-
ւմ սպան՝ ատրճառակով, իսկ գինվորները հրացան-
ներով):

Տ Ե Ս Ի Լ 13

Բաղալ, սպա և գինվորները

ՍՊԱ — Թուգարկել: (Զինվորներից առաջինը գնում է խոհա-
նոցը, իսկ 2-րդը անկողինը սկսում է քրքրել): *Ինչո՞ւ
դուռն իսկույն չեք բաց անում... դուք չե՞ք լսում...
փակել եք. դուռը կոտրել կամ կընկա՛նան անկողնի կարծու՛մ
ևս մեզ համար գժվա՞ր է...*

ԲԱԴԱԼ — Կոտրելու ի՞նչ կարիք կար... յես հենց գալիս եյի վոր
բաց անեմ:

ՍՊԱ — Ապա ինչո՞ւ ուշացար... մարդ եյիք թագցնո՞ւմ, թե
թուցիկներ եյիք պահում:

(Խաթուն շեմքում կանգնած):

ԽԱԹՈՒՆ — Ես տեղաշորն ինչի՞ եք ըսենց քրքրում... ասե՛ղ
հո չեք ման գալի... դեռնին թափում եք յուրդան դռնակը,
կեղտոտում, թե ինչ... սրանց կարելու լվալու ժամանակ
ախր, աչքիս լուսը գնացել ա...

ՍՊԱ — Չայնդ կարիք, պառավ. քո աչքի լուսը մեզ չառ քիչ է
հետաքրքրում. դու լավ կանես, վոր բոլորովին չխոռես:

ԲԱԴԱԼ — Մի խոսա, ա կնիկ:

(Խաթունը լաց է լինում. իսկ Անուշը մագերն ուսերի վրա
փռած, գիշերվա շորերով դուրս է գալիս շեմքում կանգ-
նում):

ՍՊԱ — Այս ո՞ւմ նկարն է. ո՞վ է սրան բերել այս տեղ կպցրել...

ԲԱԴԱԼ — Սրբի նկար ա... չգիտեմ յերեխեք վորտեղից են հարել
բերել:

ՍՊԱ — Չե՛ր բոլոր սրբերն էլ սրա նման են: (Նկարին է նայում):

ԲԱԴԱԼ — Յես նրան չեմ տեսել, բայց տեսնողներն ասում են, վոր
չառ նման ա:

ՍՊԱ — Ծերուկ, դու չառ խորամանկն ես յերեվում:

(Սպան ուզում է Լեւինի նկարը պատռել. Անուշը նշում
է: Սպան յետ է նայում և կանգնած տեղը փախցած մը-
նում): *Ծերուկ, դու քու տունը սրբերով ու հրեշտակնե-
րով ես լցրել, ինչ է (գինվորներին) սրանց դուրս տարեք
այտեղից...*

ԲԱԴԱԼ — Ինչի՞ համար ես մեզ դուրս ուղարկում:

ՍՊԱ — Վոչ մի խոսք:

ԽԱԹՈՒՆ — Աղջի, Անուշ, դու ել արի:

(Անուշն ուզում է նրանց հետ գնալ. սպան բռնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 14

Սպա և Անուշ

ՍՊԱ — Սպասիր... ուր ե՞ս գնում... դու այտեղ ինձ հարկավոր
ես... այժմ մենք յերկուսով մնացինք... (ատրճառակը
դնում է կորուրի մեջ):

ԱՆՈՒՇ — Հետո ինչ վոր յերկուսով մնացինք...

ՍՊԱ — Դու համարձակ ես խոսում... յերեվում ե վրայից, վոր
դու բայլչե՛վե՛կա ես. բայց, պետք է խոստովանած, վոր

տղամարդկանց զբերելու և հմայելու բոլոր ավյալները քո
մեջ կա... սատանան տանի, ուղղակի գծվել կարելի չե...

ԱՆՈՒՇ.— Հեռացիր ինձանից...

ՍՊԱ.— Ձուր եք հակառակվում... ինձանից ազատվել, միևմի-
նույն է, դուք չեք կարող:

(Բռնում է նրան, իսկ նա դիմադրում է):

ԱՆՈՒՇ.— Թո՛ղ... (Գալուստը լուսամուտից նայում է):

ՍՊԱ.— Գծվելու չափ կարելի չե քեզ սիրել... դիմադրութ՜յուններդ
ավելորդ են. ավելի լավ է քո կամքով անձնատուր
լինես...

(Գալուստը լուսամուտից բարձրանում է, հրացանի կո-
թով սպայի գլխին հարվածում: Սպան ճիչ է արձակում և
ուշաքափ ընկնում: Գալուստն Անուշին գրկած, լուսամու-
տից դուրս է քերում: Զինվորները և Բաղայն ու Խաթունը
ներս են գալիս: Զինվորները լուսամուտից սկսում են
կրակել, իսկ Բաղայն ու Խաթունը ապշած միմիանց յերե-
սին են նայում):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է Ալլաիվերդի գործարանը՝ դաշնակցու-
թյան սրբ: Խորքում գրասենյակն է, աջ ու ձախ կողմը գործա-
րանի այս ու այն բաժանմունքը: Բանվորներն իրենց մասնագետ-
ները հազած զանազան աշխատանքի են: Մի ֆանիսը ոժանդակ
նյութեր են կրում, ուրիշները պղնձափայր բարձում են վագոնե-
կաները, իրելով դուրս տանում և այլն:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Գալուստ, Տիգրան, Շամիլ և ուրիշ բանվորներ

(Տիգրանը մյուս բանվորների հետ վագոնետիկան բարձում
են, իսկ Գալուստն ու Շամիլը վագոնետիկի ներքին տալիս-
տակամածի վրա նստած խոսում են):

ՇԱՄԻԼ.— Թուլեցիկներն ամեն տեղ ցրել եմ. հմի վորտեղ վոր է
ղլլացը կընկնի... բանվորները կսկսեն իրար խառնել,
կառավարիչը վզատակը քորելով գծի պես, դե՛ս կվազի,
դեն կվազի... հա՛, հա՛, հա՛... քեզ ի՞նչ ա պատահել,
ինչի՞ ես ախուր:

ԳԱԼԱՍՏ.— Անիրավները են գիշեր հորս շատ են ծեծել:

ՇԱՄԻԼ.— Շեռհակալ կաց, վոր չեն սպանել... անաչեն, թվանքի
ղանդաղով ավել ես գլխին՝ չճացրել, ուզում են, վոր
դրա համար հորդ հակառը պաչեն... ասում են, իսկըը՝
կորցրած՝ յերկու որ մեռելի նման տեղաշարժում ընկած ա
ըլել... ես մի բանը լավ ա վոր խփելու ժամանակ քեզ չի
տեսել:

ԳԱԼԱՍՏ.— Գուցե տեսել ա, ով ա իմանում:

ՇԱՄԻԼ.— Յեթե տեսներ, ետ բացատրութ՜յունը չեյին տա... ըն-
կած ժամանակ ասում ա, չարունակ սրբերի անուններ ա
տալիս յեղել, համա զորավոր սուրբ ա յեղել հա, յես նրա
գորութ՜յանը մեռնեմ:

(Կառավարիչը պարտփելը քելի տակ դրած գալիս է, նը-
րանք նստած տեղից իսկույն վառփի յեն կանգնում):

Նույնիք և կառավարիչ

ԿԱՌԱՎԱՐ. — Ինչո՞ւ համար եք նստել... դուք ձեր ոռճիկը նստե-
լու համար եք ստանում, թե դորձ չինելու համար...

ԳԱՆՈՒՍՏ. — Ամսով չենք աշխատում և վոչ ել որով... Ինչքան
դորձ չինենք, նրա համեմատ փող կստանանք, դրա հա-
մար դուք զուր եք անհանգստանում:

ԿԱՌԱՎ. — Բայց այնուամենայնիվ, ձեր կողմից դա բացահայտ ծու-
լության ակտիվ նշան է, վորով դուք կարող եք վարակել
մեզ մոտ ամսով և որով աշխատող բանվորներին:

ԳԱՆՈՒՍՏ. — Ես ինչպես ե վոր դուք չեք վարակում...

ԿԱՌԱՎ. — Լսիր, բավական է խոսես... աշխատանքի ժամերին
խոսելու իրավունք չունես:

ԳԱՆՈՒՍՏ. — Որտեղ մեր դորձին չի խանգարում... մենք սպա-
սում ենք, մինչև վ, վոր մեր մյուս ընկերները վագոնեա-
կան կրարձեն:

ԿԱՌԱՎ. — Անհիմն պատճառաբանություն: Փոխանակ ասելու,
վերցրեք ինքներդ ել լցրեք. մեջքներդ չի կտրվի... Որ-
հրդային յերկրում յեղել ես, կարծեմ, բանվորները այն-
տեղ լավ են աշխատում:

ԳԱՆՈՒՍՏ. — Վերովհետև նրանք գիտեն ո՞ւմ համար են աշխա-
տում...

(Շամիլի հետ միասին վագոնետկան հրեյով տանում են:
կառավարիչը յերկար ժամանակ կանգնած նայում է և գը-
լուխը շարժում):

Նույնիք, առանց Շամիլի և Գալուստի

ԿԱՌԱՎ. — Քո անբարեհույս լինելը ինձ համար վերջնականապես
արդեն պարզվեց... վաղվանից դու այլևս այստեղ չես լի-
նի: (Դիմելով մյուս բանվորներին) Լսեցե՛ք, ինչ եմ աս-
ում... Ձեր աշխատանքից յես բոլորովին դո՛ւ չեմ...
այդպես չի կարելի աշխատել, ինչպես վոր դուք եք աշ-
խատում: Բանվորներին դուք այստեղ չատ եք յերկար
սպասեցնել տալիս... Ձեր աշխատանքը այդպես չարունա-
կեք, յես ստիպված կլինեմ ձեր հաշվին այստեղ ուրիշ
բանվորներ ավելացնել, կամ ձեր աշխատավարձը իջեցնել

... ուրիշ կերպ յես չեմ կարող... վարչության կողմից
յես այդ տեսակ կարգադրություն եմ ստացել (Խեղա-
նում է):

ՏԻԳՐԱՆ. — Աչքներս լույս, ելի մի նորություն...

(Դալուստը Շամիլի հետ միասին, դալուստի վագոնետկան
հրեյով, նորից բերում են իր նախկին տեղում կանգնեց-
նում: Տիգրանը և մյուս բարձր բանվորները ակիլի արագ
տեմպով են աշխատում):

Նույնիք, Գալուստ և Շամիլ

ՇԱՄԻԼ. — Սրան մտիկ, տես հրա վո՞նց են քափ ու քրտինք թափում
... ինչպես յերեկում ա՛ կառավարիչը սրանց հույ ա տը-
վել... հա՛, հա՛, հա՛...

ՏԻԳՐԱՆ. — Դու ըտեղ կանգնել ծիծաղում ես. քու պատճառով կա-
ռավարիչը գալիս մեզ վրա ա նեղանում:

ԳԱՆՈՒՍՏ. — Նեղանում ա, թող գնա մի քիչ ջուր խմի... սառը
ջուրը մոտիկ ա, յես նրա հերը անիծեմ: Որդեյիններին հա-
վատարիմ չունն ա. ամեն կերպ աշխատում ա բանվոր-
ներին կաշին սլոկի: Դուք նրա ամեն խոսքին ակամջ վոր
դնեք, բոխը թարս կրանի: Աշխարհը քանդվեց, դրսովեց
դուք ելի խելքի չեկաք:

ՏԻԳՐԱՆ. — Դու խելքի յես յեկել բոլ ա. դու մեր դարդը մի քաշի
... կառավարիչը եղուցվանից կա՛մ մեր աշխատավարձը
սլոխի իջեցնի, կա՛մ դուրս սլոխի անի: Այ դու սրա մա-
սին մտածի:

ԳԱՆՈՒՍՏ. — Վոր դուրս անի, կարծում ես մենք սոված կմնա՞նք:

ՏԻԳՐԱՆ. — Դու սոված չես մնա, յես կմնամ:

ՇԱՄԻԼ. — Սրա՛, տնաքանդ, դու ես ինչ տեսակ ես խոսում...
խանութը դատակարգը թողած մենակ դու քո՞ւ դարդն ես
քաշում:

ՏԻԳՐԱՆ. — Բա քու դարդն ել եմ քաշել ո՞ւ... յես չլինելուց հետո,
չատ հարկավոր ա՛ աշխարհը չուր կգա, թեկուզ գալուդն
ել հետը... մի յերկու կոպեկ փող ենք ստանում, են ել
վոր պակասացնեն, կամ թե վերցնեն մեզ կրճատեն մեր
ընտանիքը՝ դո՞ւք եք պահելու...
(Խորքում ազմուկ և իրարանցում: Անուշը վագելով գա-
լիս է):

ԳԱԼՈՒՍ — Ես ի՞նչ ազմուկ ա...

ԱՆՈՒՇ — Գործարանում մեծ զարմացալ ա բարձրա՞նի... թը-
ռուցիկները կարգալու ժամանակ կառավարիչը վրա և հա-
սել և բանվորներին մի քանիսի ձեռքին բռնել: Կառավա-
րիչը քեզ ա մեղադրում: Ասում ա ես բոլորը նրա արածն
ա... Հեռախոսով իմաց տվեց, պրիստավը ձի ա նստել
յեկել...

ՇԱՄԻԼ — Գալուստ, փախի՛. ել ուրիշ ճար չկա:

ԱՆՈՒՇ — Ճիշտ ա ասում: Փախի՛, գլուխդ ազատի: (Գալուստը
ուզում է փախչել. պրիստավը կառավարիչի և մի զինված
մարդու հետ ներս է մտնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 6

Նույնի, պրիստավ, կառավարիչ և զինված մարդ

ՊՐԻՍՏԱՎ — Կա՛յ. ես ո՛ւր ես փախչում: Դու արդէն բռնված ես:
Մեր ձեռքից ազատվել չես կարող: (Զինված մարդը հրա-
ցանք ուղղում է Գալուստի վրա, Գալուստը իսկույն
կանգնում է):

ԿԱՌԱՎ — Ինձ թվում է, վոր տեղում հարցաքննություն պետք է
կատարել և կազմած արձանագրության հետ միասին հանձ
նել կառավարության ձեռք:

ՊՐԻՍՏԱՎ — Դե լավ, դու ինչ գիտես, վոր յես եղպես չպետք է
անեմ: Կառավարությունը ես տեսակ մարդկանց հետեւից
ճրագով է ման գալիս (խոսելով դուրս եմ գնում):

ԶԻՆՎԱԾ ՄԱՐԴ — (Գալուստին) ընկի՛ առաջ (Հրացանի կոբով
խփելով Գալուստին դուրս է տանում):

ՏԻԳՐԱՆ — Յես ձեզ չեյի ասում, վոր ետ խոսալը դրա գլխին մի
փորձանք ա բերելու:

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՅԵՐԿՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Քեմը ներկայացնում է գործարանի կառավարիչի առաջնահաճե-
յակը, գրասեղան, աքոս գրեթեի պահարան, հեռախոս և այլն:
Գրասենյակն ունի դեպի գործարանի բակը նայող լուսամուտ և
յերկու դուռ. մեկը՝ ընդհանուր մուտքն է, մյուսը՝ դեպի արխիվը
առնող փոքրիկ դուռը:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Պրիստավ, կառավարիչ և զինված մարդ

ԿԱՌԱՎ — Ամբողջ գործարանը թուցիկներով լցրել են... սա խաչ-
տառակություն է: Սա անտանելի դրություն է: Վարչա-
թյունը յեթե իմանա, ինձ պատասխանատվության կհա-
վիրի... նույնիսկ ինձ պաշտոնից կարող է հեռացնել...

ՊՐԻՍՏԱՎ — Ուրեմն դու քու պաշտոնից հեռացվելու մասին ես
միայն մտածո՞ւմ, ներողություն ... պաշտոնից հեռաց-
վելու կամ հեռացվելու խնդիր չի: Եստեղ համահայա-
տանյան մասշտաբով և հակապետական մտքով խաչա-
քոք ա կատարվում: Հրեա տեղեֆոնով հայտնում եմ
պուլիմյոնի կառնանքը մի պլոկ սարգաթ հետները վերց-
րած գան եստեղ...

ԿԱՌԱՎ — Ի՞նչ եք անում, իսեր ասածն, վոչինչ հարկավոր չէ...
ինձ թվում է, վոր մեր միջոցներով կարելի կլինի միջա-
դեպը հարթել... խնդիրը ինքնատիքյան մի հասարակ և
սովորական բան ա...

ՊՐԻՍՏ — Վո՞նց թե. ուրեմն մի հասարակ ու սովորական բանի
համար դու ինձ են տեղից ետեղ բերել ես տալի՞ս... յես
քու ստորագրեյալն եմ, վո՞նց ա քու բանը... կարգադրեի
ձիու առաջ խոտ լցնեն ... խեղճ հեյվանն առավոտվա-
նից վոչինչ չի կերել...

ԿԱՌԱՎ — Ես բոպեյիս ... (ուզում է դուրս գնալ):

ՊՐԻՍՏԱՎ — Կա՛յ, ձիուն կերակրելուց հետո քիչ էլ ինձ համար

մտածիր... յես ել ասածու ստեղծած արարածն եմ... ուստի եմ ուղղում... ծոմ պահելու մտադրություն չունեմ:

ԿԱՌԱՎ. — Շատ բարի, ես բողեյիս կկարգադրեմ վոր ձեզ համար ել ճաշի պատրաստություն տեսնեն (ուզում ե գնալ):

ՊՐԻՍՏԱՎ. — Կա՛ց յես դործարանում խառնակչություն դցող և դալ մաղալ բարձրացնողները ել ուրիշ ո՞վքեր են. նրանց ել ասա թո՛ղ դան եստեղ մի թեթեւիլ հարցաքննություն կատարեմ, մինչեւ դու ուտելու պատրաստություն կտեսնես... դե, գնա. ինչ վոր անելու ես, արա չա՛տ վերջացրու. յես ուրիշ տեղ եմ գնալու, դործ չատ ունեմ:

ԿԱՌԱՎ. — Իսկույն (դուրս ե գալիս):

ՊՐԻՍՏԱՎ. — (գինված մարդուն) *փեչատը մոռացել եմ տանը:* Գնա վերցրու բեր, չուտ արի, չուչանաս... (գինված մարդը դուրս ե գնում, իսկ պրիստավը բեֆվում ե աթոռիս վառքիք դնում ե գրասեղանի վրա):

Եսեց լավ ա (քուցիկները սեղանի վրայից վերցնում ե նայում) տես հրա ինչքա՛ն ել տղել են... համբերություն եմ ասում հա՛... հետաքրքիր ե ի՞նչ են զրոււմ... (կարդում ե) «Ընկերներ. դաշնակցականներն ու մենչեվիկները իրենց նպատակ են դրել արյան մեջ խեղդելու բանվորներին ու աշխատավորության լայն մասսաներին ազատության մեծ գաղափարը... արյան հեղեղներով նրանք ուզում են վռնչացնել մեր ազատության ամեն ձգտումը... նրանք չեն խնայում վո՛չ ծերերին, վո՛չ կանանց և վո՛չ փոքր յեւրեխաներին»: Բ՛մբո, շուն շան փորդիք, տես հրա ինչե՛ր են զրոււմ... (կառավարիչը ներս ե մտնում: Պրիստավը իր դիրքը չի փոխում):

ՊՐԻՍՏԱՎ. — Հը, յեկա՞ր: Դու ես ասա, ճաշի պատրաստություն տեսել ե՞ս, թե չե:

ԿԱՌԱՎ. — Պատվիրել եմ. ժամանակին ամեն ինչ կլինի:

ՊՐԻՍՏ. — Ետ լավ ա. առավոտվանից անից դուրս եմ յեկել, կես ուր ա դառել՝ բերանս նշխարք չեմ զրել: Գնա նրան ասա թող դա: (կառավարիչը դուրս ե գնում և Գալուստի հետ ներս ե գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Պրիստավ, կառավարիչ և Գալուստ

(Պրիստավը շարունակում ե կարդալ): «Չընկճվեք ընկերներ, վորքան ձեզ ճշե՛ն, վորքան ձեզ տանջեն ու հալածեն

աշխուստենայնիվ հաղթությունը մերն և»: Ետ մենք դու կտեսնենք, մերն ա՞յլ թե ձերը: (ուղղվում ե) Սա դո՞ւ յես զրել...:

ԳԱՆՈՒՍՏ. — Խնդիրը նա չի, թե ով ա զրել, այլ թե զրվածը համապատասխանում ա իրականությանը թե չե. իմ կարծիքով համապատասխանում ա:

ՊՐԻՍՏԱՎ. — Ինչ ասացիր. հրա մեկ ել կրկին... (մտնում ե):

ԳԱՆՈՒՍՏ. — Կարծում ես քեզանից կվախենա՞մ... մի անգամ չե, թեկուզ հարյուր անգամ կը կրկնեմ...:

ՊՐԻՍՏԱՎ. — Դե կրկին, տեսե՛մ վո՞նց ես կրկնում... (մտախնդիր մի քանի անգամ խփում ե և այնուհետեւ կառավարիչի հետ միասին նրան բռնում են գցում ներսի սենյակը, դուռը վրան փակում: Անուշն այս բոլորը դան շեմփից նայում ե և սաքսափած դուրս փախչում):

ՊՐԻՍՏԱՎ. — Դու ես ասա, ներսը հո ընենց բան չկա:

ԿԱՌԱՎ. — Գրասենյակի արխիվն և, բացի թղթերից, այստեղ ուրիշ վոչինչ չկա:

ՊՐԻՍՏԱՎ. — Վոր բանց ա, վնաս չունի... թող ժամանակավորապես ընտել մնա, մինչեւ վոր մյուսներին հարցաքննենք. վերջում դրա հետ մենք հաշվի կնստենք... դե ել մի ուշանա, գնա մնացածներին ել հալաքի բեր... (կառավարիչը դուրս ե գնում): Եզուց յես ձեր հախից կգամ, շուն շան փորդիք... իմացեք, թե ո՞ւմ հետ դործ ունեք... յես ձեր իմացած մարդկանցից չեմ... ևզուց մյուս ուրը, վոր կիմանան հեղափոխականների բունը քանդել եմ, նըրանց բոլոր զեկավարներին բռնել դու ես վախառ թամաշա արա, թե պաշտոնս վոնց ա փոխվում, չինա որ որի վրա բարձրանում:

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Պրիստավ և Անուշ

ՊՐԻՍՏԱՎ. — (Շեմփից գլուխը գգուշաբշաբ դուրս ե հանում) Աղջիկ, Անուշ, ևզ դո՞ւ ես, արի տեսնե՛մ ետեղ դու ի՞նչ ես չինում:

ԱՆՈՒՇ. — Ետեղ աշխատում եմ...

ՊՐԻՍՏԱՎ. — Ախր ասում եմ, ինչի չես յերելում... Դե արի կողմիս նստի, քեզ հետ բան ունեմ. լավ ա վոր երեվացիր: Դե արի, ել նաղ ու թող մի արա (մտնում ե նրան, իսկ նա վախեցած յետ-յետ ե փաշվում):

ԱՆՈՒՇ. — Ետ դարհրումար ատրճանակը ելի վրեղ ա ... վրեղ, եղ
ատրճանակը տեսնելիս ընդիս ճաքում ա (ուզում ե գնալ) :

ՊՐԻՍՏԱՎ. — Կա՛ց, մի գնա ... յես մոռացել եյի, վոր դու տալը
ճանակից վախենում ես : (Ատրճանակը հառում և դնում
սեղանի վրա) : Հիմի ել հո չե՞ս վախենում :

ԱՆՈՒՇ. — Ատրճանակը վրեղ չի, ել ինչի պատի վախենում ...

ՊՐԻՍՏԱՎ. — Թեկուզ վրես ըլի. վախենալու կարելք չկա ... դու ել
հո բոլջեվիկ չես, վոր վերցնեմ քեզ խփեմ ...

ԱՆՈՒՇ. — Սկի բայլջեվիկ խփած կա՞ս ...

ՊՐԻՍՏԱՎ. — Ճիշտ ասած, յես չեմ խփել, համա ուրիշի ձեռքով
մի քանի հոգու խփել եմ տվել : (Թեկերից բռնում ե) Աղջե
կոներդ ես ի՞նչ փախուկ եմ ... հետաքրքիր ա ի՞նչ ես ու-
տում, վոր ըսենց չաղանում ես ... (ուզում ե գրկել : Ա-
նուշը ձեռքը մեկնում ե սեղանի վրայից ատրճանակը վեր-
ցնում ե և ուղղում նրա վրա) :

ԱՆՈՒՇ. — Չլաքժվես տեղից և ձայն չհանես, թե չե կխփեմ
(մտռվում ե, դուռը բաց անում) Գալուստ դուրս արի ...

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նույնի և Գալուստ

ԳԱԼՈՒՍՏ. — Պարոն պրիստավ, ժամանակ մի կորցրու, չիմելք
հանիր :

ՊՐԻՍՏԱՎ. — Ախր վո՞նց թե ...

ԳԱԼՈՒՍՏ. — Դե չուտ, ել ախր-մախրի ժամանակը չի :

(Գալուստը իր հագուստը հանում ե նրան ե տալիս, իսկ
նրանը ինքը հագնում) : Հազի, մի ամաչի ... բանիկորի
չորերում ենքան դու քեզ ազատ կղզուս, ինչքան յես
պրիստավի շորերում ... Դե, յես վերջացրի ... չուտ արա
դու ել վերջացրու ... դե լավ, կարելք չկա վոր դու վա-
ղես ... Բնա ետեղ նստի, հանդիստ սրտով հազի
Հայդա՛, մարչ... (մտրակով մի քանի անգամ խփում ե
նրան, գցում սենյակը և դուռը վրան կողպում) :

ԱՆՈՒՇ. — Իսկական պրիստավ դատար ... առ ատրճանակն ել դիր
տեղը :

ԳԱԼՈՒՍՏ. — Ասում ես իսկական պրիստավ դատար. դե վոր ետ-
պես ե գնամ պրիստավությունը հակառակ կերպով ող-
տադործեմ : (Անուշի հետ դուրս ե գնում) :
(Դուրսը աղմուկ իրարանցում) :

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Կառավարիչ, Շամիլ, Տիգրան և մի խումբ բանվորներ

ԿԱՌԱՎ. — Յես վոչինչ չգիտեմ ... պրիստավը ձեզ կասի, թե ի՞նչե
համար ե կանչել ...

ՏԻԳՐԱՆ. — Պրիստավը կարծեմ քիչ առաջ ձի նստեց ու գնաց :

ԿԱՌԱՎ. — Ի՞նչպես թե գնաց ...

(Դուռը բաց ե անում, պրիստավը բանվորի շորերը հագած
դուրս ե գալիս նրանից զարմացած նայում են) :

Տ Ե Ս Ի Լ 6

Նույնի և պրիստավ

ՊՐԻՍՏԱՎ. — Ախտոս, վրես բան չկա թե չե քեզ տեղն ու տեղը կը-
սպաննի ... չուն շան վորդի, յես վոր ասում եյի պուլի-
մյոտնի կամանդը ասեմ դա, դու չթողիր ... իմ շորերս
հագավ, թամբած ձին նստեց-դնաց ... Դե, հիմի արի ու
նրան բռնի տեսնեմ վոնց ես բռնում ... քեզ կառավարիչ
նշանակողի հերն անիծեմ. յերկու ել յես քեզ դավերիյա չեմ
անի, վոնց են քեզ ես ահագին դավողը դավերիյա արել :
(խփում ե նրա գլխին մի քանի անգամ) :

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ԶՈՐՐՈՐԴ ԱՐԱՐԱԾ

Բեմը ներկայացնում է կայարանի բուֆետ, մի մեծ սեղան, վրան ինֆուսյեռ, իր բոլոր պարագաներով: Գարեջրի փոփրիկ տակառ: Գինու, ողու և կոնյակի լիֆը շշեր: Զանազան գալուսկեղեն և ալյու: Բուֆետի այս ու այն անկյունում դրված են մուլնապես մի փանի սեղաններ ու նստարաններ: Զմռան ցուրտ, խալար գիշեր է:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Արտաշ, հետո 1 և 2 զինվոր

Արտաշը յերկար մոպրսով ու բեխերով կինոյի տարագ-կալք արխաուդ, յերկաթի լայն ֆամար, դարսովի յերկարավիզ կոշիկներ, լայն շավար, Բաղդատի աղուխը ֆարքուկի տեղ առաջովը կապած, սրբիչը ուսին գցած՝ պտեարանի շշերը կարգի չե բերում:

1-2 զինվորները՝ շինելը հագներին՝ հրացանով ներս են մտնում. հրացանները դնում են մի անկյունում և մանդակի վրա սեղ-ֆերը ստեպում:

1 Զինվ. — Ես բուֆետն եմ, վոր չլինեք, մեր ճարը ինչ կլինեք ...
Պատի վրա ցրտից կստռելիք... Գերմանի ֆրոնտում յեղել ես, Լենտեղ եմ բռնեց ցուրտ ա՞ ...

2 Զինվ. — Գերմանի տիրու հերն եմ անիծած, վրաստանին եմ հետառ: (Արտաշը գլուխը դնում է սեղանին ու ֆնած ձեղ-նում):

1 Զինվ. — Հը, ի՞նչ է պատահել, չլինի կնիկդ միտդ ա ընկե՞լ... սարսաղ մունդոնիկ. գերմանի ֆրոնտում յերկու տարի դիմացել ես, Լենտեղ մի յերկու օր չես ուզում ղիմանա... Լսոր Եղուց խառնակությունները կվերջանան, կզնառ կնկանդ ծոցին կպտակես ու ամեն ինչ կմոռանաս:

2 Զինվ. — Արխային-արխային խոսում ես: Գեղ համար ի՞նչ կա վոր ... հեր մերդ գլխից կանգնած, կնիկդ մի բան, նեղութուն չի քաշելու, ինչ վոր ուզենա՝ պատրաստ կճարի

... խակ իմ կնիկը, ի՞նչ պտի անի ... վո՛չ հեր ունեմ, վո՛չ մեր... կնիկս եմ ոտար աղգից, զեղում վոր սակս մի ծանոթ, կամ բարեկամ ելա չունի ... տանը վո՛չ փող ունեմ, վո՛չ կալք ու կարողութուն... Զգիտեմ թե նա ինչով ա աղբում... իմ տանն ա՞ թե ուրիշի դռներումն ա ընկած ... դռն մեր լեզուն իմանար, իր գլուխը մի կերպ կպահեր ... (մտածում է):

1 Զինվ. — Սարսաղ մունդոնիկ, ախր քու գլուխը ո՞վ եր թակում, զնում ես Գերմանիայից կնիկ ես վերցնում բերում ... մեր քանդվածում քու լայնդ աղջիկ չեյիր ճարում, ինչա... արտասահմանի աղբանքը իմացել ես վոր լավն ա ըլում, դու կալծում յերկ նրանց կնանիքն եմ լավը կլինե՞ն ... բանիդ կաց. դիվն եմ մի սորտի աղբանք են ... մերի ու նրանց մեջ մի սոսանձին տարբերություն չկա... հետո տեղից բերածը են մի բանով լավ ա, վոր ինչքան եմ փիս պահեմ... գլխին քար եմ վոր աղաս, իր յեկած համբեր չի գտնի, թե նորից յետ գնա ... ուղի-չուղի կմնա բու կըտին ... (Արտաշը գլուխը բարձրացնում է, նայում, կըրկին ֆնում):

2 Զինվ. — Մի ստաքան արաղ խմելիք լավ կլինեք... փող ունեմ:

1 Զինվ. — Զուռնեմ:

2 Զինվ. — Դե վոր չունես, ձենդ կտրի, տեղումդ չնթոկի ... ի՞նչ ես Եղբան խոսում վոր չունեցող մարդն եմ Եղբան կխոսա՞ ...

ԱՐՏԱՇ. — (Քնից վեր է կենում) իմ բունս տանում ա, բա ձեր բունը չի տանում:

1 Զինվ. — Շատ եմ վոր տանում ա, կարա՞նք քնի: Պատի վրա քընելու իրավունք չկա: Եկանք մի քիչ տաքանա՞նք՝ գնանք...

ԱՐՏԱՇ. — Կրակի վրա տաքանալը դատարկ բան ա ... դուրս յեկաք թե չե՝ նորից կմրսեք ... Արաղ խմեք, վոր ներսից տաքանաք:

2 Զինվ. — Փող ունե՞նք, վոր խմենք:

ԱՐՏԱՇ. — Լավ, վնաս չունի, յետ ձեզ նիսիա արաղ կտամ, խմեք, հետո վոր կունենաք՝ կտաք: (Ողի յե տալիս, նրանք խմում են) Են օրը, կարծեմ, ինչ վոր բալչեվիկների հետեվում եյին:

1 Զինվ. — Հեռեվում եյին բայց չկարողացինք բռնի ... սոփողը գլուխը չըջապատեցինք, բոլոր տները խուզարկեցինք՝

չգտանք... նու, դատո, սիրուն աղջկերանց տկլոր մար-
միններ շատ տեսանք...

ԱՐՏԱՇ. — Տեսները նշանակութուն չունի. դու եւս ասա, բերան-
ներդ բան ընկա՞վ:

1 ԶԻՆՎ. — Բերաններս չընկալ, բայց ձեռքներս ընկալ: Եւ չկա՞-
կամող չմնաց, դիմի ունի՞րդ արձնք, ինչ վար մի թանգար-
ժեք բան տեսնում եյինք, եւ տեղը հետ դնել չկար. ա-
ղուրմանի եյինք անում—դնում ջիւրներս:

ԱՐՏԱՇ. — Պարուչիկը լավ ա թույլ եր տալիս. բան չեր ասո՞ւմ:

2 ԶԻՆՎ. — Ասելուն վոր ընկնի՞ մենք նրան ավելի շատ բան ու-
նենք ասելու: Ինչի ես դարձանում, վոր աֆիցեր ա, դու
կարծում ես յերկնքից վեր եկած մաքուր հրեշտակ ա...
դու արխային կաց. ամենակեղտոտ բանը հենց դրանից ա
դուրս գալիս. յես նրանց մերը... լսի, քեզ պատմեմ,
անցկացած ուր մի աղջկա իր ծնողների առաջ, դիտես
ի՞նչ եր ուղում անի...

ԱՐՏԱՇ. — Ի՞նչ եր ուղում անի...

1 ԶԻՆՎ. — Աղջկերանց չես իմանում ի՞նչ կանեն... խամ չնես...
համա լավ բան եր, վոր տեսնեյիր, ի՞նչ աղջկա. բեր-
նիդ շուրը կգնար:

ԱՐՏԱՇ. — Վերջը ինչ ելավ դու ետ ասա:

1 ԶԻՆՎ. — Վերջն ես ելավ վոր՝ գլխին հարամ արին: Աղջիկը
փետով խփել եր պարուչիկի գլխին, ուշաթափ վեր դցել,
ինքը թողել փախել...

2 ԶԻՆՎ. — Աչքն եւ հանել ա, վոր սպանած ըլեր՝ հախնա... յես
բեզ եմ հարցնում, քու քրոջը կամ կնկան բռնեց վոր անեն
ի՞նչ ես կարծում, լավ կլինի... մեզ դուր կգա՞ ետ բանը:

ԱՐՏԱՇ. — Դե, վոր բռնեց դուք լավ տղերք եք, ես մի շիշ կոնյա-
կը իմ հաշվին վերցրեք խմեք... ամեն անգամ աֆիցեր-
ներն են խմում, մի անգամ եւ վոր դուք խմեք ինչ կլինի...
յես նրանց՝ կաշառակեր հերն անիծեմ... ամիրաներով նի-
սիա ուտում խմում են, ջիւրներում լիքը փող ա, սատկում
են, թե հանեն տան: Վերցրեք, յես ձեզանից փող չեմ ու-
ղում... սրանից հետո ամեն ժամանակ յեկեք նստեք-կե-
րեք, խմեք գնացեք... ձեզ հալալ ա. յերեւում ա, վոր
լավ տղերք եք: (Մի շիշ կոնյակ իր քոյր պարագաներով
տանում ե դնում ե նրանց առաջ):

1 ԶԻՆՎ. — Յես, վոր ասում եմ հայերի մեջ եւ լավ տղերք կան,
դու չես հաժոտում: Քու կենացը (խմում են):

ԱՐՏԱՇ. — Անուշ... սպասեք, ձեզ համար դակուակի եւ բերեմ.
կոնյակը ստանց դակուակի՝ բանի նման չի... (գա-
կուակին բերում ե):

1 ԶԻՆՎ. — (Ընկերոջ) Միտդ ա՞ եդ կոնյակի լակտը եւս ուրը հայերի
մասին ինչ ավել պակաս խոսքեր եր ասում:

ԱՐՏԱՇ. — Ի՞նչ եր ասում, հետաքրքիր ա:

1 ԶԻՆՎ. — Են եր ասում, վոր, միթոմ, հայերը հարուստ վաճա-
ռական աղդ են: Ահադին կարողութուն ունին... վոր նը-
րանք ամեն աղդերի ճընշում են և դրա համար եւ նրանց
հետ ամենքը թշնամի են ու ամեն տեղ դրանց կոտորում
են... յեւ ետ պատճառով դրանք անով տեղով բայլչեվիկ
են դառել և սպասում են վոր կարմիր բանակը կդա դրանց
կաղատի...

2 ԶԻՆՎ. — Սուտ բան ա... եղտեղ ուրիշ հաշիվ կա, դուք չեք
հասկանում. դրանք մեզ խաբում են, իրար հետ կռվաց-
նում ու իրանք հեռվից թամաշա անում. բայլչեվիկ ամեն
աղդի մեջ եւ կա, մենակ հայերը չեն և, ձեզ պետք ե ա-
սեմ վոր ամեն աղդի ունեւորները բայլչեվիկներն զեմ են:

ԱՐՏԱՇ. — Եդ նրանից ա, վոր բայլչեվիկները հայ հարուստներին
ու վրացի կոնյակներին թշնամի են:

1 ԶԻՆՎ. — Դրա համար եւ նրանց ճանձի պես կոտորում են:

2 ԶԻՆՎ. — Զհանդամը թե կոտորում են ամեն մարդ թող իր մե-
ռելի վրա լաց ըլի: Յերկու տարի ա ֆրոնտում կռվում
եմ. մի գշեր տուն չեմ գնացել. ուղում եմ գնում, պրո-
պուսի չեն տալի: Կնիկս ենտեղ ուրիշ դռներում ա ընկած,
խիլ յես ետեղ պոստում կանգնել սպասում եմ ինչվոր
թշնամու:

ԱՐՏԱՇ. — Մեր թշնամին հենց իրանք են. յես դրանց մե՛րը...
դուք չկարծեք թե յես հարուստ հայերիցն եմ, դրա համար
եմ բռնեց ասում: Չե, հրես, ձեռքիս մաղոլները
կհաստատեն, վոր յես իսկական բանվոր եմ: Բուֆետչի-
կությունը ժամանակավոր բան ա:

2 ԶԻՆՎ. — Վոր բռնեց ա, խմում եմ քու կենացը (խմում են):

ԱՐՏԱՇ. — Շնորհակալ եմ... դուք գիտեք, վոր բանվորը բանվոր
ա, նշանակութուն չունի, թե նա վորտեղ ա աշխատում՝
Հայաստանում, Վրաստանում, թե Զինաստանում:

2 ԶԻՆՎ. — Ժիշտ ա. բանվորն ամեն տեղ եւ բանվոր ա:

ԱՐՏԱՇ. — Յես ձեզ մի բան հարցնեմ. ինչի՞ համար եք կարճուճի
ծերին կանգնել, ի՞նչ կարիք կա... գալու են կամուրջը

դողանան—տանեն: Ձմեռն էս բուք ու բորանին չանն ել
վոր դոռով դուրս անես, իր բնից դուրս չի դա... իսկ ձեզ
դուրս են բերել զցել էս չուրբը, ո՞ւմ համար ի՞նչի համար:

2. ԶինՎ.—ձիչտ ա ասում. իրանք տեղներումը հանգիտտ պառկել
են, իսկ մեզ բերել են էս կամուրջի կողքին զշեր-ցերեկ
կանգնեցրել և հրամայել, վոր յեթե կարմիր բանակը
կշարժվի, զինամիտը արաքացիներ կամուրջը թող պա-
թի, վոր նրանք չկարողանան դալ: Գալիս են թող դան,
առն ու տե՞ղս են խլելու, թե բաղ ու բաղչես, վերցրու
խմենք (խմում են):

ԱՐՏԱՇ.—Բայց յես ելի լավ չհասկացա. կամուրջի տակը ասում
էր զինամիտ ա գրած:

2. ԶինՎ.—Են ել վո՞նց... պոստի կողքի են մեծ քարը հա տեսել էս.

ԱՐՏԱՇ.—Ինչպես չե, են որը վոր դու նրա վրա նստած ելիր,
յեկա անցնելու՝ չթողիր:

2. ԶինՎ.—Ետա վոր կա... զինամիտի պատրույքի մի ծերը ետ
քարի տակն ա. սղիչկա վոր կպցրիր՝ ել պրծավ. կա-
մուրջը բորուլի պես ողը կը թռնի, նրանից հետո գնա
կամուրջի տեղը թեկույ բոստան ցանի... ասա՞ց գրուտտ
ա ետ բանը յես քեզ չեյի ասի, հիմի կասեմ... բայց տես
վոր դու ուրիշին չասես, գաղանիք ա:

ԱՐՏԱՇ.—Ի՞նչ էս ասում... լսենց բանն ուրիշի սկի տակ կլինի:

1. ԶինՎ.—Վեր կաց զնանք... վտաի ձեն լավից. հանկարծ պարու-
չիկը չդա:

ԱՐՏԱՇ.—ձիչտ ա ասում... վեր կացիք զնացիք... նա վոր դա
կտեսնի, ձեզ համար ել վիս կլինի, ինձ համար ել...
(Պատրաստվում են դուրս գնալ. ներս է մտնում սպան):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Նույնիք և սպան

ՍՊԱ.—(Դուրսը կապած) Այս ի՞նչ է նշանակում զուք
ինչպես եք համարձակվում ձեր պոստը թողնել և դալ այս-
տեղ... չուն չան վորդիք (ապտակում է նրանց մի բանի ան-
գամ), դուրս կորե՞ք: Յես ձեզ հետ հետո կխոսեմ... (զին-
վորները գնում են): Արտաշ, դու լավ բան չես անում, վոր
նրանց թույլ ես տալիս դան այստեղ հարեցողություն
սրարապեն... սա նշանակում է, վոր դու կտառվարություն

և որենքի հակառակ դործ են բռնում... զինվորական կար-
գապահությունը, յերեվի, դոն չես հասկանում:

ԱՐՏԱՇ.—Դե լավ, ինձ վոր ասում էս յես ի՞նչ անեմ... յես հո
չդնացի նրանց դոռով բերի: Իրանք յեկան: Ինչե՞ ելին
դալի, թող չդալին, ով եր նրանց խնդրում: Գալիս են
դուր տեղն ուրիշին կրակի մեջ զցում... դե, ասենք, մի
մեծ հանցանք ել չի կատարվել... եկան ասին, թե մըր-
սում ենք, մի ստաքան արաղ տուր. յես ել վերցրի ավի:
Խեղճ աղերք են, ասի՝ թող խմեն:

ՍՊԱ.—Քո սխալն ել հենց դրանումն է կայանում, վոր դու նրանց
խզճացել էս: Չպետք է խզճայիր:

ԱՐՏԱՇ.—Յես չեմ հասկանում, էս բռնաբար ել ի՞նչի համար ա,
յեթե իմ մուշտարին ել դարդակ հետ պիտի դառնա, ել
ինչի եմ զերզի ու նալոզի փողը տալիս. ինչ ա... դուք
կարծում եք, եզ փողը ինձ համար յերկնքից ա թափ-
վում, թե ձեզ պես հայրական ժառանգություն եմ ստա-
ցել. յես քյասիր մարդ եմ, զիշեր ցերեկ տանջվում-
չարչարվում եմ, վոր մի քանի կուպեկ փող աշխատեմ,
տանեմ ընտանիքս կերակրեմ:

ՍՊԱ.—Իսկ ով ա քեզ արգելում, աշխատիր...

ԱՐՏԱՇ.—Թողնում եք, վոր աշխատեմ. ամեն բոպե խանդարում
եք... չե, ախպեր, համն ու լաղաթը փախավ. ել սրանից
հետո ետեղ մնացողը չեմ... եզուց մյուս որը մի բան ել
վոր պատահի, դե արի ու ելը ցերիցը հանի... եզուց-
վանից յես իմ փառափուսեն կհավաքեմ, կգնամ... (շշերն
արագ-արագ հավաքում է):

ՍՊԱ.—Եղ ի՞նչ էս անում...

ԱՐՏԱՇ.—Ինչ պերք է անեմ, փառափուսեն հավաքում եմ:

ՍՊԱ.—Վախեցա՞ր:

ԱՐՏԱՇ.—Ախր ենպես բան եք անում, վոր չվախենամ... բա յես
կտառվարության հակառակվող կամ թե որենքի գեմ զնա-
ցող մարդ եմ. քսան տարի յես Հովարարումն եմ մնա-
ցել Ծանթաղումն եմ մեծացել... զնացեք, ումն ուղում
եք հարցրեք, Թիֆլիզում ինձ մեծից պատիկ ամենքը ճա-
նաչում են... նրանք կտեսն, թե յես ի՞նչ տեսակ մարդ
եմ:

ՍՊԱ.—Դա աշխարհ ել հետաքրքիր չի. մի չիշ կոնյակ բեր:

ԱՐՏԱՇ.—Ձեմ բերի... բռնաբար չեմ. էս սրվանից յես նրա վերջը
տվի:

ՍԳԱ.— Դե լավ, հիմարութիւն մի անի. խմել եմ ուզում:

ԱՐՏԱՇ.— Այ տեսնում ես, կառավարութեան որենքը և զինվորական դիտարկութեան դուք ինքներդ եք խախտում և հետո դաժիս ուրիշին եք մեղադրում:

(Մի շիշ կոնյակի իր գանդակով բերում դնում է նրա առաջ): Վոր չտամ՝ պտեն ասի՝ Արտաշը՝ ըսենց-ընենց:

(Մի կողմ): Սրանց բանը մարդ չի հասկանում: Որենք,

պրիկազ, դիտարկութեան, — եղբորս շարքային զինվոր-

ների և հասարակ մարդկանց համար ա, իսկ բարձր

դերձեր ու պաշտօնի տեր մարդկանց համար, դրանք,

կարծես գոյութիւն չունեն:

ՍԳԱ.— Ի՞նչ ես եղտեղ մըթմըթում (խմում է):

ԱՐՏԱՇ.— Վոչինչ... ասում եմ ինչի՞ յես գլուխդ կապել:

ՍԳԱ.— Մի հայ աղջկա պատճառով (խմում է):

ԱՐՏԱՇ.— Ախր, քեզ ով եր ասում, զնաս մեր աղջկեանց պատվին

դիպչես. դու չես իմանում, վոր նրանք գլուխ կկոտրեն:

ՍԳԱ.— Համենայն դեպս, իմ գլուխ կոտրողը նա չէր... բայց թե

նրա պատճառով եր... Գլուխս կոտրողն ուրիշն եր, նա

փախավ, չկա. յեթե տեսնեմ, կճանաչեմ. (խմում է)

սրանք դատարկ բան են: Լսի՛ր, դու չգիտես, մեր զին-

վորների մեջ ո՛վ է թողցիկներ տարածում:

ԱՐՏԱՇ.— Եղ ինչ բան ա, ուտելու ա՞, թե խմելու... թե վոր

գիտես խողնի ապրանք ա, բերեմ-պահեմ:

ՍԳԱ.— Խողնի ապրանք ա... բեր պահի... բայց գիտես, նրա գը-

նողը փող չի վճարում:

ԱՐՏԱՇ.— Բա ի՞նչ ա վճարում:

ՍԳԱ.— Այ ինչ է վճարում (ատրեանակի խողովակը ուղղում է նրան):

ԱՐՏԱՇ.— Դեներ կորցրու, հանկարծ կտրաքի, իչի նահատակ կը-

լինեմ... դեներ հետ խաղ անելը վտանգավոր ա. գիր

տեղը:

ՍԳԱ.— Հա՛. հա՛. հա՛. վախկոտ հայ ես... լսի՛ր, կարծիր բանակի մա-

սին դու վոչինչ չե՞ս լսել. ապստամբութեան մասին ձեր

գյուղացիներն առհասարակ վոչինչ չե՞ն խոսում:

ԱՐՏԱՇ.— Վոչինչ չգիտեմ:

ՍԳԱ.— Գուցե գիտես, բայց վախենում ես ասես. լսի՛ր, այդ ուղ-

ղությամբ հայտնածը ամենաաննշան տեղեկութեան հա-

մար դու ահագին գումար կտանաս:

ԱՐՏԱՇ.— Չեմ ուզում, չնորհակալ եմ:

ՍԳԱ.— Չարմանում եմ, թե այդ ինչ տեսակ հայ ես:

ԱՐՏԱՇ.— Յես ել ես տեսակ հայերից եմ... ինձ ասա կամպանիայի

մեջ նստի՛ր, Կախեթու կարմիր գինին դիր առաջը, ար-

դանչիկը նստեցրու կողքիդ, լաղաթին կէ՛ր, խմի՛

քեֆ արա... Թողցիկ մոռցիկ, ապստամբութիւն, մա-

պստամբութիւն, ի՛նչ իմ խելքի բանն ա... ընթափուր

դատարկ բաներ յես չեմ հասկանում... քու ասած մարդը

մեր թաղում չի ապրում, աղբիօր սխալ ա տված, դրադը

բաշի:

(խմում է):

ԱՐՏԱՇ.— Սող ըլես...

(Սպան գլուխը դնում է սեղանին և «մրավալ ժամիկը» յեր-

գում: Գալուստը գլուղացու շոքերով ներս է մտնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Նույնի և Գալուստ

ԳԱԼՈՒՍ.— Ի՞նչ արիր... իմացա՞ր:

ԱՐՏԱՇ.— Իմացա. բայց դու լավ ժամանակ չես յեկել:

ՍԳԱ.— Լսիր, Արտաշ. չե՞ս կարող գնալ գյուղից ինձ համար

մի աղջիկ բերես... այս ի՞նչ մարդ ե... օ՛վ ես դու...

դիչերվա այս պահին ի՞նչ դործ ունես այստեղ... կա-

կածելի մարդ ես յերեկում... յերեոդ շուտ տուր դեպի

ինձ...

ԳԱԼՈՒՍ.— Կնյազ ջան, դու ինձ տեսած չես ըլի... յես ես մո-

տիկ գեղի չորանն եմ... վոչխարներին մեկը կորցրել եմ

անտառում, յեկա ման յեկա, չգտա... ձմռան ցուրտ դի-

չեր ա... վոտ ու ձեռս սառել-փետացել ա, ասի մի ստա-

քան արաղ խմեմ, ջանս տաքանա, վեր կենամ, դնամ...

Լսիր Արտաշ, են մի մեչոկ կարտոշկան ել ընդի մնաց,

չեկար տանելու:

ԱՐՏԱՇ.— Դե լավ, վոր ասում ես... յես վոնց անեմ մի մեչոկ

կարտոշկի համար յես ետեղից անտեղ վեր կենամ դա՞մ

յեկողի ձեռքով կուղարկես, տես վոր կարտոշկեն լալի

ըլի:

ԳԱԼՈՒՍ.— Դու արխային կաց, լավը կլինի:

ԱՐՏԱՇ. Լավը չլինի, աչքիս չերեկամ... տեսնում ես ի՞նչ տեսակ մուշտարիներ ունեմ... բոլորը կնյաղներ են, դրանք աղ- նիվ ցեղ են... կարտոշկան մինչև վ լավ չլինի, նրանք չեն ուտի... վերցրու ես մի ստաքան արաղը խմի ու դուրս արի գնա... ել ուրիշ անգամ ես կողմերը չզա- նառեղ զինվորական պոստ ա... ուրիշ մարդկանց վոտ դնելը ես կողմերը խիտ արդելված ա... հասկացա՞ր ինչ եմ ասում, եկողի ձեռքով կարտոշկեն կուղարկես... չմոռանա՛ս...

ԳԱՂՈՒՍ. — Չեմ մոռանա, դու արխային կաց: Գնամ թե չե՝ կուղարկեմ: (Ողին խմում է. և ուզում է դուրս գնալ):

ՍՊԱ. — Սպասիր, յես իմացա դու ո՞վ ես: Նոր միայն հիշեցի (Սուլում է, զինվորները ներս են գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նույնք և 1-2 զինվոր

ՍՊԱ. — Վերցրեք սրան տարեք չտար: Բայց դուռը, վոր ճանա- պարհին չփախչի: Սա բայլչելիկ է: (Բայլչելիկ անունը լսելուց 1-ի զինվորը սարսափած յետ-յետ է գնում, իսկ 2-րդ զինվորը հետաքրքրությամբ և մեծ բավականու- քյամբ նայում է):

1 **Զինվ.** — (Մոտենում է սպայի ականջին փսփսում) ձերդ սլա- ծառախալություն, յես վախենում եմ: Եդ մեր զինվորն ել մի քիչ անհուսալի մարդ ա: Թոուցիկ ա մեզ մոտ տաքա- ծում: Ճանապարհին դրանք երկուսով խոսք մեկ կանեն ու...

ՍՊԱ. — Լավ: Նրա հետ մենակ դու գնա: Իսկ դու մնա:

2 **Զինվ.** — Լսում եմ (1 զինվորը Գալուստի հետ դուրս է գնում):

ՍՊԱ. — (Արտաշին) Հրացանը նրա ձեռից վերցրու:

ԱՐՏԱՇ. — Ախր...

ՍՊԱ. — Առանց ախր-մախրի: Յես քեզ ինչ-վոր հրամայում եմ...

ԱՐՏԱՇ. — Լավ, ել մի բարկանա: Հրամանդ կկատարեմ:

(Հրացանը զինվորի ձեռքից վերցնում է):

ՍՊԱ. — Այդպես, փամփուշտն ել վերցրու:

ԱՐՏԱՇ. — Եյ, բեկեր ջան, փամփուշտներն ել տուր: Հրացանը տալուց հետո, փամփուշտները ել քեզ հարկավոր չեն: (փամփուշտները վերցնում է):

ՍՊԱ. — Այդպես: Վերցրու դրանք քեզ մոտ պահիր: **Զինվորին** կուղարկեմ կտաս նրան կրեբի: Իսկ դու առաջ ընկի: (Սպան և 2-րդ զինվորը դուրս են գնում):

ԱՐՏԱՇ. — Վոր տամ կրեբի: (Պարիկը վրայից հանում է, շինելը հագնում, հրացանը ձեռին դուրս է գնում):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՉՈՐՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է վրացական շտաբը: Գիշեր է:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Սպա, կոմիսար, մի վրացի զինվոր և մի հայ մաուզերիստ: Սպան կոմիսարի հետ խոսում է, իսկ զինվորն ու մաուզերիստը միմիանց դեմ առ դեմ կանգնած՝ լուռ նայում են:

ՍՊԱ.— Իշխանությունը այստեղ բացակայում է: Մինչեւ իսկ միլիցիոներները չեն ճանաչում ձեր հեղինակությունը: Չեզոք զոնայում յեղած անկարգությունների մասին վո՛չ մի-աչն մենք, կվիտայեն բոլորը:

ԿՈՄԻՍԱՐ.— Մասամբ ինքներդ եք մեղավոր, վո՛չ միայն մենք: Արձակված միլիցիոներին դուք նորից ընդունում եք պաշտոնի՝ առանց մեր գիտություն: Այո, Լորդկիպանիձեն ինքն և մեղավոր ստեղծված դրություն համար:

ՍՊԱ.— Լավ է, վոր դուք ինձ հիշեցրիք: Լորդկիպանիձեն խառն իշխանության նախագիծ է մշակում:

ԿՈՄԻՍ.— Խառն իշխանության մասին նրա մշակած նախագիծը չեզոք զոնայի խնդիրը չի կարող լուծել: Ընդհակառակը, մեր փոխհարաբերությունը դրանով ավելի կտրվի:

ՍՊԱ.— Այո, այդպես: Այդ դեպքում թույլ տվեք հայտնելու, վոր սահմանագծի վրա այն ինչ-վոր արվում է մեր կողմից, դա անհրաժեշտ է և բխում է վրաց ժողովրդի կենսական շահերից: Այո, ռազմապետական տեսակետից, վրաստանը չի կարող ապրել առանց Լոռի-Փամբակի:

ԿՈՄԻՍ.— Հեռո՞:

ՍՊԱ.— Հեռո, այն, վոր դուք ինքներդ պիտի խոստովանեք, վոր հայերի շահը ևս պահանջում է այդ չըջանների վրաստանի սահմաններում լինելը: Վորովհետեւ հանձին վրաստանի՝ Կովկասում կատեղվել կենսունակ ու հզոր մի

բրիտանյա պետություն, վորը Գերմանիայի աջակցությամբ կպաշտպանի և հայերին:

ԿՈՄԻՍ.— Ահա թե ինչ: ուրեմն այդ նկատառումներով կտրուկ միջոցներ ձեռք չի առնվում անարխիան վերացնելու, վորպեսզի առիթ լինի չեզոք զոնան նորից զորք մտցնելու: Յտեսություն:

ՍՊԱ.— Յտեսություն... հա-հա-հա՛, գնացեք դուք ձեր հավերին վախեցրեք. ձեր սպառնալիքից մենք չենք վախենում:

ԿՈՄԻՍ.— Այդ մենք կտեսնենք: (Մաուզերիստի հետ դուրս ե գնում):

ԽՊԱ.— Կտեսնենք: (Չանգախարում է: Զինվորը դուրս է գալիս): Բանտարկված զինվորին ներս բեր:

ԶԻՆՎ.— Լսում եմ (դուրս է գնում): Սպան հեռախոսի խափողն առնում է ձեռը):

ՍՊԱ.— Այլո՛ւ. այո, յես եմ: Ի՞նչպես, ասում ես ինչույքն արդեն սկսվե՞լ է: Շատ բարի: Ընթացիկ աշխատանքներս կվերջացնեմ-կգամ: Ի՞նչպես: Ասում ես Նատաշան էլ այդտե՞ղ է. չառ ուրախ եմ: Վո՛չ, չեմ ուշանա: Յերկու թեթեւ գործ է: Այս մեկը թուլցիկներ տարածող զինվորն է. իսկ մյուսը կարող է ծախող հայ գյուղացին: Զգիտեմ, ինքն իրեն այդպես է անվանում: Իհարկե, հարցաքննություն ժամանակ կպարզվի: Յտեսություն: (2-րդ զինվորը ներս է մտնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Սպա և 2-րդ զինվոր

ՍՊԱ.— Ա, դու արդեն յեկար: Լսի՛ր, յեթե դու ամեն ինչ կխոստովանուկես, կյանքդ կիբրկեմ: Հակառակ դեպքում, վաղը դու պետք է գնդակահարվես: Ասա, ո՞վքեր են քո ընկերները: Կազմակերպությունը պատկանող բացի քեզանից ուրիշներն ել կան:

2-րդ. ԶԻՆՎ.— Զգիտեմ:

ՍՊԱ.— Թուլցիկները դու ումնի՞ց ես ստանում:

2-րդ. ԶԻՆՎ.— Զգիտեմ:

ՍՊԱ.— Տվածս հարցերին պատասխանիր, ապա թե չես քեզ տեղն տեղը կընդակահարեմ... չուն շան վորդի... (առթմանակոր ուղղում է նրա վրա, այդ միջոցին 1-ին զինվորը 2-րդ փոք ված ներս է մտնում):

Նույնի և 2 զինվոր

(1 զինվորը յերկար ժամանակ կակազում է և չի կարողա-
նում խոսել) :

1-ին, 2-ին, ՎՈՐ.— Զձձերդ պայծառափայլություն, բերայլ չեմք
փփփախալ...

ՍՊԱ.— Ի՞նչպես թե փախալ, չուն չան վորդի... նրա փախարեն
յիս քեզ կգնդակահարեմ...

(Ատրճանակը ձեռին մոտենում է նրան, իսկ այդ րոպե-
յից 2-րդ զինվորն առիթից ոգտվելով աննկատելի կերպով
դուրս է գնում) :

1-ին, 2-ին, ՎՈՐ.— Զձձերդ պայծառափայլություն, ինձ մի
խփիր, նենքուն խփեք, վոր չփախչի :

ՍՊԱ.— Շուն չան վորդի, քս պատճառով նա ել փախալ... բռնեք
դրան...

(Ատրճանակը ձեռին դուրս է վազում) :

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է յերկար գիծը, կամուրջի մոտ, աջ ու
ձախ անուտ : Ձմրան ցուրտ և խավար գիշեր է :

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Գալուստ և Արամ

ԱՐՏԱՇ.— Լավ աղապակցինք :

ԳԱԼՈՒՍ.— Ի՞նչ ազատվել : Ձորս կողմից չընկալա՞նք :
Մենք նորից կարող ենք բռնվել :

ԱՐՏԱՇ.— Բռնվելու մասին դու կարող ես չմտածել : Տասը պոլկ
ստղագաթ վոր գա՝ միկնույն ա, մեզ չի գտնի : Դու արխա-
յին կաց, բայց են զինվորին վոր բռնեցին տարան՝ եղ
լավ չեյալ : Նրա խոստալուցը երեկում եր, վոր նա մեզա-
նից ա :

ԳԱԼՈՒՍ.— Բա եղ վորն ա դու չես իմացել և մինչեվ որս նրա
հետ կալ չես ստեղծել :

ԱՐՏԱՇ.— Եղ կալը հսոր ստեղծվելու յեր, բայց եկան խանգարե-
ցին, չհաջողվեց :

ԳԱԼՈՒՍ.— Ինչպես երեկում ա նրան մատնել են :

ԱՐՏԱՇ.— Են հետի զինվորը նրան մատնեց : Յես տեսա, վոր նա
աֆիցերի ականջին ինչ վոր փափաց :

ԳԱԼՈՒՍ.— Իմանայինք վորտեղ ա, դնայինք նրան ել փախցնե-
լինք : Մեղք ա : Են չանվորդի աֆիցերը նրան ապանել
կա :

ԱՐՏԱՇ.— Սը՛ն, վորի ծայն ա : (Մտնում են քիերի մեջ, բազ-
մվում) :

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Նույնի և 2-րդ զինվոր

2-րդ, 2-ին.— Մինչեվ լուսանալը յեթե յես չկարացի պատուար-
վելու համար մի տեղ գտնել, կա՞մ գայլերն ինձ կուտեն,

կամ են անիծվածները կզան նորից կբռնեն: Ի՞նչ անեմ, ո՞ւր դնամ. թե դնամ մօտիկ գեղը, վախում եմ: Են վախած հայրն վոր պատահեցի, լավ կլինի, ինձ թվում ա թե նա հեղափոխական եր: Ուր ա թե նրան պանեցի: Ինձ թվում ա, թե նա ես անտառում մի վորեվե տեղ պահւած կլինի:

ԳԱՆՈՒՍՏ.— Լրացրեն դու հասկանում ես. լսի, տես ինչա առում:

2-ՐԴ ԶԻՆՎ.— Ինչ վոր ձեռն լավեց. գիշերվա կեսին են անտառում ուրիշ մարդ ի՞նչ գործ ունի: Անպատճառ ես են վախած հայր կլինի: Զեն տամ: Ննդիր, էյ ննդիր: Յեա վրացի վախած սարգաթ ես: Յեա քեզ հետ ուզում ա խոսի:

ԱՐՏԱՇ.— Սա են վրացի զինվորն ա. ինչպես յերեվում ա նա ել ա վախել:

ԳԱՆՈՒՍՏ.— Կանչի թող դա:

ԱՐՏԱՇ.— (Դուրս է գալիս ֆարսիի վրա կանգնում և կամաց ձայն աղիս): Վերա՞խար:

2-ՐԴ ԶԻՆՎ.— Մե վար, ամխանակո:

ԱՐՏԱՇ.— Արեթ մողի:

2 ԶԻՆՎ.— Մովդի վար, չենիճերթե: (Ուրախ ուրախ վազելով գնում է դեպի նրանց կողմը):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Նույնի և առաջին զինվոր

(1-ին զինվորը հրացանը ձեռին մոտենում է)

1 ԶԻՆՎ.— Ո՞վ ա եղտեղ:

ԱՐՏԱՇ.— Բարեկամ:

1 ԶԻՆՎ.— Բարեկամ-մարեկամ յես չեմ ճանաչում: Ասա ո՞վ ա:

ԱՐՏԱՇ.— Յերկաթգծի վրա նշանակված նոր սարելչիկ եմ:

1 ԶԻՆՎ.— Ով ուզում ես յեղիր: Ինձ համար մի յեղնույն ա: Տեղիցդ չջարժես թե չե կխմեմ: Դու չլիտե՞ս, վոր ես կամուրջին մօտենալու կողմնակի մարդկանց իրավունք չկա:

ԱՐՏԱՇ.— Յեա կողմնակի մարդ չեմ, յես սարելչիկ եմ:

1 ԶԻՆՎ.— Սարելչիկ չե, սվ ուզում ես յեղիր, ինձ համար միեղնույն ա, քանի չեմ խիել՝ չանատակ արել, հետոցի եղտեղից:

ԱՐՏԱՇ.— Այ մարդ, ի՞ծի ցավ դառար գլխիս. չես տեսնում վեր

եմ բնկել՝ վատա կոտրել հերիք չի, դու ել մի կռիցն ես եկել ցավիս վրա ցավ ավելացնում: Վայ դեղի ջան, մեռնում եմ... ողնեցեք, ողնեցեք...

1 ԶԻՆՎ.— Ի՞նչ ես վնասում. վեր կաց կորի՛, ետեղից սաղ բլի: ԱՐՏԱՇ.— Ի՞նչ թե կորի, սաղ բլի: Յեա քեզ ասեցի, վոր սարելչիկ եմ: Յերկաթգծի պոնեմ ստուգի: Գնացք ճի վոր-տեղ վորա կզա: Գնացքի հետ վոր մի դժբախտություն

պատահի, դու պատասխանատու ես:

1 ԶԻՆՎ.— Դու եղ ինչ տեսակ սարելչիկ ես, վոր մի Փանար ել չունես:

ԱՐՏԱՇ.— Վոնց չունեմ, քամին վիչեց Փանարս հանգրեց, և հենց դրա համար վեր բնկա՞, վատա կոտրեցի: Սպիչկա կունե-նաս, սուր Փանարս մտեմ, գնամ կորչեմ ետեղից: Թե չե՛ կմեռնեմ կման ետեղ:

1 ԶԻՆՎ.— Աս, սպիչկան վերցրու, Փանարդ վատի, վեր սա գնա ետեղից, կորե՛, սաղ բլի: Ետեղ գինվորական պոստ ա, ետեղ դու մեռնելու իրավունք չունես: (Մոտենում է և լուցկին ուզում է տա, Լույ գինվորը նրա հետեվից դաշույնը խրում է):

2 ԶԻՆՎ.— Իսկ դու մեռնելու իրավունք ունե՞ս, դե մեռի՛ր... պալաճան Հուդա... մյուս անգամ դու քո բնկերներից չմտնես: (1 զինվորը անշնչացած ընկնում է):

Դե, ել ժամանակ միք կորցնի, գինամիտի պատույթի մի ծայրը հրեն են քարի տակն ա. գնացեք, մինչեվ սրա հետ յես լո՞մ հաշիվս կվերջացնեմ:

Իջնում եմ ձորը: Ներողություն կանես, նահատակված ընկեր, յես մեղավոր չեմ: Դու քեզ եղ տեղը հասցրիր... հեղավախությունն առանց արյունի և մարդկային դահերի չի լինում: Եղ զահերից մեկն ել դու յեղիր, մնաս չունի: (Շորերը նրա վրայից հանում է, ինքն է հագնում: Վառ-ֆի ձայն): Են չան վորդի աֆիցերը գալիս ա, սրան վոր տեսի լավ չի: (Դիակը գլորում է ձորը, հրացանը վերցնում ձեռք և պոստում կանգնում: Սպան մի ֆանի զինվորների հետ գալիս է):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Սպա և զինվորներ

ՍՊԱ.— Սա նոր է փոխվել: Դուք գնացեք մյուս պոստը: Կրկին անգամ ձեզ զգուշացնում եմ: Աչալուրջ յեղեք, հայերը

նենդ ժողովուրդ են. նրանց հավատ ընծայել չի կարելի:
Սրանք մտադիր են ապստամբվելու: Առանց իմ ստորա-
գրութիւն կրող պրոպուստի թույլ չտաք վոչ-վոքի կա-
մուրջի մոտով անցնելու:

2 ԶԻՆՎ. — Լսում եմ: (Սպանի և զինվորները գալիս 2-րդ զինվորի
մոտով անցնում են):

2 ԶԻՆՎ. — Կնյայի լակոտ, չան վորդի: Առանց պրոպուստի էլ մենք
կգանք և մեր գործը կանենք: (Կոսմուս է և դեպի ձոր
կամաց ձայնի տալիս): Արտաշ, Արամ, Արտաշ, չուտ
արեք, վերջացրեք:

ԱՐՏԱՇ. — Արդեն վերջացրինք: (Գալուստի հետ ձորից քարձրա-
նում են):

2 ԶԻՆՎ. — Դե գնանք, թե չե նրանք նորից կգան (դուրս են
գնում):

Վ Ս Ր Ա Ք Ո Ւ Յ Ր

ՀԻՆԳԵՐՈՐԳ ԱՐԱՐՎԱԾ

Բեմը ներկայացնում է անտառ: Չմասն ցուրտ և խավար գիշեր
է: Ապստամբ գյուղացիները գեեֆը ձեռներին խարույկի շուրջը
նստած խոսում են:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Գալուստ, Արտաշ, Շամիլ և գյուղացիները

ԳԱԼՈՒՍՏ. — Իմ պերիալիստական պետութիւնների քաղաքակա-
նութիւնն ա: Յեթե նրանք ոգուտ չունենային մեր ներ-
քին գործերում չէին խառնվի: Ես կռիվները նրանք չե-
յին ստեղծի: Սուտ ու մուտ խոստումներով գալիս են
փոքր ազգութիւններին խաբում, գլուխները թլլում,
աչքներին հող ու մոխիր փչում և մեր յերկրի հարստու-
թիւնը հալածում: Հեաները դուրս տանում:

1 ԳՅՈՒՎ. — Դե, լա՛վ, ես փոքր ազգերի կառավարութիւնները
մեխի գլուխներ են, թե՛ սոխի գլուխներ: Բա ինչի՞ նը-
րանք չեն տեսնում, ինչի՞ չեն ձեն հանում:

2 ԳՅՈՒՎ. — Գլխներին խելք չկա՞, թե՛ հացի տեղ խոտ են ու-
տում: Ինչի՞ չեն բողոքում: Ի՞նչի յեն թույլ տալիս, վար
նրանք գան մեր յերկրի հարստութիւնը հալածեն հեռ-
ները դուրս տանեն:

ՇԱՄԻԼ. — Ես անաքանդները թամամ ուղտի ականջումը քնած են:

ԳԱԼՈՒՍՏ. — Իմ պերիալիստական պետութիւնների մեծութիւնն էլ
հենց նրանումն ա, վոր նրանք կարողանում են փոքր ազ-
գերի գլխին նստել և իրենց կամքը թելադրել:

ԲՈՒՈՐԷ. — Ինչ վոր դուզ ա, դուզ ա...

ԳԱԼՈՒՍՏ. — Ուրիշ խոսքով, նրանք ինչ տեսակ գունդա վար փը-
չում են՝ սրանք են գունդով պար են գալիս: Հայրենիքի
անվան պաշտպանութիւն տակ ընդհանուր կռիւ մեջն են
խառնվում: Ել ենքան տեղը խելքները չի կտրում, վար
յեթե ձին ու ջորին մի տեղ կովում են, քացին ելի գլխին
ա գիպչելու:

ԲՈՒՄԲԸ.— Ինչ վոր դուզ աս, դուզ աս...

ԳԱԼՈՒՍ.— Բերիչ խոսքով, նրանք ինչ տեսակ գուռնա վոր վոր-
չում են՝ սրանք են գուռնով պար են գալիս:

ԳԱԼՈՒՍ.— Ամբողջ յերկերը ավերեցին, հայության կեսը կո-
տորել ավին, ելի խելքի չեկան: Դրանք գիշեր քնած տեղն ել
յերայում ծովից ծով միացյալ Հայաստան են տեսնում, և
նրա սահմանները լեռացնելու ու մեծացնելու համար մտա-
ծում, բայց թե առվից-առու Հայաստան պահելու ուժ
չունեն:

ԽՈՒՄԲԸ.— Ինչ, վոր դուզ աս, դուզ աս... (վառփի ձայն):

ԱՐՏԱՇ.— Սաս՛, վատի ձայն աս լսում... (բոլորը վառփի յեն կանգ
նում և հրացանները ձեռքներին առնում):

ՆԱԶԻԿ.— Յես եմ, չիմեք...

ԽՈՒՄԲԸ.— Նազիկն աս...

ԱՐՏԱՇ.— Դրուստ աս վոր տելեֆոնի ապարատը բերում աս...

ՇԱՄԻԼ.— Յես չասի՞ վոր բերելու աս.

ԽՈՒՄԲԸ.— Մալաղեց Նազիկ...

1 ԳՅՈՒՂ.— Յես իմ աստվածը, ասար տղամարդ արժի...

(Նազիկ հեռախոսի ապարատը մեշտկում դրած, տղա-
մարդու հագուստ հագած ու ջարդված մեքս Ե գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Նույնի և Նազիկ

ՆԱԶԻԿ.— Վա՛յ, հոգնեցի... վոտքերս ջարդվեցին, չունջա կը-
տովեց... (մեշտկն ուսից վայր Ե դնում և կողքին նստում)
Բիչ եր մնացել թե բռնվեմ...

ԽՈՒՄԲԸ.— Պատմի՛, պատմի՛, հետաքրքիր աս...

(Բոլորը հավաքվում են նրա շուրջը, գետնի վրա ծալա-
պատիկ նստում և հետաքրքրությամբ լսում):

ՆԱԶԻԿ.— Յես ետեղից վոր գնացի՝ սպասեցի մինչև վոր մթնեց,
քուչում գնացող-հեղուկ վոտքը կտրվեց թե չե, մեշտկի
մեջ քիչ կարտոֆիլ լցրի, մտա կանտորը, մարդ չկար:
Նստեցի, ինչ-վոր խոսակցության ձայն եր լսվում...
դռան ձեղքից մտիկ տամ, տեսնեմ ներսում քեֆ են աս-
նում...

ՇԱՄԻԼ.— Ես քեֆում անկարելի աս վոր կնանիք չլինեյին...

ՆԱԶԻԿ.— Ճիշտ աս կանայք ել կային...

ՇԱՄԻԼ.— Չասի՞... ախր յես գիտեմ, վոր առանց կնգա, բանը
գլուխ չի գա...

ԳԱԼՈՒՍ.— Սպասի մի խանդարի... դու պատմի՛...

ՆԱԶԻԿ.— Հա, Ես ելի ասում... տեսնեմ նրանք նստած քեֆ են աս-
նում... մտածեցի, քանի գլուխները խառն աս, ժամանակ
չկուրցնեմ, անցնեմ գործի... ապարատը սեղանի վրեց
վերցրի դրի մեշտկի մեջ ու հենց ենա ուղում ելի, թե
դուրս գամ, հետեվիցս մեկը ձեն տվեց. յետ դառնամ
տեսնեմ վրացի աֆիցեբն աս: Ասում աս դու ես ժամանակ
եղտեղ ի՞նչ գործ ունես: Ասի՝ ձեզ համար կարտոչկա եմ
բերել. եղ վոր ասի, նա կատաղեց, վոտը տվեց դեմնովը
և ինչքան ուժումը կար՝ վրես դոռաց... նրա ձենի վրա
մյուսներն ել դուրս եկան ել չսպասեցի, մեշտկը տվի կոնա-
տակա ու հայդա... նրանք գլխի բնկան, թե բանը ին-
չումն աս. ասորձանակները ձեռքներին՝ կատաղած չների
պես բնկան քամակիցս և սկսեցին կրակել ու զնդակները
տղվզալով չորս կողմիցս գալիս անցնում ելին, ու չաղբու-
թյուն չեյի դարձնում... ինչքան ուժ կար վոտներումս
վաղում ելի... Ենքան արի մի կերպ ինձ գցեցի անտա-
սը... ու հմի ստաջները կանգնած եմ...

ԳԱԼՈՒՍ.— Կոցցե՛ս Նազիկ, դու խկապես վոր քաջ ես: Խոր-
հրդային իշխանությունը հաստատվելուն պես քեզ
կրասնի որդեն կտանք... (Նազիկն ուշփից գնում Ե): Ինչ
պատահեց... (Նազիկին գրկում են և նրա յերեսը շը-
փում): Շորերը արյունոտ են... Ինչպես յերեվում աս
վիրավորված աս... Նազիկ, վորտեղդ աս ցավում... (Նա-
զիկը վոտեն Ե ցույց տալիս): Վոտին աս կպել... աղերք,
աղլուխ ո՞վ ունի:

1 ԳՅՈՒՂ.— Յես ունեմ... (քաշկիմակը տալիս Ե):

11 ԳՅՈՒՂ.— Մեկից յերկու կես արա, չի հասնի...

ՇԱՄԻԼ.— Մինչև դուք իրար հետ կխոսաք, խեղճն արնաքամվել-
նի. թուղեք տեսնեմ... Նազիկ ջան, մի վախիր, բան
չկա. թող արիներ սրբենք...

ՆԱԶԻԿ.— Թողեք, չեմ ուզում, ցավում աս (լաց Ե լինում):

ԳԱԼՈՒՍ.— Վնաս չունի... քիչ կցավի... հետո կանցնի... դու-
չաղ կաց. ախր չե վոր դու հեղափոխական ես... (Նազի-
կի վոտը կապում են):

ՆԱԶԻԿ.— Քույրս տանում աս... թողեք քեմ... (թուլացած ընկ-
նում Ե):

ԳԱԼՈՒՍ.— Վնաս չունի... Բուռը տանում աս՝ քնիր... (Գրկում

ե տախտակ մի ծառի տակ դնում) : Տղերք, մի յափնջի բե-
րեք՝ գցենք վրան, չմբսի...

ԱՐՏԱՇ.—Առ իմ յափնջին դցի վրան... յես առանց յափնջու եյ
յոյա կզնամ... (յափնջին տալիս ե : Գալուստը նազիկի
պարկեցնում ե մի քփի տակ, յափնջին ծածկում վրան) :
Յերեզում ա, վոր վերքից արուն չառ ա զնացել : Վնաս
չունի, մեղից թափած ամեն մի կռթիլ արյունի տեղ
նրանցից մի վեղրու արյուն ենք քամելու... նրանց խելքն
ուր ա գնում... յես դրանց հերն անիծեմ...

ՇԱՄԻԼ.—Գրա մատին մենք հետո կմտածենք՝ մի վեղրո՞ ա հար-
կափոր, թե յերկու վեղրո : Տյա նազիկի վրա ետ ապարա-
տը բերեք սարքեր տեսնանք՝ ետ կնյազի յակոսաները
ինչ կարգադրություններ են տալիս իրանց գորքին : Ռուս-
յապոնական կոմիտէ յերկու տարի տեղեֆոնիստություն
եմ արել : Թ՛չնամու բանակից գաղտնիքներ իմանայր սո-
վորել եմ, գիտեմ...

Ի ԳՅՈՒԴ.—Յես ել գիտեմ : Ռուսաց գորքի մեջ յես ել եմ ծա-
ռայել :

ԱՐՏԱՇ.—Ել խոսալը ամենորդ ա, սարքեր պրծեք, հետո լուս-
պաղլամիչ յեղեք :

ԽՈՒՄԲԸ.—Ինչ վոր դուզ ա, դուզ ա, ... հա-հա-հա՛...

ՇԱՄԻԼ.—Ուրեմն բանից դուրս ա գալիս, վոր մեր վարպետու-
թյունը դուք թերադնահատում եք. լա՛վ... յերբ վոր
կսարքենք-կվերջացնենք, ձեզ հետ հետո կխոսենք...

ԱՐՏԱՇ.—Թե վոր սարքեցիք՝ ետքան խալիսի առաջ յես խոստա-
նում եմ ապստամբությունից հետո իմ սչոտին մի լավ
քեֆ սարքեմ :

ՇԱՄԻԼ.—Ձեռքդ տուր...

ԱՐՏԱՇ.—Գալիս ա... (իրար ձեռ եմ սեղմում) :

ՇԱՄԻԼ.—Տղերք ջան, քոմազ արեք, թե չե բանս դժվար տեղն ա
բնկել :

ԽՈՒՄԲԸ.—Ի՞նչ ա հարկավոր, առա քոմազ անենք :

ՇԱՄԻԼ.—Ամենից առաջ մափտուլ ա հարկավոր... զնացեք եզ
հեռադրաթերթից կարեք-բերեք. չո՛ւտ : (Մի քանի հոգի
գնում են) : Լսի՛ր, դու ել գնա իմացի, տե՛ս ետ հեռա-
խոսի թերթից վո՞րն ա ուղիղ գրանց նաչարնիկի կարի-
անոր գնում, մափտուլի ծայրը միացրու նրան : Լսի՛ր,
տե՛ս վոր չսխալվես, վերցնես ուրիշ մափտուլից կա-
պես...

Ի ԳՅՈՒԴ.—Ձեմ սխալվի (դուրս ե գնում) :

ՇԱՄԻԼ.—Յերկու հատ վինա ըլեր, ես ապարատը ծառի վրա
կամրացնելի :

ԱՐՏԱՇ.—Վինա վոր չլինի բանը գլուխ չի՞ դա՛ :

ՇԱՄԻԼ.—Կդա... մի կերպ յոյա վտանի... մի տերտեր, առում
են, դեղում գլնի չի ճարում, վերցնում ե չորով պատա-
րազ անում : (Բոլորը ծիծաղում են) : Ինչի եք ծիծաղում,
պատարագը՝ կուզես չորով արա, կուզես յորու ջրով
արա. միեկուն յես ա :

ԱՐՏԱՇ.—Խելքդ ի՞նչ ա կտրում, քու սարքած տեղեֆոնից յանի
մի բան դուրս կդա :

ՇԱՄԻԼ.—Գրա մատին առաջժ պատմությունը լուծ ա... ետ
հետո կտեսնենք. նազիկի վրա ապարատը դու բռնեց պինդ
պահի, քամարով կաղեմ : Վինա չեղած տեղը ես քամարն
եյ ժամանակավոր կերպով վինաի տեղը կտա...

(Արաւշը ապարատը ձեռքով պահում ե, Շամիլն ում-
բացնում ե ծառի վրա) : Հը, վո՛նց ա, ելավ թե չե. նառ-
տալաչի պարտիզանակի կարինեա. Լազան դա տեսնի,
կզարմանա...

ԱՐՏԱՇ.—Նա ել գնաց ու գնաց... նրան մի բան պատահած չլի-
նի...

ՇԱՄԻԼ.—Կարող ա պատահած ըլի, թե չե ետքան նա չեր ուշա-
նա...

ԱՐՏԱՇ.—Յեթե հնար լինել՝ ետ տեղեֆոնի ապարատը մեր կո-
միտեյի հետ միացնելի, այ ետ լազաթ կտա՛ր...

ՇԱՄԻԼ.—Ետ մեկը դու ուշացել եր... ետ ինչ վոր դու առում ես,
դա ոսպխոյի միջոցով միայն կարելի յե... Կապես հա-
սարակ ապարատով գլուխ չի դա :

(Գյուղացիները յերկաթալարերը քաշելով քերում են) :

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Նույնի և գյուղացիներ.

Ի ԳՅՈՒԴ.—Քաշի՛, ի՛նչ ես կանգնել...

Ի ԳՅՈՒԴ.—Ապասի, ծառին դեմ ա տուել :

ՇԱՄԻԼ.—Դու ես առա, միացրի՞ր :

Ի ԳՅՈՒԴ.—Են ել վո՛նց. բայց թե փորձանքից ապաստեցինք : Քիչ
եր մնում, յետուջի ասրյաղի պահակը մեզ տեսներ...
վոր տեսներ բաններս խարար եր ըլելու...

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Ինչի՞ ելիք ետքան մօտ գնում. գրանով դուք մեր
դիրքը վտանդի կը մտանելիք... սոսանց են ել ետեղ
իշի վրա յենք նստած. Լազարն վոր խմանա, գիտեք ձեզ
ինչ կանի... հազիվ մեզ համար ամենահարմար գիրքերն
ենք բռնել և դուք միամտաբար մեր ամբողջ ծրագիրը
պիտի փչացնեիք:

ԷԳՈՒՂ.—Մենք մեղավոր չենք... վերջին սյունը գետի են ասիին
ևր. ուղեյինք—չուղեյինք գետի են յերեսը պիտի անցնե-
լինք...

ՇԱՄԻԼ.—Դե բավ, դուք տեղը դաժմադալ միք բարձրացնի, յես
լիմ գործը արդեն վերջացրի... եկեք թամաչա արեք, Նա-
գիկի բերած կարտուշկան հմի վարակ վոր ա, լեզու ա
ստեղծու ու խոսա...

ԽՈՒՄԲԸ.—Տեսնանք քու չնորհքը... (շրջանաձևով նստում են):

ՇԱՄԻԼ.—(Լսափողը դնում է ականջին). Սուս արեք, խոսում
են... անաքանդ, դուք ես ուրիշ տեղ էք միացրել...
Բեմը մշտում է: Յերկու հակառակ կողմից մայրկայլիս
յերկու սիլվետներ հեռախոսի առաջ կանգնած միմիանց
հեռ խոսում են:

ՄԻՆԻՍՏ.—Հեռախոսի մօտ կանգնած է մինիստրը:

ԴԻՎ. ՆԵՐԿ.—Պարոն մինիստր, ձեզ հետ խոսում է Հայաստանի
գլխանադիտական ներկայացուցիչը. ստացված տեղե-
կությունների համաձայն, Բաղվում մեծամասնականե-
րը չարամիտ լուրեր են տարածում այն մասին, վոր իբր
Հայաստանում մեծամասնականները յենթարկվում են
խիստ հալածանքների, իսկ բանտում գտնվողները, չա-
փազանց ծանր բանտային ուժիմի, հաճախ թողնվում են
նույնիսկ տանց ճաշի: Ըստ նրանց տարածած լուրերի՝
միայն հրացանադարկ արվածներն թիվը հասնում է յեր-
կու հազարի... ի նկատի ունենալով, վոր այդ լուրերը
չափազանց աննպատակ սպառնալիքներ են ստեղծում հա-
տարակական և քաղաքական վերջ չըջաններում՝ մեր
կառավարութան վարկի տեսակետից, պատիվ ունեմ
խնդրելու, կարգադրեք, վորպեսպի այդ մասին մեզ
ստույգ մի տեղեկություն ուղարկվի...

ՄԻՆԻՍՏ.—Անհապաղ ստույգ ինֆորմացիա կտրվի թե՛ ձեզ և թե՛
մեր միասնային՝ Ազրբեջանում այդ լուրերը հերքելու
համար:

ԴԻՎ. ՆԵՐԿ.—Պարոն մինիստր, բացի այդ, հարկ չե՞ք համա-

րում, արդյոք, այդ մասին կառավարական հաղորդա-
ղություն հրատարակելու:

ՄԻՆԻՍՏ.—Այդ մասին կմտածենք... Առայժմ ինձ լսեցեք:

ԴԻՎ. ՆԵՐԿ.—Յես ձեզ լսում եմ, պարոն մինիստր:

ՄԻՆԻՍՏ.—Համաձայն մեր ստացած տեղեկությունների, վրաց
խլիանությունները վրաստանում ձերբակալած հայ
բաղլիվիկներին, առանց մեր կառավարութան տեղե-
կացնելու ուղարկում է Սադախու, վորտեղից նրանք
անարգել անցնում են Հայաստան: Խնդրում եմ այդ սո-
սին հայտներ վրաց կառավարութան և խնդրեք, վոր
դադարեցնեն բաղլիվիկներին մեր սպորթլաժ օղար-
կելը: Ամեն պարագային՝ պետք է, մեր անմիջապես հա-
յորդվի հայկական իշխանություններին նրանց Սադախ-
ու հատնելը, վորպեսպի հարկ յեղած գեղքում մեր կող-
մից պետք յեղած միջոցները ձեռք առնենք...

(Բեմը լուսավորվում է: Բոլորը զարմանով միմիանց
յերեսին են նայում Լազուն գաղտնահանով իր գալը հեռ-
վից իմաց ե տալիս):

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Ընկեր Լազոն յեկավ:

(Բոլորն իսկույն իրենց կրացանները վերցնում են և շար-
քի կանգնում: Լազուն գլուզացու շորերով ներս ե գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 4

Նույնի և Լազո

ԼԱԶՈ.—Բարեվ ձեզ, ընկերներ:

ԲՈՒՆՐԸ.—Բարեվ: (Առանձին առանձին բոլորը մտեկում են մը-
տերմարար նրա ձեռք սեղմում):

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Խորհրդակցությունը ուրեմն նո՞ր ա վերջանում:

ԼԱԶՈ.—Խորհրդակցությունը ընդամենը յերկու սր տեվեց:

ԳԱԼՈՒՍՏ.—Բա ինչի՞ դու ետքան ուշացար...

ԼԱԶՈ.—Կոմիտեն կողմակերպչական աշխատանքներով ինձ ու-
ղարկեց չըջանները... և պետք է ասեմ, մեր գործը լավ
ե գնում... Ժողովրդի արամադրությունն ամբողջովին
մեր կողմն է. այժմ ամեն մի տեղ մենք գերիշած ուժեր ու-
նենք: Մեզ հետ նրանք ընդհանուր կարգադրություն են
սկսում: (Ծոցից մի ցուցակ ե հանում): Լսեք. Հաղ-
պատի բջիջն ունի իր արամադրություն ասի յերեք հաղ-

յուր հոգի: Սանահնի բջիջը՝ յերկու հարյուր: Այլահիւր-
դին՝ չորս հարյուր: Զալալողլին՝ յերկու հարյուր: Վար-
դաբլուրը՝ յոթանասուն: Վարանցովկան՝ յերկու հար-
յուր: Գյառ-գյառը՝ հարյուր յոթանասուն: Ուզունկարը՝
յերեք հարյուր (ուզում ե շարունակել, հանկարծ աչքն
բնկնում ե հեռախոսին) ևս ինչ բան ա, ևս հետախոսը
փոքրակից եք ճարել...

ԱՐՏԱՇ.—Նագիկն ա բերել... (Լագոն ու Գալուստը միմյանց հետ
կամաց խոսում են, իսկ Տիգրանը անտառի խորքից ձայն
ե տալիս):

ՏԻԳՐԱՆ.—(խորքից) Գալուստ, Արտաշ, Շամիլ:

ԳԱԼՈՒՍ.—Ես ո՞վ ա, ևս ո՞ւմ ձենն ա...

ՇԱՄԻԼ.—Կարծես Տիգրանի ձենն ա:

ԱՐՏԱՇ.—Մեղանից չի... մեր աղերքը բոլորը ըստեղ են:

Ի ԳՅՈՒՂ.—Ես դիչերվա կիսին անտառում նա ինչ ա չինում:

ՏԻԳՐԱՆ.—Գալուստ, Արտաշ, Շամիլ...

ՇԱՄԻԼ.—(բարձրանում ե ժայռի վրա և նայում ե) Տիգրան, դո՞ւ
յես:

ՏԻԳՐԱՆ.—Յես եմ:

ՇԱՄԻԼ.—Բա դենն ո՞ւր ես գնում, դեսն արի... տնաքանդը ճամ-
բեն կորցրել ա: Նա մեր դադափարի մարդ չի, մեղ մոտ
ինչի՞ համար ա դալի, չեմ հասկանում:

ԱՐՏԱՇ.—Բալբի միտքը փոխվել ա, մեր դադափարին ա յեկել,
ով ա խմանում:

ՇԱՄԻԼ.—Յես չեմ կարծում: Դա ընենց մարդ չի, վոր միտքը
փոխի:

ԳԱԼՈՒՍ.—Իրան բան միք առի: Թողեք դա տեսնենք: (Տիգրանն
առանց գլխարկի, շարքը բոլորովին պատառոտված,
դեմքն արյունոտ ներս ե մտնում. նա ուժապառ ե յեղել
և հազիվ կարողանում ե վտտի վրա կանգնել):

Տ Ե Ս Ի Լ 5

Նույնի և Տիգրան

ԼԱՁՈ.—Ինչ ե պատահել, դու վերադարձած ես... քեզնից ար-
յուն ե հոսում...

ՏԻԳՐԱՆ.—Ինձ համար միք մտածի, ընկեր Լադո. դուք պեղում

մնացած ժողովրդի համար մտածեք... նրանց հոգսը
բաշեք...

ԳԱԼՈՒՍ.—Պատմի տեսնենք, ինչ ա պատահել:

ՏԻԳՐԱՆ.—Ինչ պատմեմ. ել պատմելու բան ա մնացել: Են ար-
նախում չներր մեղ որ չեն տալիս: Նրանք մեղ տանջում-
հարչարում են: Անասելի ճեղքմեք ու լուսաթյուններ
են դորձ գնում: Գեղում ել ջահել կնիկ, չափահաս աղջիկ
չեն թողել: Գալիս դուով տնից քաշ են տալիս, տանում-
անպատվում ու բաց թողնում: Անցյալ պիչերն ել եկան
մեր տուն աղջկառ թանեցին, դուով ուզում եյին տանի,
ել չկարացի հաճրերել, կացնով տվի զուլխները ջարդեցի
ու փախա ընկա ևս չորերը... յերկու որ ա ման եմ դալի
ձեզ, չեմ դանում (ուշաքալի բնկնում ե):

ԼԱՁՈ.—Ձուր բերեք: Ուշքից գնաց: (Ամենքն զբաղվում են նրան
ուշի բերելով):

ԳԱԼՈՒՍ.—Սովածությունից կլինի. մի կտոր հաց բերեք տվեք,
թող ուտի:

(Մի կտոր հաց են բերում տալիս, վերցնում ե, ուզահա-
բար ուտում):

Տ Ե Ս Ի Լ 6

Նույնի, Բաղալ, Խաբուն, Անուշ և մի խումբ գյուղացի-
ներ ու գեղջկուհիներ

ԱՐՏԱՇ.—Հրե՛ս սրանք ել եկան:

ԳԱԼՈՒՍ.—Ես ինչ բան ա:

ԼԱՁՈ.—Գյուղում ել ո՞վ մնաց: Դուք բոլորդ տուն ու տեղ թողել
եք յեկել:

ԲԱԴԱԼ.—Տուն-տեղ վոր ունեցել եյինք, ևս անտառում մենք ինչ
ենք անում: Յեկել մեզ մի ճար արեք, մի իլաջ արեք,
յերկրի տեր ու տիրակա՛նը քանի նրանք են, նրանց ձեռ-
քին, միկնույն ա, մենք որ ու կյանք չենք տեսնի:

ԱՐՏԱՇ.—Յես չեմ հասկանում, ինչի՞ ենք նստել, ո՞ւմ ենք
սպասում:

ԲՈՒՈՐԸ.—Ապստամբությունը հմի վոր անխուսափելի ա:

ԼԱՁՈ.—Ապստամբության մասին յերկու կարծիք լինել չի կա-
րող... ևստեղ միայն ժամանակի խեղդին ե...

Ի ԳՅՈՒՂ.—Յանի չլինի, վոր ևս ժամանակը մի քիչ արա-
դացնենք:

ԱՐՏԱՇ.—Ճիշտ առաւում... առհասարակ, մենք չառ ենք ձըգ-
ձըգում ու յերկարացնում:

ՇԱՄԻԼ.—Ձգձգելու և յերկարացնելու տեղը չի... դանակը բըկ-
նեք իս դեմ առաւում... դնանք ետ չուն շանթորդ լեռերի հա-
խիցը գանք: Հերիք ա լեռքան դրանք մեզ տանջեցին...
Հերիք ա լեռքան դրանք մեր աբլեքը ծծեցին:

ԳԱԼՈՒՍ.—Ետ լեռ վոր դուք ասում եք, չառ ճիշտ ա և տեղին
ա, բայց դուք են մի բանը մոռանում եք, վոր ապստամ-
բության խնդիրը պետք և կենտրոնում վորոշվի:

ԱՐՏԱՇ.—Կենտրոնում ետ խնդիրը բայքի մի տարի չի վորոշ-
վում, ուրեմն մենք պիտի սպասենք:

ԳԱԼՈՒՍ.—Պիտի սպասենք:

ԲՈՒՈՐԸ.—Մենք համաձայն չենք:

ԼԱՁՈ.—Դուք կարող եք համաձայն չլինել... բայց մինչև կենտ-
րոնից կարգադրություն չգա, մենք իրաւունք չունենք
տեղից շարժվելու... Լոռվա ապստամբության հետ՝
Վրաստանի ապստամբության խնդիրն ևլ և կապւած. հե-
տեւապես, մեր կուսակցության և մեր վողջ կազմակեր-
պության միջամտությամբ և ղեկավարությամբ պետք և
ետ հարցը բուծվի:

ՇԱՄԻԼ.—Դե լաւ, ետ յի՞րբ ա լուծվելու:

ԼԱՁՈ.—Շատ կարճ ժամանակամիջոցում:

ԱՐՏԱՇ.—Եղ կարճ ժամանակամիջոցը մենք ի՞նչպես հասկա-
նանք... մի շարաթ, մի տարի, թե մի օր...

ԼԱՁՈ.—Ժամանակը վորոշել չենք կարող... կռիւն սկսելու հա-
մար մեզ ազդանշան կարվի:

ՇԱՄԻԼ.—Այդանշանը բայքի հենց տված ա:

ԼԱՁՈ.—Այդանշանը՝ դաժնաբանի սուլիչի յերեք անգամ կրկնվող
ձայնը կլինի: (Լսվում է յերեք անգամ կրկնվող գաղղկի
ձայնը, բոլորը խորհրդավոր կերպով լռում են):

ԱՐՏԱՇ.—Մե՛կ... յերկու... յերեք... ևս ևլ բոլ ազդանշանը:

ՇԱՄԻԼ.—Կռիվը, ուրեմն, սկսում ենք...

ԼԱՁՈ.—Սկսում ենք:

ԲՈՒՈՐԸ.—Ուրա՛... ..

(Նազիկը քնած տեղից արթնանում է և վառփի կանգնում
ու բարձր ձայնով գոչում):

ՆԱՁԻԿ.—Ուրա-ա-ա-ա՛... (Ատրեանակը ձեռին գնում միանում
նրանց: Զենք չունեցողներն սկսում են փախչել զորքի, իսկ
զենք ունեցողները դիրք են մտնում և սկսում կրակել...
հեռվից նույնպես լսվում են հրացանաձգության և քըն-
դանոթաձգության ձայներ):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՊԱՏԿԵՐ

Բեմը ներկայացնում է վրաց շտաբի առջեվը: Գիշեր է, խոր-
քում հրացանաձգություն: Պահակը՝ հրացանը՝ ձեռին՝ սպայի
առանձնասենյակի դուռը ծեծում է:

Տ Ե Ս Ի Լ 1

Պահակ և սպա

ՊԱՀԱԿ.—Տունը քանդվածն ընենց քեզ է ա, կասես մեռած ըլի: Մի
սհաթ ա դուռը ծեծում եմ, չի գարժեում (դուռը ծեծում
է): Ձերդ պայծառափայլություն, բայլչեվիկները դալիս
են: Վե՛ր կաց: Մեր գործը նահանջում ա: (Դուռը ծե-
ծում է):

(Սպան կիսահագնված, փաթաթախ, աչքերը տրտելով
դուրս է գալիս):

ՍՊԱ.—Ի՞նչ ասացիր:

ՊԱՀԱԿ.—Ասում եմ, բայլչեվիկները դալիս են, մեր գործը նա-
հանջում ա:

ՍՊԱ.—Լռի՛ր, սրիկա, դու չհամարձակվես նման խոսքեր մյուս
անգամ կրկնելու: Շուն չան վորդի: Գնա պահակներին
կանչի ալտեղ:

ՊԱՀԱԿ.—Պահակները չկան, ձերդ պայծառափայլություն:

ՍՊԱ.—Ի՞նչպես թե չկան:

ՊԱՀԱԿ.—Ձկա՛ն, ձերդ պայծառափայլություն: Կամուրջը վեր-
ցնելու ժամանակ՝ ապստամբները նրանց բոլորին դերի
յեն վերցրել:

(Մի խումբ վրացի զինվորների հետ 2-րդ զինվորը ներս է
գալիս):

Տ Ե Ս Ի Լ 2

Նույնի, 2-րդ և մյուս զինվորները.

ՍՊԱ.—Ահա՛ նրանք: Սրիկա, ինչո՞ւ էյիր դու ինձ խարում: Յես
քեզ տեղնուտեղը կշնդակահարեմ: Շուն չան վորդի:

(Գիմեյլով մյուս զինվորին). կանգնելու ժամանակը չի:
Գնացե՛ք դերք բռնե՛ք: Թշնամին մեզ չըջաղատել է: Նրանց
դեմ պետք է կռվել:

II ՁԻՆՎ.—Մենք կռվելու մտադրություն չունենք: Նրանք մեզ
թշնամիները չեն: Նրանք մեր բարեկամներն են, նրանք
մեր ընկերներն են:

ՍՊԱ.—Այդ դո՞ւ յես... յես քեզ տեղնուտեղը կշնդակահարեմ:
Հայրենիքի դավաճան (ատրեանակը ուղղում է նրա վրա):

II ՁԻՆՎ.—Գնդակահարիր տեսներ: (Զինվորները սվիններով
նրան սպանում են): Կնյադի լակոտ, չան վորդի, ... դե
գնա, հուպես ստակիր...

ՊԱՀԱԿ.—Ես ի՞նչ արե՛ք: Բա վոր ձեզ պատժե՞ն:

II ՁԻՆՎ.—Ո՞վ պետք է մեզ պատժի: Եվ պատժողները դնացին
մեռան, պրծան, կարմիր բանակը մեր հետևի՛ն սարի նը-
ման կանգնած ա, հսոր եզուց մենչեվիկներին կառավա-
րությունը կոտորվենք և իշխանությունը կանցնի մեր
ձեռը: Հրեն, կարմիր բանակը կռվում ա, դնանք ոգներ:

ՊԱՀԱԿ.—Գնանք, յես ել եմ ձեզ հետ գալիս:

(Ուսողիքները պահում և նրանց հետ դուրս է գալիս):
(Կոմիսարին, պրիստավին, կամարին, գլավին, կառա-
վարիչին և մասնագետներին ապստամբ գյուղացիները
շրջապատած բերում անց են կացնում):

Տ Ե Ս Ի Լ 3

Գալուստ, Արտաշ, Շամիլ, Բադալ, Խաթուն, Անուշ,
Նազիկ, ապստամբ գյուղացիներ.

ԳԱԼՈՒՍՏ.—(Ժողովրդին) Հեռացե՛ք:

ԲՈՂՈՐԸ.—Թողե՛ք դրանց դատաւորներ մենք մեր ձեռքով ա-
նենք:

ԲԱԴԱԼ.—Հերիք ա, դուք մեր միտը կերպք, դուք մեր արվնը
խմեցիք:

ԽԱԹՈՒՆ.—Դե, հմի դնացե՛ք, աչքներդ դուրս դա:

ԲՈՂՈՐԸ.—Գնա՛նք դու, գալիք չի: Հողս ձեր գլխին:
(Դուրս են գնում: Խորքում հրացանաձգություն, ուռու-
ների, կեցցեների և յերածշուրթյան ձայն):

Վ Ա Ր Ա Գ Ո Ւ Յ Ր

տի 1
թի 2

ԳԻՆԸ 75 ԿՈՊ. (51/4d.)

278

259

ԱՆՈՒՇԱՎԱՆ ՎԱՐՏԱՆՅԱՆ

ՍԻԳՆԱԼ

Պիես

Գոսիզդատ ՍՍՐ Արմենի
Երևան 1931

0

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0369530

56.913